

Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia

Rahvusliku käsitöö osakond

Rahvusliku tekstiili õppekava

Riina Kõverik

PILUTIKAND VILJANDIMAA RAHVARÕIVASTEL

Seminaritöö

Juhendaja MA Inna Raud

Kaitsmisele lubatud _____

Viljandi 2018

SISUKORD

SISSEJUHATUS	5
1. PILUTIKAND	9
1.1. Lühiülevaade pilutikandi ajaloost	9
1.1.2. Pilutikand Eestis	11
1.2. Pilutikandi mõiste ja selle liigitamine	13
2. PILUTIKANDI KASUTAMINE VILJANDIMAA RAHVARÕIVASTEL	15
2.1. Meeste särk	15
2.2. Naiste särk	19
2.3. Põll	23
2.4. Tanu	26
3. PILUTIKANDI TEHNOLOOGIAD	28
3.1. Materjal	28
3.2. Muster	29
KOKKUVÕTE	37
KASUTATUD ALLIKAD	39
LISAD	43
Lisa 1 KAARDID	43
Lisa 2. Tabelid	44
2.1. Esemete kuuluvus ja arv kihelkondade lõikes	44
2.2 Pilupistete selgitused, joonised ja mustriskeemide tingmärgid	45
2.2 Esemete algandmed	51
Lisa 3. Meeste särgid	64
3.1 Halliste mehe särk ERM 1818	64
3.2 Helme mehe särk VM 9254 E 596	65

3.3 Paistu mehe särk ERM 509:5029	67
3.4 Tarvastu mehe särk VM 8984 E 416.....	69
3.5 Viljandi mehe särk ERM A 292:46	71
3.6 Viljandi mehe särk VM 2937 E 105.....	72
Lisa 4 NAISTESÄRGID	73
4.1. Halliste naise särk ERM A 447:270	73
4.2. Halliste naise särk ERM 509:5006	73
4.3. Halliste naise särk ERM 1780	74
4.4. Halliste naise särk ERM 5049	75
4.5. Tarvastu naisesärgi osad: värvlid ja krae VM 3544 E 293	76
4.6. Kolga-Jaani naise särk ERM 14092	77
4.7. Kolga-Jaani naise säripiht VM 1267E.....	78
4.8. Pilistvere naise särk ERM 13881	79
4.9. Põltsamaa naise särk ERM 47:69	80
4.10. Suure-Jaani naise särgipihht VM 3148 E 153	81
4.11. Viljandi naise särgipihht VM 2531 E 146.....	82
4.12. Kolga-Jaani naise lahtkrae ERM A 509:4623	83
4.13. Viljandi lahtkrae VM 2008 E 142	84
LISA 5 PÕLLED	85
5.1. Kõpu põll ERM A 583:59.....	85
5.2. Pilistvere põll ERM A 509:4824	86
5.3. Põltsamaa põll ERM 47:88	88
5.4. Põltsamaa põll ERM 112:14	89
5.5. Viljandi põll VM 2231 E 360	90
5.6. Viljandi põlle katke VM 5958 E 197.....	91
5.7. Viljandi põll VM 10761:1 E 1676	91
5.8 Tarvastu põll Tarvastu muuseumist	93

6.1. Pilistvere tanu ERM A 113:98.....	94
6.2. Pilistvere tanu ERM A 8855	94
6.3. Põltsamaa tanu ERM A 991:18.....	96
6.4. Suure-Jaani tanu ERM A 509:4102	97
6.5. Suure-Jaani tanu ERM 2077	98
6.6. Suure-Jaani tanu ERM 15449	99
6.7. Suure-Jaani tanu VM 3141 E 359	100
6.8. Suure-Jaani tanu VM 3143 E 206	101
6.9. Suure - Jaani tanu VM 3357 E 208	102
6.10. Suure-Jaani tanu VM 3358 E 358	103
6.11. Suure-Jaani tanu VM 9261:3 E 515	104
SUMMARY	105

SISSEJUHATUS

Juba sajandeid on inimesed kaunistanud oma riideid tikanditega. Niidi ja nõelaga muutsid nad maailma värvilisemaks ja kaunimaks. Elle Vunderile tundub lausa imekspandav, kui-võrd kirev, mitmekesine ja rikas on väikesel Eesti territooriumil koondunud tikandikunst (1992, lk 5). Tikkimise tehnikaid, mida meie talupojakultuuris rahvarõivaste ilustamiseks on kasutatud, on erinevaid – näiteks eelpistetikand, lilltikand, pilutikand, ristpistetikand, tülltikand jne. Käesolevas uurimustöös on võetud neist uurimisfookusesse üks – pilutikand.

Olles ise mulk, tekkis suurem huvi pilutikandi vastu oma piirkonna rõivaid uurides. Viljandi muuseumis on ühe Viljandi naise särgipiha legendis (VM 2531 E 146) kirjas sõnapaar „kassikäpa hellerdus“. Vastuse küsimusele, mida sõna hellerdus tähendab, leidsin mulgi keele sõnastikust. Mulgid ei pilutanud vaid ellertesid (ellerteme ~ ellerdeme <ellerte, ellerde> pilutama (Mulgi sõnastik)). Kuna pilutikand on visuaalselt vaadates küllaltki tagasihoidlik, siis soovisin pilutikandile kui traditsioonilisele kaunistusvõttele eraldi rohkem tähelepanu pöörata ja seeläbi pilutikandit kui põnevat tehnoloogiat ka rohkem propageerida. Seminaritöö võib pakkuda huvi üldisemalt rahvuslikust käsitööst, täpsemalt Viljandimaa rahvarõivastel kasutatud pilutikandi mustritest huvitatud inimestele.

Rahvarõivaste uurijad on maininud oma uurimustes pilutikandit kui kaunistavat detaili küllaltki põgusalt. M. Kaarma ja A. Voolmaa raamatus „Eesti rahvarõivad“ saame teada, et Lõuna-Viljandimaal kaunistati särgi püstjooneline *lõhe* valge linase niidiga nn ratta- või poolrattamotiivilise põimpiluga ning Põhja-Viljanimaal laiad särgikraed mähkpiluga (1981, lk 104). Mustrilehtedel on ära toodud ka raamatus käsitlevate komplektide pilutikandi mustrijoonised. H. Linnus mainib raamatus „Tikand Eesti rahvakunstis II“, et Sakala- ala särkide mahapööratavad kraede otsad ja sageli ka välisäär pilutati ning põlli ilustati nii pilu kui ka pilunarmastega; piludega kaunistati ka meeste nn kaukaga särke (1973, lk 22,24). Temagi raamatu mustrilehti ilmestavad mõned pilutikandi joonised. Minu uurimustöö

kontekstis on oluline eraldi ära mainida Anneli Vassari 2001 aasta kursusetöö „Valge tikand Viljandimaa särkidel“, sest ta uuris Eesti Rahva Muuseumis (edaspidi ERM) olevaid valge tikandiga kaunistustatud Viljandimaa särke. Märgin ära ka Triinu Kuuse lõputöö „Põhja-Viljandimaa nelja kihelkonna – Põltsamaa, Pilistvere, Kolga-Jaani, Suure-Jaani põlled ja tanud.“, mis keskendus Põhja-Viljandimaa põlledele ja tanudele, tuues välja nende lõiked, mõõdud, matrilid, õmblusvõtted, kaunistamisviisid ja värvikasutuse.

Seminaritöö uurimisprobleem tõstatab küsimuse, milliseid pilupisteid ja nende kombinatsioone on kasutatud pilutikandi tegemisel Viljandimaa kihelkondade rahvapärimisel?

Töö eesmärgiks on kaardistada Viljandimaa rahvapärimisel (särgid, põlled, tanud) kasutatud pilutikandi liigid ja asukoht esemetel ning pilutikandi tegemiseks kasutatud materjal, värvikasutus, pisted ja mustrid.

Püstitan uurimustöös hüpoteesi, et Viljandimaa etnograafilistel esemetel on Lõuna- ja Põhja-Viljandimaal pilutikandi teostamisel materjali- ja värvikasutus sarnane, kuid valmistamistehnoloogia erinev.

Seminaritöö koosneb kolmest osast, kus esimeses peatükis antakse ülevaade pilutikandi ajaloost ja seletatakse lahti pilutikandi mõiste ning pilutikandi liigid. Teises osas keskendutakse Viljandimaa rahvapärimistele, millel on kasutatud pilutikandit. Kolmas osa sisaldab ülevaadet pilutikandis kasutatavatest materjalidest ja mustritest. Teises ja kolmandas osas võrdlen igas alapeatükis vastavalt teemale Viljandimaa põhja ja lõuna alal pilutikandi kasutust, nende sarnasusi või erinevusi.

Esemelist materjali antud töö tegemiseks uurisin Viljandi Muuseumis, Tarvastu muuseumis ja Eesti Rahva Muuseumis. Kahjuks kõiki valimis olevaid Eesti Rahva Muuseumi esemeid ei õnnestunud originaalis näha, sest nad asusid näitusel, neid analüüsisin muis.ee fotode põhjal. Minu andmetel on Viljandimaa pilutikandiga esemeid säilinud ka Eesti Ajaloomuuseumis (AM_21866 E 2107, AM_15519 E 1095) ja Virumaa muuseumis (RM _ 130 E 2:33).

Kirjandusliku allikamaterjalina kasutasin M. Schuette artiklit „Durchbrucharbeit (textil)“ (1955) ning M. Olki raamatut „Suomalainen reikopelu“ (1953). Eestis ilmunud pilutikandit käsitletavatest raamatutest leidsin sobivaid andmeid L. Laanpere ja H. Raidla „Tikkimine“ (1989); K. Reinupi „Sinu kord tikkida“ (2013); O. Soone „Tikime“ (1988). Rahvarõivaid käsitlevatest raamatutest olid abiks Etnograafiamuuseumi aastaraamatutes ilmunud artiklid (E. Kuigo, 1969 ja A. Voolma 1975) ning mitmeid viiteid leidsin M. Kaarma ja A. Voolma raamatust „Eesti rahvarõivad“ (1981) ja Tiina Jürgeni koostatud kogumikust „Mulgi rahvarõivad“ (2015).

Metoodika

Käesolevas töös on kasutatud uurimisobjektitena Viljandi, Tarvastu ja Eesti Rahva Muuseumis olevaid pilutikandiga kaunistatud esemeid. Valimi moodustavad 38 eset: 6 meeste särki, 10 naiste särki, 1 naise särgi krae ja värvlid, 2 lahtkraed, 7 põlle, 1 põllekatke, 11 tanu. Minule teadaolevate pilutikandiga kaunistatud esemete üldkogumi moodustavad 54 eset. Valimist jäid välja 3 meeste ja 6 naiste särki, 1 põll ning 6 tanu, millest 13 on ERM-i kogudes, 2 Eesti Ajaloo muuseumis ja 1 Virumaa muuseumis.

Valimi tegin nendest esemetest, mida originaalis uurida sain või millel oli muis.ee veebilehel foto ja kirjeldus. Ajaloomuuseumi esemete (AM_21866 E 2107, AM_15519 E 1095) kohta info jõudis minuni liiga hilja, et neid oma töös käsitleda. Virumaa Muuseumi meeste särgi (RM_130 E 2:33) jätsin välja põhjusel, et kindlalt ei saa väita, et see kuulub mulgi alale. Anneli Vasseri ja Triinu Kuuse töödes uuritud esemete nimekirjadest lähtuvalt tegin muis.ee põhjal valimi oma pilutikandi kogu täiendamiseks. Valisin need pilutikandiga kaunistatud esemed, mida sain ERMi andmebaasis oleva pildi järgi uurida. Kahjuks muis.ee andmete sisestamine on veel poolik, siis minule teada olevat kümme-kond pilutikandiga eset jäi üle vaatamata

Kvalitatiivse uurimistöö meetoditest kasutasin esemete vaatlust ja analüüsi.

Andmete registreerimine toimus Viljandi, Tarvastu ja Eesti Rahva Muuseumis ning internetis muis.ee lehelt. Uurimisobjektideks olid tikandi paiknemine esemel, tikandi materjal, värvikasutus, pilutikandi liigid ja pisted. Joonistasin üles mustrite skeemid.

Kirjeldan oma töös pilutikandis kasutatavaid materjale, pisteid ja nende kombineerimist ning tikandi paiknemist särkidel, tanudel ning põlledel Lõuna- ja Põhja-Viljandimaal. Joonistan uuritavatest pilutikanditest mustriskeemid. Lõuna- Viljandimaad ehk Mulgimaa rühma esindavad Halliste (koos Karksiga), Helme, Paistu ja Tarvastu kihelkonna esemed. Põhja- Viljandimaa ehk Põhja-Sakala grupi moodustavad Viljandi, Kolga-Jaani, Kõpu, Suure-Jaani, Pilistvere ja Põltsamaa kihelkonna rõivad. Halliste kihelkonna arvasin Lõuna-Viljandimaa hulka kuna 19. sajandi administratiivse jaotuse järgi arvati ta Lõuna-Eesti rahvarõivarühma kuuluvaks (Kaarma ja Voolma 1981, lk 99). Kuna Halliste ja Karksi kihelkonnad moodustasid kaksikkihelkonna 16-19. sajandini, siis käisitlen neid ühtse Halliste kihelkonnana (Jürgen 2015, lk 26).

Esemete nimekirja koostasid kihelkondade tähestikulisest järjekorrast, enne Mulgimaa ja siis Põhja-Viljandimaad esindavad kihelkonnad.

Lisadena on välja toodud, kihelkondade kaart (vt lisa 1) ja kolm tabelit (vt lisa 2):

- 1) esemete kuuluvus ja arv kihelkondade lõikes;
- 2) pilupistete selgitused, joonised ja mustriskeemide tingmärgid
- 3) esemete algandmed;

Lisades 3-6 on uuritud esemete fotod, legendid ja mustriskeemid (vt lisa 3,4,5,6). Viljandi ja Eesti Rahva Muuseumite esemetest fotod on pärit muis.ee lehelt. Tarvastu muuseumi esemest on pildid teinud autor.

1. PILUTIKAND

1.1. Lühiülevaade pilutikandi ajaloost

Pilutamine on vana tikkimistehnika, vahest üks esimesi selle iluigatsuse väljendusvahenditest, mis pani naise nuputama, kuidas muuta üksluine, sile kangapind pisut õhulisemaks ja peenemaks. (Olki 1953, lk 7)

Idamaa rahvad, kes leiutasid kangakudumise juba kauges minevikus, on leiutanud ka enamiku selle elavdamise viisidest. Räägitakse, et ka pilutamiskunst on tulnud just Idamaadest meie maailmajakku, kus juba vanu kreeklasi teatakse olevat kasutanud seda oma rõivaste kaunistamiseks. (Olki 1953, lk 7) Esimesed teadaolevad leiud „aimatavate“ pilutikanditega rüüdest, pärinevad kreeka ja egiptuse haua-leidudest, 4.- 3. saj. e.m.a (Schuette1955).

10.- 11. sajandil Egiptuse leiud pärinevad islami ajast. Need annavad tunnistust esimestest liht- ja topelt pilu tehnikas tööst ja „värvilistest“ lahendustest selle käsitöölgi tehnikate arengus, põimudes värviliste siiditehnikas tikanditega, olles tänapäevani säilinud käsitöölgiiks idamaades. Arvukad erinevad mustrid pärinevad keskaegsetest saksakeelsetest piirkondadest. Olulisim töö pärineb 13. sajandist (vt foto 1), niisamuti ka leitud tööd Šveitsist (Sarnen ja Disentis). (*ibid* 1955)

Foto 1. RDK IV, 607, Abb. 3. Kloster Lüne (Hannover), 13. Jh.

Pilutehnikat vahendavaks sillaks idamaade ja Euroopa vahel sai 1542. aastal Itaalias ja Veneetsias kirjastaja Matio Pagano poolt avaldatud trükis „Giardinetto nuovo di punti tagliati“ (*ibid* 1955).

16. saj. teisel poolel muutus pilutamine „punto tagliato“ (põimpilu) lemmik-käsitöö liigiks paljudele naistele, kasvades ja arenedes. Pilutehnikas töödese ilmusid erinevad geomeetrilised kujundid ulatudes suursuguste pitsiliste mustriteni. Itaaliast „rändas“ pilutikand edasi naabermaadesse. Pilutikandist kujunes kui „uhke ehe“ nõ nähtavatel pesudel prantsuse kõrgklassi seas. Näitena hertsoginna Claudia von Lothringen, Heinrich II tütar, keda võime näha Francois Cloet 1559. aasta maalil (foto 2) krael ilutsemas *point coupe* (võrkpilu). (ibid 1955)

Foto 2. RDK IV, 609, Abb. 4. François Clouet, um 1559, München

16. sajandi keskel maabus pilutikand Saksamaale, saavutades olulise kooha ajakirjade kaantel ja moelehtedel. Aastate jooksul muutusid aga mustrid värvilisemaks. Sellest ajast pärinevad ka tikkimissõpradele naistele sajandeid kestvad traditsioonid ulatudes tänapäeva. 17. sajandil sai pilutikand Inglismaal „sõbraliku“ vastuvõtu osaliseks. Inglased kandsid pilutikanditega riideid, mis olid kui ehteks ja uhkuseks. Mustrites võeti snitti nii Itaaliast, Prantsusamaalt kui ka Saksamaalt. Peale 17. sajandit omas lisaks eelpool nimetatud maadele tikandikunst suurt rolli juba ka nõ emalt tütrele edasi antavas „pärandkultuuris“ mujal Euroopas. Näiteks uhked taskurätid, mis kaunistatud pilutikanditega, olles samas ka kodanliku rahva „ehteasjaks“. Rasked ja suuremustrilised Baroki ajastu *Piquet*-tekid vaheldusid 18. sajandil taas väiksemate töödega (pesud, taskurätid, mansetid, kaelarätid). 19. sajandi teisel veerandil oli pilutikandi hiilgeaeg, mil batistist taskurätid suur mood oli. Rahvakultuuris on pilutikand olnud kõigis maades alati armastatud ja oskust ning vaeva nõudvaks käsitööliigiks – olgu see siis kas valge, värviline või erinevatel materjalidega teostatud. (ibid 1955)

Mary Olkit paneb imestama pilutikandi jõudmine Soome, et kuidas see näiteks lõunast tulles on saanud mööduda sellisest käsitöölembesest riigist nagu Saksamaa, kuna sealsed naised ei tunne seda käsitööliiki, mida Soomes nimetame tõeliseks soome pilutikandiks. Ta arvab, et vahest oleks siiski liigne uhkeldamine väita, et Põhjala naised on oma pilutamiseviisi ise leiutanud. Ehkki kui vaadata Karjala naiste üsnagi lihtsakoelise väljanägemisega sammaspilu valmistamise katseid nende muuseumikogudes, võiks ju

kergesti arvata, et need on loodud ilma mingite eeskujudeta, vaid üksnes eespool mainitud soovist tekitada kangapinda vahelduse loomiseks mustreid ja pilusid. Teisalt aga räägivad rannikualadel elavate soomlaste omaaegsete rahvariide laiad ja ilusad pilutikandid ilmselgelt mujalt pärinevatest mõjudest. Küllap on ütlema tagi selge, et Stockholmi muuseumide kogudes on rohkesti samasuguseid pilutikandinäiteid kui Soome omas, ent palju on Soomes valmistatud ka selliseid tikanditüüpe, mida teiste riikide muuseumides ei ole. Pilutikandil on siiski läbi aegade olnud omi meistreid ja koguni niivõrd palju, et nende valmistamise oskus on jõudnud Põhjamaadesse. (Olki 1953, lk 9)

1.1.2. Pilutikand Eestis

Kuigi paljud rahvarõivana kodunenud rõivaesemed, nende lõiked ja mustrid on pärit kunagisest Euroopa kõrgmoest, lossidest ja kuningakodadest, on rahvas neid aja jooksul omasoodu tõlgendanud, töödelnud ja edasi arendanud, nii et lõpptulemuseks on ikkagi midagi hoopis eripärast. (Tammjärv 2001, lk 6)

Eestis on tikandeist vanim metalltikand, kuid 17. sajandil algas lõngatikandi võidukäik, mis oma kõrgajale jõudis alles 18. sajandi teisel poolel (Vunder 1998, lk 199). Oma jälje tikandikunsti on jätnud saksakeelne käsitööalane kirjandus ja mustrid, mida trükkisid ära isegi tavalised päevalehed (Reinup 2013, lk 12). Nagu mujalgi Euroopas, on vanemad pitsid olnud ka Eestis seotud pilupõimega (rahvapärane pitsinimetus *pilu*), s.t. et on tehtud õmblus- või ka nõelapitse (Vunder 1998, lk 199).

Vunder väidab, et tikandiga tihedalt seotud pilutamine pole Eestis olnud eriti oluline käsitöötehnika. Lihtpilu kõrval on nähtavasti vaselisi jäljendavaid mähkpilupostikesi 19. sajandil ääristena tehtud rohkem Setumaal ja saartel. Ka suuremat pinda katvat põimpilu, kus lõngarühmade ridade viisi kokkupõimimisel on tekkinud tihe aukmuster, on koduse käsitööna viljeldud vaid saartel, Läänemaal ja siin-seal Mandri-Eestis. (*ibid* 1998, lk 199)

Elle Kuigo kirjutab, et esimesed teadaolevad andmed pilu esinemisest eesti särgikaunistustes pärinevad 18. sajandi lõpust, kuid 19. sajandil moodustas pilu põhilise kaunistuse Halliste-Karksi ja Põhja-Viljandimaal jt. naistesärkidel. (1969, lk 101)

19. sajandil on üle eestiliselt põlledel kasutatud kaunistustena pilu, kas ühe või mitme, laiema või kitsama reana. Rahva mälestuste järgi on piluäärestusega valgeid põlli kantud pidurõivastuses veel 19. sajandi teisel poolel Põhja-Eestiski, ehkki need seal olid lihtsamad Lõuna-Eesti omadest ja muusemis neid kogutud pole. (Voolma 1975, lk 149)

19. sajandil kombineerus tikand piluga ja kirjatriipudega. Samas on esemeid kaunistatud ka ainult piluga. Kaunistuste paigutus särgil sõltus lõikest, kandmisviisist ja kohalikust traditsioonist. Särgi pihaosal koondusid ilustused peamiselt õlalappidele, värvlitele, kraele. lihtvarruka puhul varrukasuu servadele ja arhailise särgi puhul rinnalõike ääre ilustuseks. (Kuigo 1969, lk 76) Põlledel olid piluread alaosas ning tanudel kinnitati *kaltus* palistuspistega, selle kõrvale tehti kitsas pilutikand (Manninen, 2009; Linnus 1973). 18. sajandi lõpus hakati linaste rõivaesemete tikandis varasema valge linase või värvilise villase lõnga asemel kasutama vene rändkaubitsejate vahendatud punast puuvillast lõnga, maagelõnga (Värv 1998, lk 370).

Särkide kaunistamine oli enamasti talunaiste endi töö, sest juba noorelt tütarlapselt nõuti rõivaste õmblemise ja kaunistamise oskust (Kuigo 1969, lk 76). Tikkimine, pilutamine ja pitsikudumine rõivaste kaunistamiseks oli üsna töömahukad tegevused (Vunder 1998, lk. 199). Eesti talurahvas kaunistas enamasti neid esemeid, mida võis näha võõras silm või mida tehti kinkimiseks (Vunder 1998, lk 516). Puht iluesemeid ei tehtud. Peamine väljendusvahend oli ornament, kiri. Vormi, värvi ja pinnaornamendiga püüti tavalisest argipäevasusest kõrgemale tõsta eelkõige pidupäevade ja siirderiitusega seotud tarbeesemeid. Kaunistamise seisukohast olid selgesti esiplaanil rõivastus. (Vunder 1998, lk 514)

19. sajandi keskel hakati mitmeid käsitöid, sealhulgas ka särgitikandeid ja pilutöid järjest rohkem tegema tasu eest. Nende valmistajateks olid tavaliselt moonaka-, vabadiku-, või saunanaised. Mitmel pool Viljandis- ja Pärnumaal tegid pilusid kutselised käsitöölised-pilutajad. (Kuigo 1969, lk 77) Sajandi lõpul taandusid ka vanad põimpilu- ja pitsitehnikad. Asendudes särgikaunistustes heegel- ja poepitside, samuti mitmesuguste poepaeltega. (Kuigo 1969, lk. 79)

1.2. Pilutikandi mõiste ja selle liigitamine

Rahvarõivad nagu kõik muud riided õmmeldi esialgu käsitsi. Ilupisteteks on arenenud kõik need pisted, mis jäävad nähtavale. (Kuigo 1969, lk 83) Pilutikandit iseloomustab ažuurne ehk pitsiline pind (Laanpere, Reidla 1989, lk 98). Pilutikandi tegemiseks tõmmatakse kangast välja ühes suunas kulgevaid koelõngu ja järele jäänud lõimed ühendatakse omavahel nii, et pilupisted moodustavad kavandatud mustreid. Mustrite vahele jäävad pilud tõstavad esile selle selgust ning lisavad elegantsi (Olki 1951, lk 7).

Pilutikandite liigitamist võib alustada rühmitades neid järgnevalt:

- 1) ühesuunalised ja kahesuunalised pilud (vt fotod 3,4),
- 2) lihtpilud ja kombineeritud pilud,
- 3) kitsad (kuni 2cm) ja laiad pilud (üle 2cm) (Reinup 2013, lk 237).

Ühesuunalise pilu puhul tõmmatakse lõngad välja ühes suunas ning liigitatakse vastavalt lõnga rühmitamise viisi järgi: liht-, tulp-, keerd-, sõlm-, mähk- ja põimpilud (vt lisa 2.2). Ka pilupalistus kuulub ühesuunaliste pilude rühma. Kui lõngad tõmmatakse välja ristuvalt, s.t. nii koe- kui lõimelõngad, saadakse kahesuunaline pilu ehk võrkpilu ning selle tegemisel kasutatakse lisaks ühesuunalise pilu pistetele ka silmuspilu pistet.

Foto 3. VM 2231 E 360 Ühesuunalised pilud

Foto 4. VM 10761:1 E 1676 Kahesuunaline pilu

Lihtpiluridadest saab tekitada nii tulppilu-, keerdpilu-, kui sõlmpilutikandeid (näiteks ERM 47:88, vt lisa 5.3; VM 3358 E 208, vt lisa 6.10). Lihtpilu võtet kasutatakse ka pilupalistuse tegemisel. Lihtpilupalistuse puhul tuuakse nõel palistusest välja kahe riidelõnga kauguselt

ja visuaalselt vaadeldes on näha pahemalt poolt palistuse peal lühike lõngajooks. Antiikpilupalistuse puhul suunatakse nõel palistuse tagant haaramata pealisriiet palistuse servani ja tuuakse sealt välja ning pahemale poole palistuse peale jäävad pikad lõngajooksud (vt lisa 2.2, lk 49). Sageli on pilutikandi eri liike kasutatud kombineeritult. Enamasti kasutatakse tikandi mustri tegemisel liht-, sõlm- ja põimpilu pisteid (näiteks VM 9254 E 596, vt lisa 3.2; ERM 14092, vt lisa 4.6). Kui põim- ja mähkpilu saadakse kas lõnga põimimise või mähkimise teel ümber võrdsete lõngarühmade, siis sõlmpilu puhul sõlmitakse kindel arv lõngatulpasid vastavalt mustriale kokku (vt lisa 2.2).

Pilusi rühmitatakse ka pilu laiuse järgi. Kitsaks piluks loetakse pilusid, mille laius on kuni 2 cm (näiteks ERM A 113:98, vt lisa 6.1; ERM 1818, vt lisa 3.1). Laia pilu rühma kuuluvad pilutikandid, mis on laiemad kui 2 cm (näiteks ERM A 509:4824, vt lisa 5.2; VM 9254 E 596, vt lisa 3.1).

2. PILUTIKANDI KASUTAMINE VILJANDIMAA RAHVARÕIVASTEL

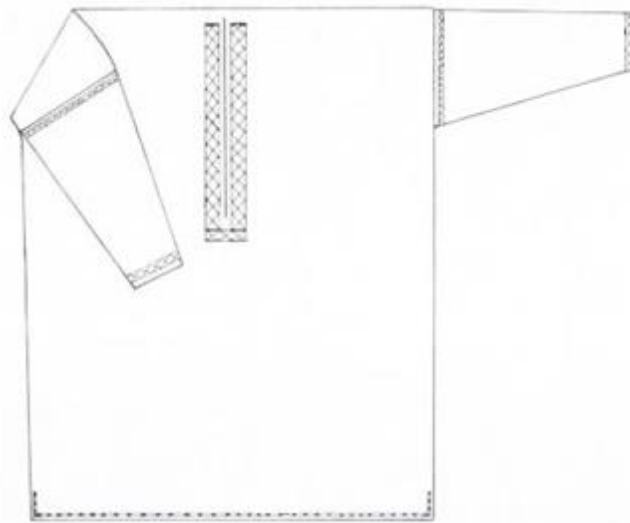
Viljandimaal kantud rahvarõivaid iseloomustab suurte erinevuste esinemine Põhja- ja Lõuna-Viljandimaa vahel. Näiteks Mulgimaal kandsid naised primitiivse lõikega särki, Põhja-Viljandimaal aga oli naiste särkidel iseloomulik madalpistetikand ning mahapööratud krae kaunistamine pilutikandiga. Erinevused kattuvad põhja ja lõuna keelemurde alaga. Mõttelise piiri võiks tõmmata umbes Päre – Viljandi – Valma joonelt. Põhja poole (Põhja-Eesti murre) jääksid Põltsamaa, Kolga-Jaani, Pilistvere, Suure-Jaani, Kõpu ja Viljandi kihelkonnas kantud rõivad, lõuna poole aga Paistu, Tarvastu, Halliste, Karksi ja Helme kihelkonnas kantu. Omamoodi üleminekuala moodustavad Kõpu ja Viljandi kihelkond, kuna nende põhjapoolsemad alad võtsid vastu mõjutusi Põhja-Eestist, lõunapoolsemad alad esindasid aga Lõuna-Viljandimaa etnograafilisi elemente. (Jürgen 1999)

Põhja-Viljandimaale on aegade jooksul järjekindlalt sisse tunginud mitmesuguseid põhja-eestilikke kultuurimõjusid, Lõuna-Viljandimaa rõivad seevastu on säilitanud palju väga vanu rõivaelemente. (Jürgen 1999) Veel 19. sajandi II poolel püsisid siin visalt traditsioonilised rõivad ja muu kombestik (Jürgen 2015). Pilutikandiga kaunistati nii meeste kui ka naiste särke, põllesid ja tanusid.

2.1. Meeste särk

Meeste kuus särki õmmeldi, nagu üldiselt Eestis, valgest linasest või takusest labasest riidest, õlaõmblusteta ning kaunistati valge linase või punase puuvillase niidiga e maagelõngaga.

Lõuna-Viljandimaal kõige algelisema lõikega on arhailine (joonis 1), koti taoline särk, mis on ilma kraeta ja I-kujulise kaelaavaga ning käised enamasti värvlita. Uuritavatest meestesärkides on seda tüüpi ainult Helme kihelkonnast pärit särk (VM 9254 E 596, vt lisa 3.2). Antud särgil on kaelaava ääres lai valge linase niidi ja punase puuvillase maagelõngaga kombineeritud 5 cm laiune põimpilutikand (vt lisa 3.2, joonis 34).

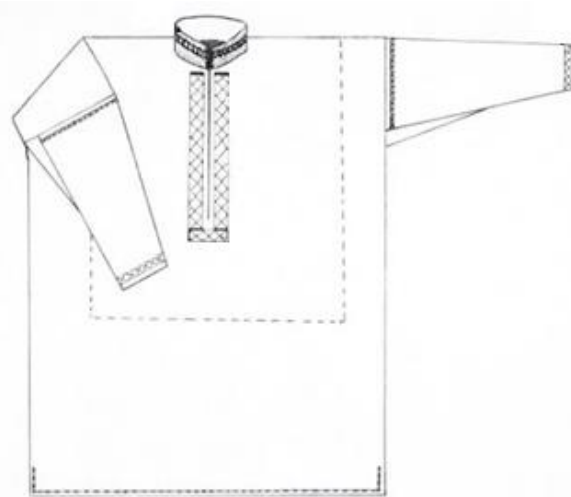

Joonis 1. Arhailise lõikega särk (Autori joonis)

3

cm laia põimpilu on kasutatud ka varrukaotste kaunistamisel (vt lisa 3.2, joonis 35) ning särgi allääre 1,5 cm kitsas pilutikand on kombineeritud pilupalistuse, sõlm- ja lihtpilu pistetega (vt lisa 3.2, joonis 36). Tiina Jürgen peab ilma püstkraeta arhailise lõikega särki Mulgimaal siiski meestesärkide osas erandiks (2015, lk 199).

Teise särgi tüübina vaatleme Lõuna-Viljandimaal omapärase pihaaluse voodri ja madala püstkraega särki (joonis 2.). Vooderdatud pihaosaga särke kutsuti pihaga ehk kaukaga hameks, neil oli *ristikute ja kõverikkudega* so püvisilmpistes tikandiga ja piludega kaunistatud püstkrae. Kui Halliste (ERM 1818, vt lisa 3.1) ja Tarvastu (VM 8984 E 416, vt lisa 3.4) särgi kraedel on tehtud üks pilutikandirida *ristikute ja kõverike* vahele, siis Paistu mehe särgi krael (ERM

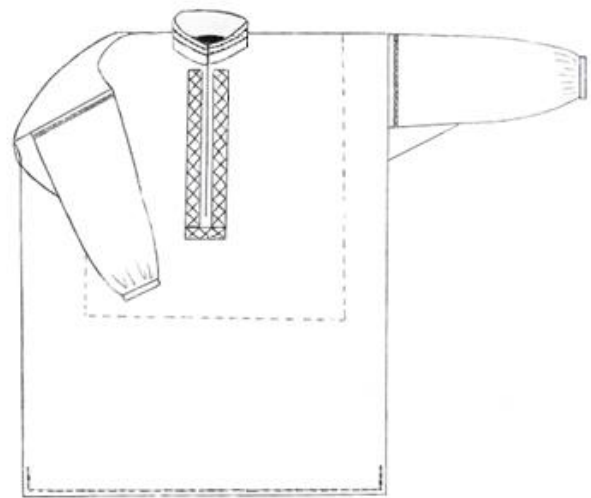
Joonis 2. Vanapärase lõikega kaukaga särk (autori joonis)

509:5029, vt lisa 3.3) ääristavad kitsad pilutikandiread püvisilmpiste tikandit. Krae ilmestamiseks on kasutatud kahe särgi puhul sõlmpilutikandit (vt lisa 3.1, joonis 33; lisa 3.3, joonis 40; 41) ning ühel juhul mähkpilu postikesi (vt lisa 3.4, joonis 46). Rinnalõhiku

äärde tehti pidusärkidel kuni 6 cm laiune valge põimpilutikand, mis oli ääristatud kas lihtpilu ridadega (vt lisa 3.1, joonis 32), sõlmpilu- (vt lisa 3.3, joonis 37) või põimpilutikandiga (vt lisa 3.4, joonis 43). Rinnalõhiku alla risti on tehtud kahel sargil kitsas põimpilu tikand (vt lisa 3.3, foto 17; lisa 3.4, foto 22) ühendades lõhikuserva tikandid. Mulgi kaukaga hamedel olid käised enamasti värvlita. Põimpilu tikandit on kasutatud ka Tarvastu sargi (VM 8984 E 416) varrukasuu (vt lisa 3.4, joonis 47) ja kauka serva (vt lisa 3.4, joonis 45) dekoreerimisel. Sõlmpilu ja lihtpilu erinevaid kombineerimist on kasutatud Paistu sargi (ERM 509:5029) kauka, varrukasuu, -pära ja allääre (vt lisa 3.3, joonised 39; 40; 42) kaunistamisel ning valge kitsas siksak sõlmpilutikand on tehtud ka Tarvastu sargi (VM 8984 E 416) varrukapärale (vt lisa 3.4, joonis 48).

Põhja-Viljandimaal kanti enamasti särki, mis oli õlaõmbluseta, laia lihtsa maha murtud kaunistamata krae ja kroogitud käistega. Neil oli T-kujuline kaelaava ja 30–36 cm sügavune rinnalõige asus otse ees keskel. Antud lõike tüübi juures ma pilutikandit kasutamist ei tuvastanud.

Kuid Viljandi kihelkonnas on säilinud kaks vanamoelist madala püstkraega särki (ERM A 292:46, vt lisa 3.5; VM 2937 E 105, vt lisa 3.6), mille varrukasuudele on õmmeldud värvlid (joonis 3.). Rinna- ja selja pihaosal on riidest vooder, mis moodustab kahepoolega kauka. Sargi hõlmad on kaunistatud kuni 5 cm laiade põimpilutikandiga (vt lisa 3.5, joonis 49; lisa 3.6, joonis 51), mille tegemiseks on kasutatud valget linast lõnga koos punase puuvillast maagelõngaga. 0,5 cm kitsast põimpilutikandit on kasutatud kauka serva kaunistamisel (vt lisa 3.6, joonis 52). Sõlmpilutikandit on kasutatud ühel Viljandimaa sargi (ERM A 292:46) krael (vt lisa 3.5, foto 27). Sargi (VM 2937 E 105) allääres on kasutatud antiikpilupalistust. Varrukavärvlid kaunistati punase püvisilmtikandiga.

Joonis 3. Vanapärase lõikega värvlitega särk
(autori joonis)

Neli mulgimaa ja kaks Põhja-Viljandimaa meestesärki sarnanevad materjali poolest. Kõik kuus uuritavat särki on valmistatud labasest linasest riidest ning pilutikandit on tehtud linase lõngaga (ERM 1818, ERM 509:5029, VM 8984 E 416) või on kasutatud lisaks punast maagelõnga (VM 9254 E 596, ERM 292:46, VM 2937 E 105).

Meeste särkide pilutikandi asukoht sõltub lõikest. Kõigil kuuel Viljandimaa särgil on rinnalõhendik kaunistatud põimpilutikandiga. Viie särgi (ERM 509:5029, VM 8984 E 416, VM 9254 E 596, ERM 292:46, VM 2937 E 105) puhul on kasutatud laia (4-6,2cm) ja ühe (ERM 1818) juures kitsast 1 cm pilutikandit. Viiest *kaukaga amest* kolmel on kauka serva tehtud pilutikand, mis Lõuna-Viljandimaa särkidel on kombineeritud antiikpilupalistuse, põim- (VM 8984 E 416) või sõlmpilu (ERM 509:5029, vt lisa 3.3) ja lihtpiluga ning Põhja-Viljandimaa särgil (VM 2937 E 105) on kombineeritud pilupalistusele lisaks sõlmpilu ja lihtpiluraed. Kuuest Viljandimaa särgist kolmel Lõuna-Viljandimaa kaugaga *amest* (VM 9254 E 596, ERM 509:5029, VM 8984 E 416) on varrukasuu piluga ilmestatud ning kahe Mulgimaa särgi (ERM 509:5029, VM 8984 E 416) varrukapäras on kasutatud sõlmpilutikandit. Põhja-Viljandimaa särgi varrukate juures pilutikandit ei ole kasutatud. Kolmest Lõuna-Viljandimaa ja kahest Põhja-Viljandimaa madala püstkraega särgist on krael sõlmpilutikandit kasutatud kahel lõuna poolt pärit *amel* (ERM 1818, ERM 509:5029) ja ühel Põhja-Viljandimaa särgil (ERM 292:46) ning ühel mulgi särgil (VM 8984 E 416) mähkpilu postikesi. Allääres on Mulgimaal kasutatud lisaks palistuspistele ka sõlmpilu ja lihtpilu (VM 9254 E 596, ERM 509:5029) kuid Põhja-Viljandimaal ühele särgile (VM 8984 E 416) on tehtud antiikpilupalistus.

Meestesärkide puhul võrreldes Lõuna- ja Põhja-Viljandimaa meeste särke võime tõdeda, et särkide materjali, värvi ja tikandis kasutatavate pistete kasutus on sarnane. Nii Lõuna- kui ka Põhja-Viljandimaal esineb nii laiui kui kitsaid pilutikandeid. Ainuke erinevus on tikandi asukohas, nimelt Põhja-Viljandimaal ei ole pilutikandiga kaunistatud meeste särkide varrukaid.

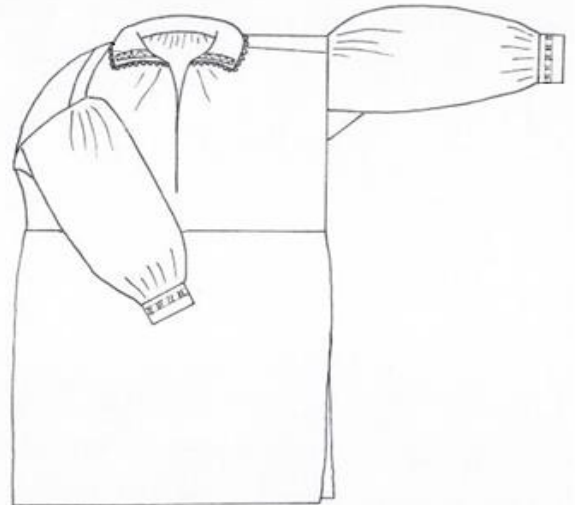
2.2. Naiste särk

Naiste särk oli Lõuna-Eesti rühma alal nii alus kui pealistrõivaks. Teiste rõivaste all kantav särk koosnes enamasti kahest osast- pihast ja alusest. Muusemis on enamasti säilinud pihaosad. (Jürgen 1999). Särk tehti peenemast linasest riidest pihaga (*piht*) kuna alaosa (*jatk, jätk, jakk*) õmmeldi takusest riidest (Kaarma, Voolma 1981, lk 100).

Analüüsitud **10** naistesärki (ERM 447:270, ERM 509:5006, ERM 1780, ERM 5049, ERM 14092, VM 1267E, ERM 13881, ERM 47:69, VM 3148 E 153, VM 2531 E 146), **1** naisesärgi krae ja värvlid (VM 3544 E 293) ning **2** lahtkraed (ERM A 509:4623, VM 2008 E 142) on kõik valmistatud valgest linasest kangast. Särkide pihaosad, kus asub pilutikand, on kootud labaselt.

Uurimustöös kasutatud pilutikandiga kaunistatud naiste särke võime lõike järgi jagada kahte tüüpi: 1) arhailise lõikega (vt joonis 1.) ning 2) T-kaeluse ja laia kraega särkideks (vt joonis 4).

Arhailine särk on kotitaolise lõikega, millel olid kitsamad kurrutamata avasuuvarrukad (värvlita), ilma krae ja õlalappideta. Vanemad särgid on enamus ilma jätkuta, kuid leidub ka jätkuga särke. (Jürgen 2015, lk 29)

Joonis 4. T-kaeluse ja laia kraega särk
(autori joonis)

Lõuna-Viljandimaale kuuluvad neli Halliste kihelkonna särki (ERM 447:270, ERM 509:5006, ERM 1780, ERM 5049) ning ühed Tarvastu kihelkonnast pärit naise särgi krae ja värvlid (vt VM 3544 E 293, lisa 4.5).

Kõigil neljal särgil (ERM 447:270, ERM 509:5006, ERM 1780, ERM 5049) on tikkimiseks kasutatud valget ühekordset linast lõnga ning kitsas kuni 1 cm põimpilu tikand

(vt lisa 4.1, joonis 53; lisa 4.2, joonis 54; lisa 4.3, joonis 55; lisa 4.4, joonis 56) asub lõhandiku servades. Tikandis on kõigil nelja Lõuna-Viljandimaa särgil kasutatud põimpilu, mille servadesse on tehtud lihtpilu read ning lõhandiku serv palistatud lihtpilupalistuse võttega.

Ka Tarvastus pärit naise pilutikandiga krae ja värvlid (vt VM 3544 E 293, lisa 4.5) on tehtud valge ühekordse linase lõngaga. Antud esemed lubavad oletada, et ka Mulgimaal olid kasutusel laia krae ja värvlitega särgid. Pilutikand krael ja värvlil on tehtud mähkpilu pistega.

Põhja-Viljandimaa särgid on labase pihaosaga (*piht*) ja põikiriidest jämedama takuse alaosa ehk jätkuga (*jak, jatk, alane*), millel oli iseloomulikud lai mahapööratud krae, T-kujuline kaelaava, õlalapid ja pikad värvli külge kurrutatud varrukad (Jürgen 2007). Krae laius varjeerub uuritavatel särkidel 10-st (ERM 14092) kuni 14 (ERM 47:69) sentimeetrini. Viljandi muuseumis olevatel Kolga-Jaani särgil (VM 1267E) on krae 12 cm ja Viljandist pärit särgil (VM 2531 E 146) 13 cm ning lahtkrael (VM 2008 E 142) 11,5 cm.

Kõik kuus Põhja-Viljandimaa särki (ERM 14092, VM 1267 E, ERM 13881, ERM 47:69) või särgipihta (VM 3148 E 153, VM 2531 E 146) on tehtud labasest linasest kangast ja pilutamiseks kasutatud valget linast lõnga.

Põhja-Viljandimaa särkidele on iseloomulik madalpistetikand, millele lisandub särkide mahapööratud krae otstes pilutikand. Ühekordsele riidele õmmeldud põimpilu asub tavaliselt 3–4 cm laiuse triibuna krae otstes ning kasutatud mitmes reas mähk- ja põimpilu (Manninen 2009, lk. 128). Hilisemal ajal ääristas neid veel kitsas heegelpits (Jürgen 2003). Pilutikandit leidub ka õlalappidel, varrukavärvlil ja rinna-sisselõigete servades (Trees 1957, lk. 33). Rinnaesine lõhik on palistatud 0,5 cm laiuse liht- või pilupalistusega. Abielunaiste särgi rinnalõige tehti tavaliselt pikem kui neidudel, sest nii oli kergem last toita. (Jürgen 1999) Kuigo väidab, et krael, värvlil ja rinnalappil on pilud alati ühelkordsel riidel, kuna teine jäi voodriks. Ainult äärepilud on tehtud läbi kahekordse riide. (1969, lk 101)

Minu poolt uuritud Põhja-Viljandimaa kuuest sãrgist asub põimpilutikand krael viiel sãrgil (ERM 14092, VM 1267 E, ERM 13881, ERM 47:69, VM 2531 E 146) ning kraed on tehtud läbi ühekorde riide, kuid krae alumine riidekiht ei ole jäetud voodriks vaid on ära lõigatud ning pilupalistus võttega ühendatud pealmise kihi külge.

Foto 5. ERM A 509:4623 Krae detail

Kraedel asuvad kuni 4 cm laiad pilutikandid, mis koosnevad kolmel sãrgil (VM 1267 E, ERM 13881, ERM 47:69) lihtpilupalistuse ja sissejäetud lõnga mähkimisest moodustunud tulppilu ning sisse jäetud lõngadega põimpilust (vt lisa 4.7, joonis 61; lisa 4.8, joonis 62; lisa 4.9, joonis 64). Kahe sãrgi (ERM 14092, VM 2531 E 146) krael on tikandis kasutatud pilupalistust, lihtpilu, sõlm- ja põimpilu (vt lisa 4.6, joonis 60; lisa 4.11, joonis 66) ning tikandisse on jäetud piluridade vahele kaks riidelõnga, mis on üle tehtud üleloomispistega (vt lisa 2.2, lk 50).

Rinnalõhandik on kahel Põhja-Viljandimaa sãrgil kaunistatud kitsa pilutikandiga. Kolga-Jaani kihelkonnast pärist naise sãrki (ERM 14092) ilmestab 0,3 cm tulppilu rida (vt lisa 4.6, joonis 59), mille moodustavad pilupalistus ja lihtpilu rida. Pilistvere sãrgi (ERM 13881) lõhandiku serv on kaunistatud 0,3 cm keerdpiluga (vt lisa 4.8, joonis 63). Mõlema tikandi tegemisel on kasutatud valget linast lõnga.

Varrukatel on kasutatud pilutikandit Suure-Jaani naise sãrgipihal (VM 3148 E 153) ja Viljandi naise sãrgipiha (VM 5231 E 146) kaunistamisl. Esimese puhul on varruka tagasipööratud serv palistatud lihtpilu võttega ning sellest 0,5 cm kaugusel on tikitud lihtpilu rida (vt lisa 4.10, joonis 65). Teisel juhul on varruka värvlile tikitud pilutikand läbi ühe kanga ja teine kiht on jäetud voodriks. Tikandi mustriks on ühendatud sõlm- ja põimpilu võtted ning ühes tikandi servas on tikkpisterida ja teine serv on üle tehtud lihtpilu pistega (vt lisa 4.11, joonis 67). Tikandid on tehtud valge linase lõnagaga.

Viljandimaa põhjapoolsetes kihelkondades, kus armastati laiu kraesid, olid argipäevasärgid sageli kraeta, kuid pidulikul puhul täiendati neid lahtise krae ehk lahtkraega (petus, kaelaranss). See koosnes alasest, mis Põhja-Viljandimaal valmistati tavaliselt kolmest riideribast, ning kraest. See oli nagu särgi külge õmmeldud kraegi ääristatud pitsi või piluga, harvem tikandiga. Sageli ääristati krae poest ostetud siksakpaelaga. (Jürgen 2007)

Põhja-Viljandimaa kahte lahtkraed (ERM A 509:4623, VM 2008 E 142) ilmestavad samuti pilutikandid. Kui Kolga-Jaani lahtkrael on lai valge lõngaga tehtud sisse jäetud lõngadega põim- ja lihtpilu tikand (vt lisa 4.12, joonis 68), siis Viljandi kampsuni lahtkrae tikand kuulub kitsa pilu rühma. Tikand on 1 cm lai ning selle moodustavad pilupalistused ja sisse jäetud lõngadega sõlm- ja põimpilu muster (vt lisa 4.13, joonis 69). Tikandi servas jookseb tikkpiste rida.

Saadud tulemuste põhjal võime naistesärkide kohta öelda, et materjali ja värvi kasutus on kõikil 13 uuritaval objektil sarnane. Lähtuvalt särgi lõike tüübist on pilutikandi asukoht erinev arhailise lõikega särgil, sest krae puudub. Samas esineb ka Mulgimaal krae detail (VM 3544 E 293), mis on kaunisatud mähkpiluga. Rinnalõhik on pilutikandiga kaunistatud neljal Mulgimaa (ERM 447:270, ERM 509:5006, ERM 1780, ERM 5049) ning kahel Põhja-Viljandimaa särgil (ERM 14092, ERM 13881). Varrukasuus esineb kahel Põhja-Viljandimaa särgipihal (VM 3148 E 153, VM 5231 E 146) ning Lõuna-Viljandimaa ühel varruka värvli detailil (VM 3544 E 293) pilutikand. Võrreldes Põhja- ja Lõuna-Viljandimaa tikandit, siis põhja pool jäetakse tikandis piluridade vahele kaks välja tõmbamata riidelõnga, mis on üle tehtud üleloomispistega. Mulgimaal sellist võtet naiste särkide pilutikandis täheldanud ei ole. Pilupistete kasutus on sarnane, nii Põhja- kui ka Lõuna Sakala-alal on tikandis kasutatud lihtpilupalistust, liht-, sõlm ja põimpilu.

2.3. Põll

Põll ei olnud eestlastel mitte ainult praktiline tööriistas ega peoülikonna ilustav täiendus, vaid selle kandmine oli sügavalt juurdunud rahvatraditsiooni (Jürgen 2005). Lõikelt ja tegumoelt olid eesti naise põlled lihtsad – koosnesid ühtlase laiusega, värvli juures voltidesse või kroogetesse kinnitatud, mõnikord koguni üleääre palistusest läbi aetud paela abil koomale kogutavast riidelaiust. (Voolma 1975, lk141-142)

Põll oli abielunaise tunnus, mida möödunud sajandi lõpul hakkasid kandma ka neid. Argipäeva põlled on kaunistusteta, jämedamast takusesest riidest, pidulikel juhtudel kantavad põlled olid aga peenemast materjalist ja rikkalike kaunistustega. Neis kohtades, kus särkide ilustamiseks kasutati punast maagelõnga, esineb see ka põlledes kaunistustes, tikandites, piludes ja sissekootud triipudes. (Tees 1957, lk 34)

Selles peatükis leiavad käsitlemist 6 Lõuna-Viljandimaa põlle, 1 samast piirkaonnast põllekatke ning 1 Mulgimaa Tarvastu muuseumist pärit põll.

Kugi Tiina Jürgen mainib raamatus „Mulgi rahavarõivad“, et *Helmes naiste valgetel põlledel oli siiski iseloomulik alläärde paigutatud geomeetiline kaunistus nii pilu, tikandi kui pitsina. Põllealastel esines ka narmasridu vaheldumistikandi ja piluridadega kui ka ilma nendeta*, (2015, lk151), siis mina kahjuks ühtegi pilutikandiga põlle sellest piirkonnast ei leidnud.

Tarvastu muuseumis on säilinud vana pulmadeks tehtud Tarvastu põll, mis on tehtud valgest linasest kangast ning pilutamiseks on kasutatud valget linast lõnga. Põllealasel on viis ühesuunalist pilutikandi rida. Kaks äärmist kuuluvad kitsa pilutikandi rühma ning kolm keskmist on laiemad kui 2 cm.

Foto 6. Tarvastu muuseumi põll
(autori foto)

Pistetest on antud põlle juures kasutatud lihtpilupalistust, lihtpilu, keerdpilu ning sisse jäetud lõngad keerdpilude vahel on üle tehtud kastpilu (vt lisa 2.2, lk 47) võttega.

Sakala-ala põhja piirkonna põlli ilustati piluga, pilunarmastega, tikandiga ja niplispitsiga. Selle ala põlledel oli ka niisama suuri kahesuunalisi pilukaunistusi, mida tuntakse rahvusliku ažuuride nime all. (Linnus 1973, lk. 24) Pilu, kas ühe või mitme, laiema või kitsama reana oli põllealase kaunistusena üle-eestiliselt kasutusel. Eestlastele omane lõngaga mähitud tulbakestest koosnev mähkpilu on olnud aga väga vana kaunistustehnika (Voolmaa 1975, 149)(Jürgen 2005)

Põhja- Viljandimaalt on vaatluse all viis ühesuunalise tikandiga põlle (ERM A 583:59, ERM A 509:4824, ERM 47:88, ERM 112:14, VM 2231 E 360) ja põllekatke (VM 5958 E197) ning üks kahesuunalise tikandiga põll (VM 10761:1 E 11676).

Ühesuunalise tikandiga põlled on tehtud valgest linaset kangast. Tikandid asuvad põlledel alumises osas. Pilistvere põlled (ERM A 509:4824) on viis pilutikandi rida, neist kolm (vt lisa 5.2, joonis 72; 74; 76) kuuluvad kitsa pilu rühma ning kaks laiade pilude (vt lisa 5.2, joonis 73; 75) hulka. Nelja pilutikandi reaga, ühe laia (vt lisa 5.5, joonis 85) ja kolme kitsa (vt lisa 5.5, joonis 83; 84) tikandiga on Viljandi põll (VM 2231 E 360). Kahel Põltsamaa põlled (ERM 47:88, ERM 112:14) on pilupalistus eraldi reana tehtud ning kaks eraldi pilutikandirida, kus esimese põlle puhul on kasutatud

Foto 7. ERM A 509:4824

laia pilutikandi juures põimpilu (vt lisa 5.3, joonis 78) ning kitsas pilu on tehtud sõlpilu võttega (vt lisa 5.3, joonis 79). Teise Põltsamaa põlle (ERM 112:14) alt teise tikandites on kasutatud sisse jäetud põimpilu ja lihtpiluridu (vt lisa 5.4, joonis 81) ning alt kolmas kitsas pilutikandi moodustab sõlpilu ja lihtpilu kombineerimine (vt lisa 5.4, joonis 82). Kahe pilutikandi reaga on kaunistatud Kõpu põll (ERM A 583:59) ning Viljandi põlle katke (VM 5958 E 197). Katke koosneb kahest 2,5 cm sarnasest sisse jäetud sõlm- ja põimpilutikandist (vt lisa 5.6, jooni 86). Pilude vahele on õmmeldud 3 cm punasest niidist mustriaga poe pael. Kõpu põlle (ERM A 583:59) ilmestavad 1,7 cm ja 2,7 cm laiad

Viie ühesuunalise tikandiga põlle detail

pilutikandi, mis on kombineeritud sisse jäetud lõngadega liht-, sõlm- ja põimpilupistetest (vt lisa 5.1, joonis 70;71).

Ühesuunaliste pilutikandite tegemiseks on kasutatud valget linast lõnga, erandiks on Pilistvere põlle (ERM A 509:4824, vt lisa 5.2) alt teine tikand, kus on näha punase maagelõnga kasutamise hõredaid kiude, ning Põltsamaa põlle (ERM 47:88, vt lisa 4.3) keskmine tikand, mille põimpilu tegemisel on kasutatud punast lõnga.

Viljandi muuseumis asub uhke võrkpilu tikandiga põll (VM 10761:1 E 11676), mille ülemine osa on puuvillasest kangast ning alumine võrkpilu osa on linane (vt lisa 5.7, joonis 80). Tikkimisel on kasutatud valget ja punast linast lõnga. Tikandi tegemiseks on kombineeritud silmuspilu (vt lisa 2.2, lk 49) ja põimpilu pisted. Kaunistuseks on tikandi ruudustikus rohkesti kuldseid litreid. Võrkpilust allpool on antud särgil veel teinegi pilutikand (vt lisa 5.7, joonis 87), mis kuulub ühesuunaliste pilude rühma ja on tehtud valge linase lõngaga. Selle tegemisel on kasutatud tulppilu, ning sisse jäetud lõngadega sõlm-ja pilutikandit.

Kokkuvõtvalt võime põlledel kohta öelda, et põlledel materjali kasutus ja tikandi asukoht esemel on sarnane. Suurem osa põlli on linased (v.a Viljandi põll (VM 10761:1 E 11676), kus on kasutatud ülemise osana puuvillast kangast) ning tikand asub põlle alasel. Enamike põlledel tikkimisel on kasutatud valget linast lõnga, erandiks on Pilistvere põlle (ERM A 509:4824, vt lisa 5.2) alt teine tikand, Põltsamaa põlle (ERM 47:88, vt lisa 4.3) keskmine tikand ja võrkpilu tikand Viljandi põlledel (VM 10761:1 E 11676), mille pilutikandi tegemisel on kasutatud punast lõnga. Mulgimaa põlledel on tikandi tegemisel kasutatud pilupalistust, liht-, tulp-, keerdpilu ning sissejäetud viis lõnga on üle tehtud kastpilu võttega. Põhja-Viljandimaa põlledel on tikandid kombineeritud lihtpilupalistusest, liht-tulp-, sõlm-, põim ja silmuspilu pistetega ning piluridade vahele on jäetud kaks lõnga, mis on üle tehtud lihtpiluvõttega. Erandiks on Põltsamaa põll, mille piluridade vahel sissejäetud lõng puudub.

Lõuna - ja Põhja-Viljandimaa erinevusteks põlled juures võimegi lugeda erinevate pilupistete kasutamist tikandites ning piluridade vahele jäetud lõngade erinevat arvu. Ka sissejäetud lõngad on üle tehtud erineva võttega, lõunapool on kasutatud kastpilu ning Põhja-Viljandimaal üleloomispistet.

2.4. Tanu

Antud peatükis vaatleme väikest tanu, mida nimetati ka maatanuks ning oli kaunistatud pilutikandiga. Tanu on linasest või puuvaillasest riidest tehtud naise peakate.

Lõuna-Viljandimaal kanti tanu asemel Hallistes ja Karksis peenest pesuriidest valget tärgeldatud pearätti (Jürgen 2015, lk 71). Helme kihelkonna lääneosas oli ka kasutusel pearätt, kui ka pikktanu või *kate otsaga* tanu. Mulgimaa idakihelkondades kanti pühapäeva- ja pidutanuna Tarvastu tanu ehk mulgirätti. Helme iseloomulikuks peakatteks 19. Sajandil oli ka linasest ja sajandi keskpaigast alates ka puuvillasest riidest väike pehme kroogitud sopiga maatanu. (Jürgen 2015, lk 155) Kuid teadaolevalt ei ole neid kaunistatud pilutikandiga, Tarvastu maatanu oli kaunistatud ristpistes tikanditega. (Jürgen 2015, lk 499)

Põhja-Viljandimaal kanti lihtsat tanu, mis oli valge ja peamiselt ilma kirjata (Jürgen 2008). Väike tanu valmistati riskülilikukujulisest riidetükist, mis murti kokku ja õmmeldi siis üks serv kinni ning selle eesääres oli tavaliselt pits. Teine äär kurrutati. Pähepanemisel jäi kurruosa, kuhu kinnitati ka linnid, kuklasse. Tagasipööratud eesserv e kaltuse osa oli samast riidest, umbes 10-16 cm laiune ja kinnitatud tanu külge piluga. Vanemad tanud valmistati linasest riidest, uuemad aga puuvillasest poeriidest, mida peeti peenemaks. (Jürgen 2005)

Kuna Lõuna-Viljandimaal pilutikandiga tanusid ei leidunud, siis vaatleme Põhja-Viljandimaa piluga kaunistatud tanusid. Pilutikandiga kaunistatud tanusid on valmistatud teada olevalt Suure-Jaanis, Pilistveres, Põltsamaal ja Viljandis. Minu poolt uuritud 11 tanu jagunevad kihelkonniti: 2 Pilistvere (ERM A 113:98, ERM A 8855), 1 Põltsamaa (ERM A

991:18) ja 8 Suure-Jaani (ERM A 509:4102, ERM 2077, ERM 15449, VM 3141 E 359, VM 3143 E 206, VM 3357 E 208, VM 3358 E 358, VM 9261:3 E 515) kihelkonnast.

Enamike tanude valmistamisel on kasutatud linast kangast, kuid kaks tanu (VM 3141 E 359, VM 3357 E 208) on puuvillasest riidest õmmeldud. Kõigil tanudel on kitsas valge ühesuunaline pilutikand, mis asub kaltuse servas ning tikandi lihtpilupalistusega on kinnitatud selle serv pealisriide külge. Lisaks palistus pistele on tanude tikkimisel kasutatud lihtpiluga koos põimpilu kahel tanul (ERM A 113:98, vt lisa 6.1, joonis 93 ja VM 3141 E 359, lisa 6.7, joonis 99), sõlm- ja lihtpiluga tikand on tehtud Pilistvere tanul (ERM A 8855, vt lisa 6.2, joonis 94) ning ühel Suure-Jaani tanul (ERM A 509:4102, vt lisa 6.4, joonis 96). Suure-Jaani tanudest ühel (VM 3358 E 358) on keerdpilu (vt lisa 6.10, joonis 102), ühel (VM 3357 E 208) siksak-sõlmpilu (VM 3357 E 208, vt lisa 6.9, joonis 101) ning kahe tikandi juures on kasutatud põimpilu ja sõlmpilu kombineerimist (ERM 2077, vt lisa 6.5, joonis 97 ja VM 9261:3 E 515, vt lisa 6.11, joonis 103). Tikandis sõlmpilu kasutamist koos tulppiluga on tehtud Põltsamaa tanul (ERM A 991:18, vt lisa 6.3, joonis 95) ja Suure-Jaani tanul (ERM 15449, vt lisa 6.6, joonis 98), kuid viimasel on tikandis sisse jäetud lõngad tulpateks moodustatud ristikpistepiluga (vt lisa 2.2, lk 47).

Vaadeldud tulemuste põhjal võime tõdeda, et tanudel kasutatud pilutikand on kitsas valget värvi, enamasti tehtud linasele, kuid ka puuvillsele kangale kaltuse serva kinnitamiseks ning tikandi tegemiseks on koelõngu välja tõmmatud ühes suunas. Pilu pistetest on kasutatud pilupalistust, liht-, sõlm-, siksak sõlm-, põim-, keerd-, tulp- ja ristikpistepilu (vt lisa 2.2. lk 47).

3. PILUTIKANDI TEHNOLOOGIAD

Et tekiks tikandilõngast ilustis, tuleb lõng riide külge kinnitada ja vaevalt võib selleks leida lihtsamat tööriista kui nõel, mis on lihtsamaid ja otstarbekohasemaid tööriistu üldse. Nõela pisted on oma vormilt ja omalt tekkimisviisilt mitmesuguseid; koos sellega on mitmesugune ka iga piste mõju ja tarvitamisvõimalus. (Remmel 1929, lk197)

3.1. Materjal

Taluperenaise 1929. aasta 6. numbris on kirjas, et *pilu on väärtuslik ja vastupidav töö, hää pilu kestab kauem kui riie ise, sellepärast valime selle töö jaoks ka hää materjali* (Pilu 1929, lk 191). Särgiriided pidid olema valmis kootud maarjapäevaks, et neid võiks viia välja pleekima. Mida varem olid kusagil talus kangad pleekimas, seda virgemad olid naised ja valgemad kangad (ERM KV 90: 420) (Jürgen 2005). Villane ja valgekspleegitatud läikiv linane olid ühtlasi peamised õmblus- ja kaunistusmaterjalid, kuigi esiaja lõpus, aga eriti 18 sajandi teisest poolest alates on selleks kasutatud ka mitmesuguseid ostumaterjale (Viires, Vunder 1998, lk 190).

Kaunistused kohandati kättesaadavatele materjalidele ja traditsioonilistele tehnikale (Kuigo 1969, lk 78). Pilutikandi tegemiseks on kõige sobilikum kangas labasekoline linane või puuvillane riie, millest on hea riidelõngu välja tõmmata ning allesjäänud koelõngad mustri järgi rühmadesse grupeerida. Minu poolt 38-st uuritavast objektist on 35 eseme puhul kasutatud valget linast kangast, kahe Suure-Jaani tanu (VM 3141 E 359 ja VM 3357 E 208) tegemiseks on kasutatud puuvillast kangast ning Viljandi põllet (VM 107:1 E 1676) on ülemine pool puuvillasest ja sellele on külge õmmeldud võrkpilutikandiga ilustatud linane kangas. Tarvastu (VM 8984 E 416) ja Paistu (ERM 509:5029) särgi kangad on

koetihedusega 140/10 cm ning viimasel särgil on kaugast tehtud takusemast riidest ning selle kanga koetihedus on 120/10 cm. Helme (VM 9254 E 596) ja Viljandi (VM 2937 E 105) mehe särgikanga kanga kudumiskes on kasutatud suga tihedusga 160/10 cm. Naistesärkide koetihedus varieerub 160/10 cm (VM 3148E 153) kuni 200/10 cm (ERM 447:270). Põlledest kõige väiksema koetihedusega on Pilistvere põll (ERM A 509:4824) 170/10 cm-l ning suurima koetihedusega on Tarvastu põll Mustla muuseumis - 260/10 cm. Linasete tanukangaste koetihedus jääb vahemikku 170/10 cm (VM 3143 E 206) kuni 180/10 cm (ERM A 991:18).

18. sajandi lõpust alates tuli valgete linaste esemete (särkide, põlled) kaunistustesse Sise-Venemaalt toodav punane puuvillane lõng *maagelõng*. Seda kasutati nii tikandeis, piludes kui ka pitsides. (Kaarma, Voolmaa 1981, lk 99-100)

Tikkimiseks on enamasti uuritavatel esemetel kasutatud ühekordset valget linast lõnga, kuid punase maagelõngaga pilutikand on tehtud kahele Mulgimaa särgile (VM 9254 E 596, ERM 292:46) ning ühele Põhja-Viljandimaa särgile (VM 2937 E 105) ja kolmele põllele (ERM A 509:4824, ERM 47:88, VM 107:1 E 1676).

Materjali ja värvi kasutamist anlüüsides võime väita, et Lõuna- ja Põhja-Viljandimaal on kasutatud sarnast materjali kui ka samu värvi kombinatsioone.

3.2 Muster

Kasutada olid vaid lõimelõngad, needsamad, millest riie algeliste vahenditega oli kootud, ning mõned silmaga nõelad, millega ka rõivaid õmmeldi. Nendega polnud küll võimalik luua midagi suursugust, ent vähemalt sai nõelaga koeniite kokku sõlmides moodustada väikesi lõimerühmi, mis koos nende vahele tekkivate piludega elavdasid riidet ja võimaldasid luua mitmeid erinevaid mustreid. Sellised pilud jätsid väga dekoratiivse mulje ning nende suurendamiseks hakati eemaldama rohkem lõimelõngu, ühtlasi mõeldi välja üha uusi viise järelejäävate lõimede tugevdamiseks ja ühendamiseks nii, et tulemus oleks võimalikult kaunis. (Olki 1953, lk.7)

Viljandimaa 38-l pilutikandiga esemel on kokku 79 pilutikandit. Lõuna-Viljandimaal on rahvarõivastel kasutatud pilutikandit 31, Põhja-Viljandimaal 48 korral.

Esmalt käsitlen tikandeid laiuse järgi, sest tikandi laiuse ja muster on omavahel korrelatsioonis. Kuna pilutikand on töömahukas, siis soovin siinkohal näidata kui sagedasti kasutati kitsast pilutikandimustrit võrreldes laiade pilutikandimustritega. Jaotasin tikandid üheksasse rühma (vt diagramm 1). Kitsastest piludest e kuni 2 cm moodustasin neli gruppi: 1.) Kuni 0,5 cm; 2.) 0,6 – 1 cm; 3.) 1,1 – 1,5 cm ja 4.) 1,6 – 2 cm. Laiad pilud e üle 2 cm-i jaotusid viide rühma: 1.) 2,1– 3 cm; 2.) 3,1–4 cm; 3.) 4,1–5 cm; 4.) 5,1–6 cm ja 5.) võrkpilu.

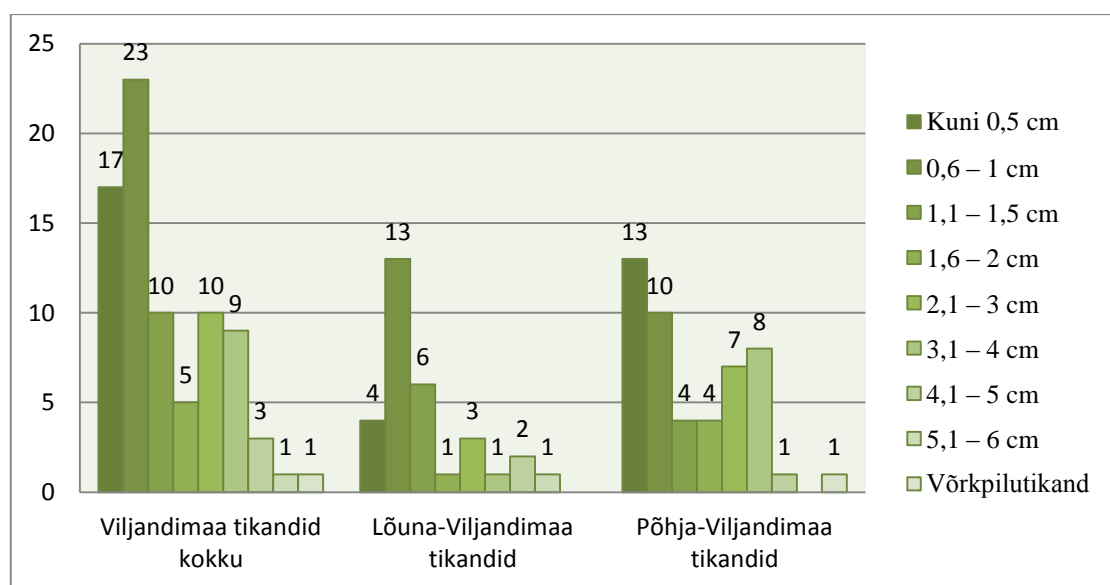

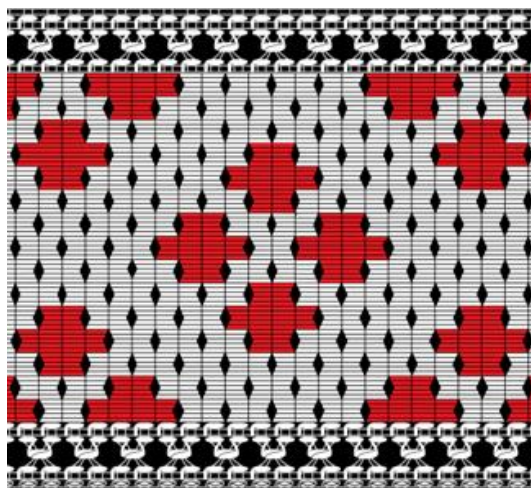
Diagramm 1. Pilutikandi jaotus laiuse järgi.

Diagrammil näeme, et kõige rohkem, 23 korral, esineb uuritavatel esemetel 0,6-1 cm lai pilutikandeid. Kõige laiem tikand on kahe suunaline 38 cm lai võrkpilu tikand, kuid ühesuunalistest on 6,2 cm laiune pilukaunistus (joonis 43) tehtud Tarvaste mehe särgi (VM 8984 E 416) rinnaesist ehitada. Kui Mulgimaal on kõige rohkem tikandeid, 13 korral, laiusega 0,6 – 1 cm, siis Lõuna-Viljandimaal esineb kõige sagedamini kuni 0,5 cm lai tikandit, samuti 13 korral. Lõuna-Viljandimaal on esemetel kasutatud 0,6 – 1 cm, 1,1 – 1,5 cm, 4,1 – 5 cm ja 5,1 – 6 cm lai tikandirühmi rohkem kui Põhja-Viljandimaal. Teised grupid on enim kasutust leidnud Põhja-Sakala alal.

Pilutikandi muster on lõime või/ja koelõngu loendades korduvalt sama pistet või pistete kombinatsioone kasutades lõimerühmade pingutamisel tekkinud ažuurne tulemus. Kõige lihtsama kirjaga on ääre ja vahepilud. Väljapaistvate riideäärte palistus muudeti piluga ääristamisel kaunistuseks. Pilupalistuse puhul rühmitati lõngad pilupistes korrapärastesse rühmadesse kinnitades samaaegselt palistuse serva. Viljandimaa esemetel on kasutatud enamasti lihtpilupalistust, kuid kolmel meeste särgil (ERM 509:5029, VM 8984 E 416, VM 2937 E 105) on palistus tehtud antiikpilupalistuse pistega (vt lisa 2.2. lk ?). Ainult lihtpilupalistust dekoratiivsel eesmärgil on kasutatud uuritavatel objektidel põlle allääre (ERM 47:88, ERM 112:14), kauka servas (ERM 1818) ning antiikpilupalistust särgi allääres (VM 2937 E 105).

Kuigo kirjutab, et Eestis koosnevad särgi eri osadele sirgete triipudena paigutatud tikandid kesk- ja äärekirjast, motiivid paigutatud rütmiliselt, s.t. teatud motiivid korduvad kindla korra järgi rütmis, luues pideva või rütmilise reana kulgevaid ning üksikmotiividest koosnevaid ornamente. Äärekirjad olid lihtsamad pisted või kujundid, keskel aga suuremad kujundid (1969, lk 90).

Lähemalt tikandi mustreid uurides võime näha, et viiel meeste särgil (VM 9254 E 596, ERM 509:5029, VM 8984 E 416, ERM A 292:46, VM 2937 E 105) rinnalõhiku servas kasutatud tikandimustrid (joonis 34, 37, 43, 49, 51) on jaotatud kesk- ja äärekirjaks. Keskkirjaks on enamasti tehtud lai põimpilutikand ning see on ääristatud kahelt poolt kitsa liht- ja põimpilutikandiga (joonis 43, 49, 51) või on kasutatud sõlmpilu ja lihtpilu kombineerimist (joonis 34, 37). Naiste särkide mahapööratud kraedel on ka kasutatud keskkirjaks põimpilu (joonis 61, 62, 64, 68) või sõlm- ja põimpilu kombineeritud (joonis 60, 66) tikandit ning need ääristatud servades

Joonis 5. VM 9254 E 596
rinnalõhandiku tikandi mustreskeem

tulppiluga. Kui loeme lihtpilu read, mis ääristavad enamiku pilutikandi mustreid äärekirjadeks, siis võime ka pilutikandis rääkida kesk- ja äärekirjadest.

Laiade põimpilu ja sõlm-põimpilu mustrite loomiseks on kasutatud rombide ja kolmnurkade geomeetrilisi kujundeid ning nende kombineerimist ning sarnaselt kombineeritud tikandid on saanud omale nimetused. Näiteks arhailise särgi, nii naiste kui meeste, kaelaavaks lõigati püstjooneline *lõhe*, *ammeauk*, mille ääred kaunistati (*aeti ära*) valge linase niidiga nn *ratta*- või *poolrattamotiivilise* põimpiluga. Selle järgi nimetati särki kas *rattaga* või *poolrattaga* ameks (Kaarma, Voolma 1981, lk.100)

Sarnase tikandiga Halliste mehe (ERM 1818) ja naise (ERM 5049) särgi legendis on kirjas, et tegemist „*rattaga hamega*“ ning Halliste naise (ERM 1780) legendist loeme „*poolrattaga hame*“. Siit võime järeldada, et kui arhailise särgi tikandi mustrisosas oli üks rombi ja kaks kolmnurga motiivi, siis oli tegu „*ratta*“ mustriga ja kui kahe „*pool rombi*“ ehk kolmnurga kujundiga, siis nimetati seda „*poolratta*“ mustriks.

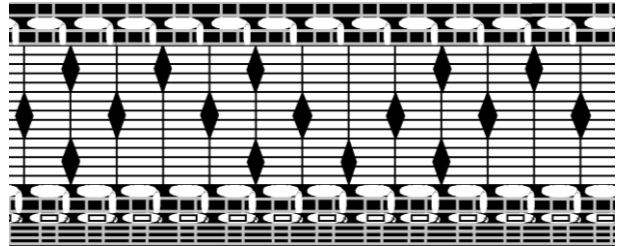
Foto 8. ERM 1818 „Ratta“ tikandi motiiv

Foto 9. ERM 1780 „Poolratta“ tikandi motiiv

„Ratta“ motiiviga tikandit on uuritavatel esemetel kasutatud neljas tikandis. Halliste mehe (ERM 1818, joonis 32) ja naise särgil (ERM 5049, joonis 56) on rombide ja kolmnurkade vahel kolm lisa rida, kuid Paistu (ERM 509:5029, joonis 37) rinnalõhendiku serva keskkirjas on lisa ridu neli ning Tarvastu (VM 8984 E 416, joonis 44) särgi lõhendiku all risti olevas mustris on tehtud kaks lisa rida. Lähtudes eelpool mainitud „*ratta*“ mustri definitsioonist, paigutan siia ritta ka veel kaks Halliste naiste särki (ERM A 447:270 ja ERM 509:5006), sest ka nende mustrites on kasutatud ühte rombi ning kahte kolmnurga motiivi, kuid siingi on erinevus rombi ja kolmnurkade vahelistel lisa ridadel. Ühel (joonis 53) on tehtud neli rida vahele ning teisel (joonis 54) ainult kaks. Ka Tarvastu särgi muster (VM 8984 E 416, joonis 43) koosneb ühest suurest rombist ja kahest

„Poolratta“ kiri on kasutamist leidnud juba eelpool mainitud Halliste naise särgi (ERM 1780, joonis 55) lõhandiku servas, kuid ka Tarvastu särgi (VM 8984 E 416) kauka serva (joonis 45) ja ka varrukasuu (joonis 47) kaunistamisl. Lisaks võime siia lisada ka Paistu mehe (ERM

509:5029) rinnalõhandiku all risti oleva tikandi mustri (joonis 38), sest siingi on näha kaks väikest kolmnurga motiivi ühes mustri lõikes. „Poolratta“ kirja esines sarnaselt „ratta“ kirjale ainult Mulgimaal.

A 100x100 grid of black and white squares. A repeating pattern of black diamonds is overlaid on the grid. A large, irregular red shape is centered in the grid, resembling a stylized letter 'E' or a cluster of connected squares. The red shape is composed of several connected squares, with a central vertical column and horizontal bars extending to the left and right.

Väikestel püstkraedel olid lihtsatest pistetest või motiividest koosnevad kirjad (Kuigo 1969, lk 90). Kolm meeste särgi (ERM 1818, ERM 509:5029, ERM 292:46) püstkrae tikandid on kombineeritud sõlmpilu ja lihtpilu pistetega (joonis 33, 40 ja 41,

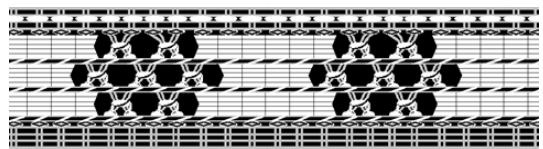

50). Samu piste kombinatsioone on kasutatud Helme mehe särgi (VM 9254 E 596) allääres

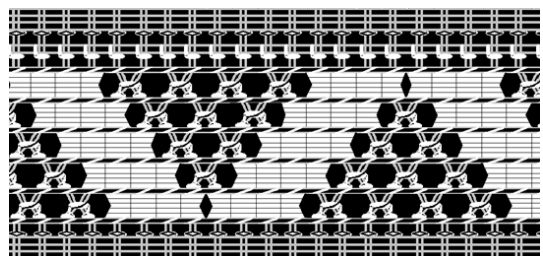
(joonis 36) ning Paistu mehe särgi (ERM 509:5029) allääre ja kauka (joonis 39), varrukasuu (joonis 42) ning varrukapära (joonis 40) tikandite juures. Ka kolmel põlled (ERM A 509: 4824, ERM 112:14, VM 2231E 360) ja viiel tanul (ERM A 8855, ERM A 991:18, ERM A 509:4102, ERM 15449, VM 3357 E 208) on sõlm ja lihtpiluridu koos kasutatud ühtse mustri loomiseks. Eelpool lähtuvast saame öelda, et sõlmpilu ja lihtpilu kombineeritud mustreid on kasutatud tervel Viljandimaa alal.

Eraldi mustri rühma moodustavad tikandid, kus on põim- ja sõlmpilu ridade vahele jäetud lõngad, mis on üle tehtud üleloomisvõttega. Siia gruppi kuuluvad Põhja-Viljandimaa naiste särkide laiad mahapööratava krae ja põlled tikandid ning seda esineb ka Suure-Jaani tanul (ERM 2077).

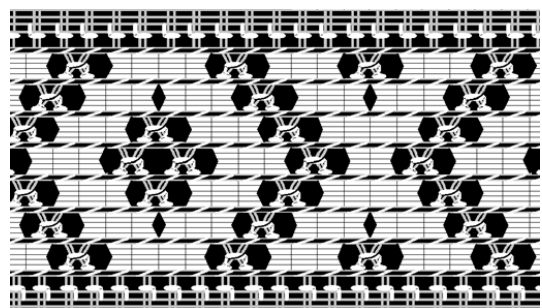
Viljandi naise särgipiha (VM 2531 E 146) ja põlle (VM 2231 E 360) legendide juures on mainitud kassikäpa ja loogelist kirja. Kassikäpa mustrit on mainitud ka Viljandi lahtkrae (VM 2008 E 142) juures. „Kassikäpa“ mustri (joonis 9) moodustava sõlm- ja põimpilu kombineerimine, kus põimpilupostikesed vahele moodustub sõlmpilus kassi käpale sarnane auklik muster. „Loogelise“ kirja (joonis 10) saamiseks on samuti kasutatud sõlm- ja põimpilu mustreid, kuid siin jooksevad põimpilu pisted sakiliselt üles-alla, tekitades loogelise joone. „Kassikäpa“ mustrit on kasutatud Põhja-Viljandimaale jäävatel esmetel. Näiteks Suure-Jaani naisepiha (VM 2531E 146)

Joonis 9. VM 2008 E 142 „kassikäpa“ muster

Joonis 10. VM 2531 E 146 „Loogeline“ kiri

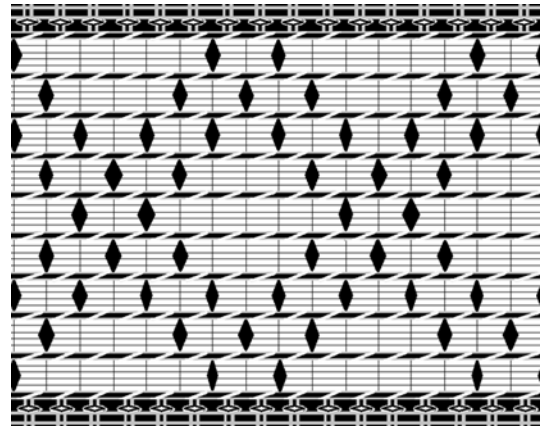

Joonis 11. ERM 14092 sõlm-ja põimpilu kombinatsioon

varrukavärvlil, Viljandi kampsuni lahtkrael (VM 2008E 142), Kõpu põlled (ERM A 283:59) ning Suure-Jaani tanul (ERM 2077). „Loogelist“ kirja leiame Pilistvere põlled (ERM A 509:4824) kui ka Viljandi naise särgipiha kraelt (VM 2531 E 146). Lisaks eelpool

toodud kirjadele on Põhja-Viljandimaal kombineerides sõlm- ja põimpilu pisteid loodud eriliselisi mustrikominatsioone. Näiteks Kolga-Jaani naise särgi (ERM 14092) krael esinev tikand (joonis 11).

Põhja-Viljandimaal on tehtud mustreid ka sarnaselt Mulgimaale ainult põimpilu pistet kasutades, kuid ka nendes tikandites näeme kahte ridade vahele jäetud lõnga, mis on ületehtud üleloomispistega (ERM A 509:4623).

Joonis 12. ERM 13881, põimpilu kasutus mustris

Lihtne mähkpilu pistega tehtud tikand on kasutamist leidnud Lõuna-Viljandimaal mehe särgi krael (VM 8984 E 416) kus on *ristikute ja kõverike* vahele tehtud kolm mähkpilu postikeste rida ning Tarvastu naise särgi (VM 3544 E 293) krae ja värvlite detailidel. Keerdpilu pistet on tikandis kasutatud nii Lõuna kui Põhja-Viljandimaal.

Mustrite loomine sõltus kaunistajate võimetest, võimalustest ja kohalikust traditsioonist ning juba kujunenud mustrid levisid kopeerimise ja jäljendamise teel, neid anti edasi põlvest põlve. Liiklemispiirkonna laienemisega kasvasid ka mustrite levikupiirid. Otsest mustri jäljendmist tuli harva ette, igaüks püüdis end iseseisvalt avaldada ja leida midagi uut. (Kuigi 1969, lk.78) Viljandimaal kahte sarnast mustrit leiab Mulgimaal Hallistes, kus naise ja mehe särgi rinnalõhendikku on tehtud sama mustriga tikand. Teistes mustrites on ikka mõni lisa rida kujundite või pilupiste ridade vahele tehtud.

Mustrite arengut on mõjutanud ka mitmesugused välised tegurid, eriti suurel määral linn ja mõisad, aga ka mood, kunstistiilid ja naaberrahvad. Uudsete kaunistuste levitajad olid enamasti mõisateenijad ja külakäsitöölised (Kuigi 1969, lk 78). Uuritavatest esemetest kolm on kogutud mõisate juurest. Paistu mehe särk (ERM 509:5029) on saadud Kärstna mõisast, Halliste „*poolrattaga hame*“ on Samla karjamõisast pärit ning Suure-Jaani tanu (ERM 2077) legendist loome, et ta on saadud Engemõisast (Ängi mõis).

Eelpool kirjutatud kokkuvõttes võime tõdeda, et suurem osa Viljandimaal kasutatavatest tikanditest on kuni 1 cm laiad. Pilutikandi mustrite vaatluse tulemusena selgus, et lai põimpilutikand koosneb enamasti kesk- ja äärekirjast. Pistetest on Viljandimaa rahvarõivastel kasutatud enim liht-, sõlm- ja põimpilupisteid. Tikandis kasutatud pistete võrdlemistulemus näitas, et Põhja- ja Lõuna-Viljandimaa tikandite tegemisviis kui ka pistete kombineerimine on erinev. Mulgimaal kasutati enamasti põimpilutikandit, siis Põhja-Viljandimaal leidis kasutamist sõlm- ja põimpilust ning sisse jäetud lõngadest kombineeritud tikand.

KOKKUVÕTE

Käesoleva seminaritöö eesmärgiks oli kaardistada Viljandimaa rahvarõivastel (särgid, põlled, tanud) kasutatud pilutikandi liigid ja asukoht esemetel ning pilutikandi tegemiseks kasutatud materjal, värvikasutus, pisted ja mustrid.

Uurimustöös vaatasin üle 16 Viljandi Muuseumi, 21 Eesti Rahva Muuseumi ja ühe Tarvastu muuseumi kogutud eset. Uuritavatel esemetel tuvastasin 79 pilutikandit, mille põhjal tegin 71 mustriskeemi. Saadud andmete tulemuste põhjal kirjeldasin ja võrdlesin pilutikandis kasutatavaid materjale, pisteid ja nende kombineerimist ning tikandi paiknemist särkidel, tanudel ning põlledel Lõuna- ja Põhja-Viljandimaal.

Lõuna- Viljandimaa ehk Mulgimaa rühma moodustasid Halliste (koos Karksiga), Helme, Paistu ja Tarvastu kihelkonna esemed ning Põhja- Viljandimaa ehk Põhja-Sakala gruppi kuulusid Viljandi, Kolga-Jaani, Kõpu, Suure-Jaani, Pilistvere ja Põltsamaa kihelkonna rõivad.

Uurimustöös andsin ülevaate pilutikandi ajaloost ja seletasin lahti pilutikandi mõiste ning pilutikandi liigid.

Uurimistulemustele toetudes võin väita, et Viljandimaa rahvarõivastel (särgid, põlled, tanud) kasutatud materjali ja värvikasutus on sarnane. Enamasti on esemete valmistamisel kasutatud leidnud linane kangas ning pilutikand on tehtud ühekordse linase lõngaga. Nii Lõuna- kui ka Põhja-Viljandimaal on mõnede esemete juures kasutatud punast maagelõnga.

Uurimistöö käigus selgus ka, et Põhja-Viljandimaa meeste särkide varrukatel ei ole kasutatud pilutikandit erinevalt Mulgimaa särkidest ning naiste särkide pilutikandi tegemisviis erineb põhja- ja lõuna-ala võrdluses. Põhja Sakala-alal jäetakse tikandis piluridade vahele kaks või kolm välja tõmbamata riidelõnga, mis tehakse üle üleloomispistega, siis Mulgimaal ma sellist võtet naiste särkide pilutikandis ei täheldanud.

Põlled analüüsi tulemusena selgus, et tikandis kasutatud pilupisted on erinevad. Mulgimaa põlledel on kasutatud tikandi tegemisel pilupalistust, liht-, tulp-, keerdpilu ning sissejäetud viis lõnga on üle tehtud kastpilu võttega. Põhja-Viljandimaa põlledel on tikandid kombinatsioonid lihtpilupalistusest, liht- tulp-, sõlm-, põim ja silmuspilu pistetest ning piluridade vahele on jäetud kaks lõnga, mis on üle tehtud lihtpiluvõttega. Tanude uurimise põhjal saan tõdeda, et pilutikandiga kaunistatud tanud on kõik pärit Põhja-Viljandimaalt, ning nende valmistamise materjaliks on enamasti linane kangast, kuid esineb ka puuvillasest riidest tanusid. Pilutikandit on kasutatud kaltuse serva kinnitamiseks ning pilu pistetest on kasutatud pilupalistust, liht-, sõlm-, siksak sõlm-, põim-, tulp- ja ristikipilust.

Kokkuvõtvalt võin öelda, uurimise tulemustest lähtuvalt on Lõuna- ja Põhja-Viljandimaal kasutatud sarnast nii materjali kui ka samu värvi kombinatsioone ning mustrite analüüsi tulemusena selgus, et lai põimpilutikand koosneb enamasti kesk- ja äärekirjast. Tikandis kasutatud pistete võrdlemistulemus näitas, et Põhja- ja Lõuna-Viljandimaa tikandite tegemise viisid, kui ka pistete kombinatsioonid on erinevad. Kui Mulgimaal kasutati enamasti põimpilutikandit, siis Põhja-Viljandimaal leidis kasutamist sõlm- ja põimpilust ning sisse jäetud lõngadest kombinatsioonid tikand.

Tulemuste põhjal on hea tõdeda, et uurimustöös püstitatud hüpotees, et Viljandimaa etnograafilistel esemetel on Lõuna- ja Põhja-Viljandimaal pilutikandi teostamisel materjali- ja värvikasutus sarnane, kuid valmistamistehnoloogia erinev, vastas tõele.

Loodan, et minu uurimustööst on abi Viljandimaa rahvarõiva valmistajatele ning pilutikandist huvitatud käsitöölisele. Lõputöös kavatsen edasi uurida pilutikandi tehnoloogiat.

KASUTATUD ALLIKAD

Kasutatud kirjandus:

De Dillmont, T. 1886. *Single and cut Open-work*. Encyclopedia of needlework by Therese De Dillmont. http://www.gutenberg.org/files/20776/20776-h/chapter_3.html

Jürgen, T. 1999. Viljandimaa rahvarõivad 19. sajandil - Halliste ja Karksi kihelkonnad <http://muuseum.viljandimaa.ee/?op=body&id=114> (04.04.2017).

Jürgen, T. 2005. *Pilistvere rahvarõivad*. Viljandi Muuseumi aastaraamat 2005. <http://muuseum.viljandimaa.ee/aastaraamat/2005/jyrgen.pdf> (14.11.2017).

Jürgen, T. 2015. *Mulgi rahvarõivad*. Viljandi: TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia, Viljandi Muuseum.

Kaarma, M. ja Voolmaa, A. 1981. *Eesti rahvarõivad*. Tallinn: „Eesti Raamat“.

Kuigo, E. 1969. Naiste särke kaunistused Eestis XIX sajandil. Kog: Etnograafiamuuseumi aastaraamat XXIV. Tallinn: „Valgus“ lk. 75-121.

Künnapuu, E. 1940. *Naiskäsitöö talus. Praktiline tööjuhise maanoortele organisatsiooni tüdrukutele*. Tallinn: Põllutöökola väljaanne.

Linnus, H. 1973. *Tikand Eesti rahvakunstis II*. Lääne-Eesti ja Lõuna-Eesti. Tallinn: Eesti raamat.

Manninen, I. 2009. *Eesti rahvariieete ajalugu*. Tartu: Eesti Rahva Muuseum.

Mulgi sõnastik. 2013. Mulgi Kultuuri Instituut, Eesti Keele Instituut ja Tartu Ülikool. <http://www.eki.ee/dict/mulgi/index.cgi?Q=ellerdeme&F=M&C06=en> (04.12.2017).

Olki, M. 1953. *Suomalainen reikäompelu*. Porvoo, Helsinki: Werner Söderström osakeyhtiö.

Pilu. 1929. Taluperenaine. Nr.6. Tartu: Akadeemiline Põllumajanduslik Selts. lk.191-192.

Reinup, K. 2013. *Sinu kord tikkida*. Tallinn: Agitaator.

Rommel, A. 1929. *Moodsa tikanduse alustest*. Taluperenaine. Tartu: Akadeemiline Põllumajanduslik Selts. lk.195-199.

Schuetz, M. 1955. Durchbrucharbeit (textil), in: Reallexikon zur Deutschen Kunstgeschichte, Bd. IV, Sp. 604–612; in: RDK Labor. <http://www.rdklabor.de/w/?oldid=93091> (12.11.2017).

Trees, L. 1957. *Lõuna-eesti rahvarõivariühm*. Kog. Eesti rahvarõivad XIX sajandist ja XX sajandi algult. Tallinn: Eesti Riiklik kirjastus. lk 31-93.

Voolmaa, A. 1975. *Põll eesti rahvatraditsioonis*. Kog: Etnograafia muuseumi aastaraamat. XXVII. Tallinn. lk 131-163

Vunder, E. 1998. *Käsitöö*. Kog: Eesti Rahvakultuur. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus. Lk.165-206.

Vunder, E. 1998. *Rahvakunst*. Kog: Eesti Rahvakultuur. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus. Lk.513-544.

Värv, E. 1998. *Riietumine ja rahvarõivad*. Kog: Eesti Rahvakultuur. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus. Lk.367-398.

Kaardid valminud: <http://www.folklore.ee/moistatused/kaardimasin/index.php>

Esemelised allikad:

Meeste särgid:

ERM A 292:46

ERM 1818

ERM 509:5029

VM 2937 E 105

VM 8984 E 416

VM 9254 E 596

Naiste särgid:

ERM A 47:69

ERM A 447:270

ERM 509:5006

ERM 1780

ERM 5049

ERM 13881

ERM 14092

VM 1267 E

VM 2531 E 146

VM 3148 E 153

Naisesärgi värvlid ja krae:

VM 3544 E 293

Lahtkraed

ERM A 509:4623

VM 2008 E 142

Põlled:

ERM A 47:88

ERM 112:14

ERM A 509:4824

ERM A 583:59

VM 2231 E 360

VM 10761:1 E 1676

VM 5958 E 197 (katke)

Tanud:

ERM A 113:98

ERM 8855

ERM A 991:18

ERM A 509:4102

ERM 2077

ERM 15449

VM 3141 E 359

VM 3143 E 206

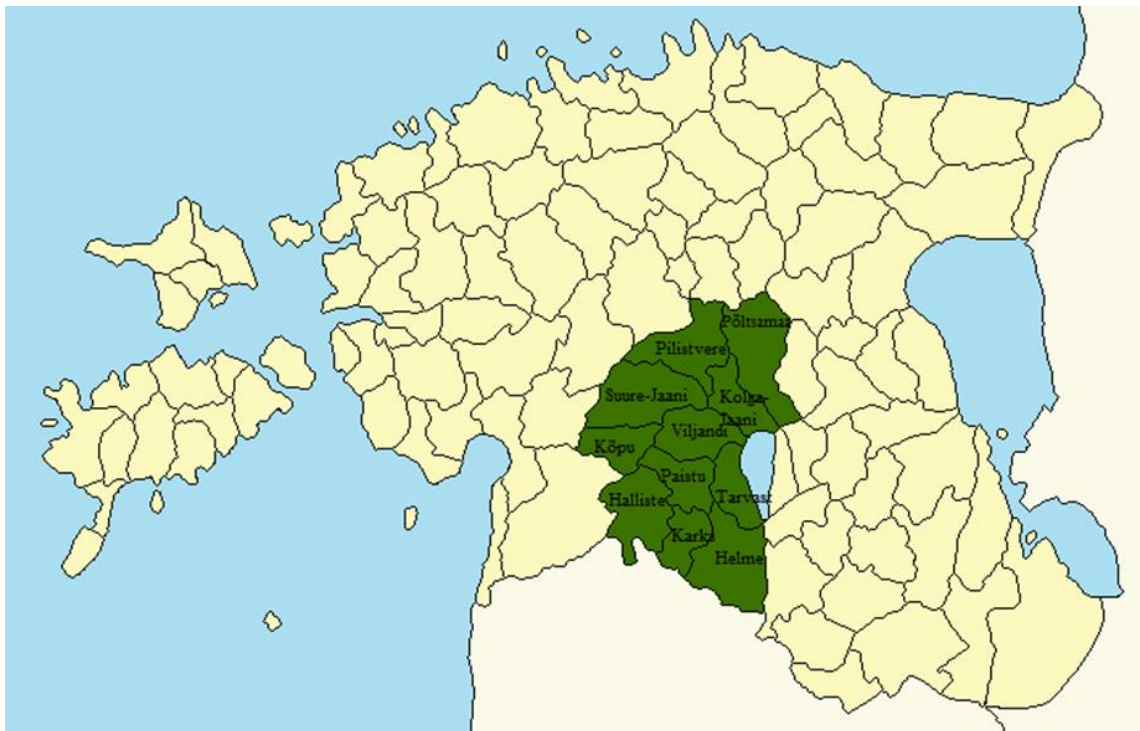
VM 3357 E 208

VM 3358 E 358

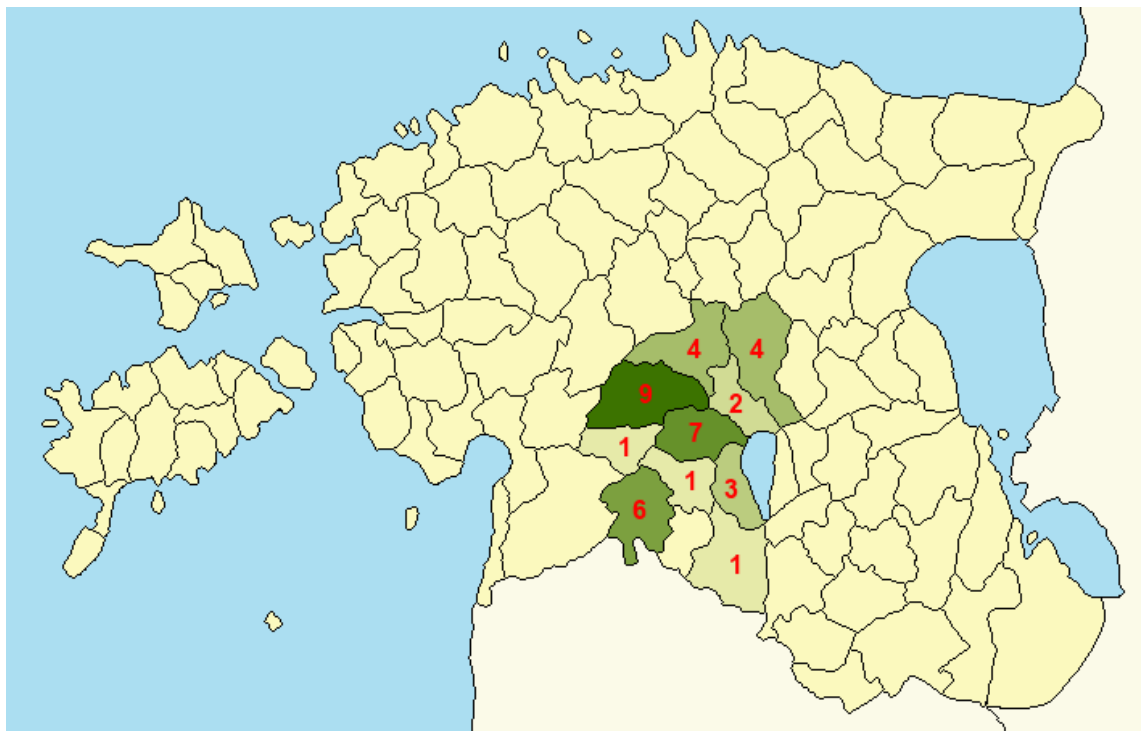
VM 9261:3 E 515

LISAD

Lisa 1 KAARDID

Joonis 13. Viljandimaa kihelkonnad

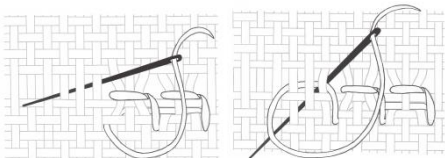

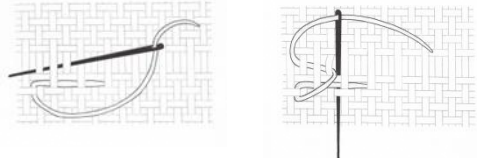

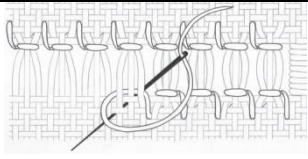
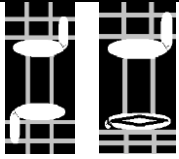
Joonis 14. Uuritavad pilutikandiga esemed kihelkonniti

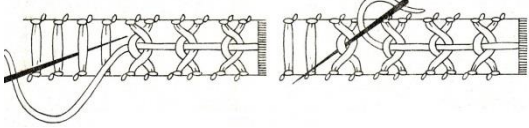
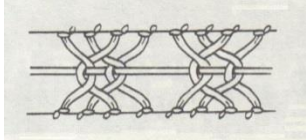
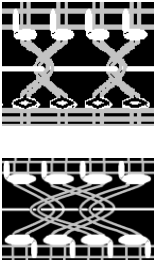
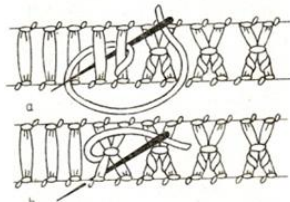

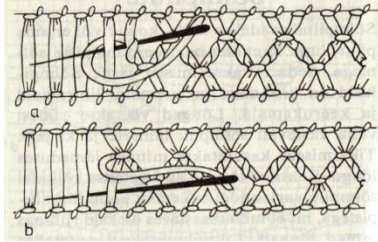

Lisa 2. Tabelid

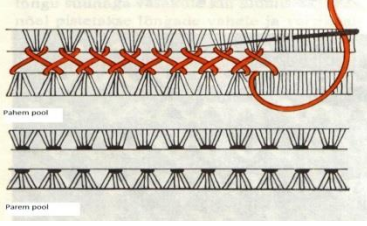

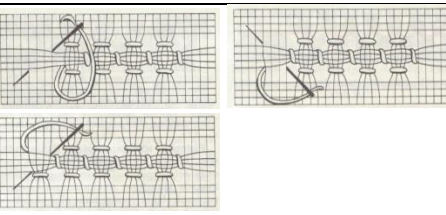

2.1. Esemete kuuluvus ja arv kihelkondade lõikes

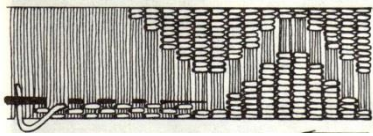
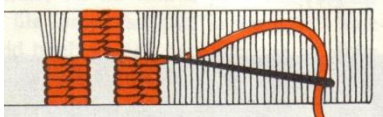
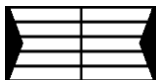
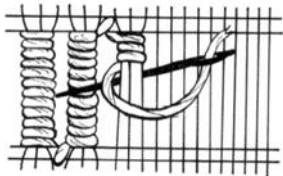

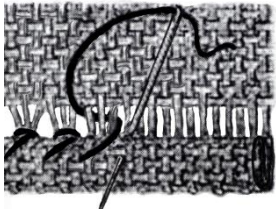

	Meeste särgid	Naiste särgid	Põlled	Tanud	Eseme arv khk	kok ku
Lõuna-Viljandimaa	Halliste-Karksi kihelkond					11
	ERM 1818	ERM A 447:270 ERM 509:5006 ERM 1780 ERM 5049			6	
	Helme kihelkond					
	VM 9254 E 596				1	
	Paistu kihelkond					
	ERM 509:5029				1	
	Tarvastu kihelkond					
Põhja-Viljandimaa	VM 8984 E 416	VM 3544 E 293	Tarvastu muusemi põll		3	27
	Kolga-Jaani					
		VM 1267 E ERM 14092 Lahtkrae ERM A 509:4623			2	
	Kõpu					
			ERM A 583:59		1	
	Pilistvere					
		ERM 13881	ERM A509:4824	ERM A 113:98 ERM 8855	4	
	Põltsamaa					
		ERM A 47:69	ERM A 47:88 ERM 112:14	ERM A 991:18	4	
	Suure-Jaani					
Viljandi		VM 3148 E 153		ERM A 509:4102 ERM 2077 ERM 15449 VM 3141 E 359 VM 3143 E 206 VM 3357 E 208 VM 3358 E 358 VM 9261:3 E 515	9	
	Viljandi					
	ERM A 292:46 VM 2937 E 105	VM 2531 E 146 Lahtkrae VM 2008 E 142	VM 2231 E 360 VM 5958 E 197 VM 10761:1 E 1676		7	
6 m. särki		13 n. särki	8 põlle	11 tanu		
Uuritavad esemed kokku:						38

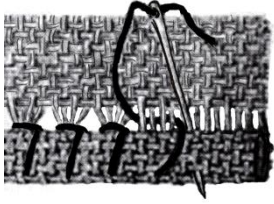

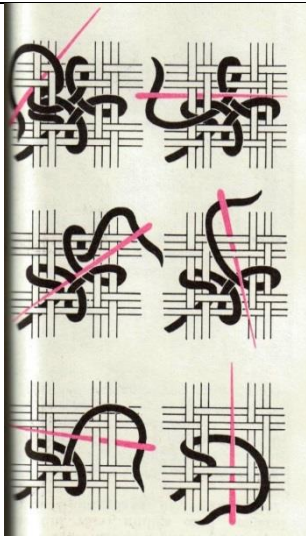

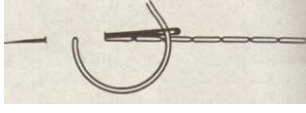

2.2 Pilupistete selgitused, joonised ja mustriskeemide tingmärgid

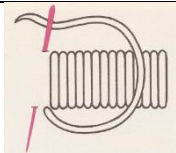

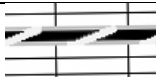
Piste	Joonis	Mustriskeemi tingmärk
Lihtpilu paremalt vasakule	 <p>Joonis 15. Lihtpilu (autori joonis)</p>	
<p>Paremalt vasakule tikkitakse lihtpilu paremalt poolt ning selleks võetakse nõelale kindel arv lõngu nõela suunaga paremalt vasakule. Nõel tuuakse lahtiste lõngade vahelt välja ja tikkimislõng pingutatakse vastu riide serva. Sama rühm võetakse teistkordselt nõelale suunaga paremalt vasakule. Nõel suunatakse rühmalõngade kõrvalt kahe riidelõnga sügavuselt riidesse ning tõmmatakse riidest välja.</p>		
Lihtpilu vasakult paremale	 <p>Joonis 16. Lihtpilu (autori joonis)</p>	
<p>Vasakult paremale lihtpilu tegemiseks võetakse kindla arvuga lõngade rühm nõelale nõela suunaga paremalt vasakule, pingutatakse tikkimislõnga abil kokku ja pistetakse nõel pilurühma parempoolselt küljelt kahe lõnga sügavuselt riidesse nõela suunaga ülalt alla. Nõel tõmmatakse riidest välja ja tikkimislõnga abil pingutatakse piste riide serva. Pilu õmmeldakse töö pahemalt poolelt suunaga vasakult paremale.</p>		
Tulppilu e sammaspilu e postpilu	 <p>Joonis 17. Tulppilu (autori joonis)</p>	
<p>Tulp pilu õmblemiseks rühmitatakse sama grupi lõngad mõlemalt poolt pilujoont lihtpilu võttega.</p>		

<p>Keerdpilu</p>	 <p>Joonis 18. Keerdpilu (Laanpere, Raidla 1989, lk 106)</p> <p>Joonis 19. Keerdpilu mitme lõngarühmaga (Laanpere, Raidla 1989, lk 106)</p>	
<p>Mõlemad piluservad tikitakse tulppiluna. Sammaste keeramist alustatakse töö paremalt poolelt lõngaga, mis kinnitatakse ääristatud piluotsa keskele.</p>		
<p>Sõlmpilu</p>	 <p>Joonis 20. Sõlmpilu (Laanpere, Raidla 1989, lk 108)</p>	
<p>Sõlmpilu puhul liigutakse paremalt vasakule. Nõel tuuakse paremalt poolt ühe lõnga sügavuselt riidest esimese pilurühma kõrvalt paremale poolele. Nõelale võetakse esimene pilurühm suunaga vasakule ja samaaegselt kaldu rühma keskkoha sidumiskohani. Nõel tõmmatakse välja. Seejärel võetakse nõelale kaks pilurühma suunaga vasakule ja nõel tõmmatakse välja. Samad pilurühmad võetakse veel kord nõelale koos sõlmimisilõngaga. Sõlmimisilõng võetakse nõelale vasakpoolse rühma kõrvalt suunaga ülalt alla. Nõel tuuakse läbi ja sõlm tõmmatakse kokku. Nõelale võetakse teine pilurühm suunaga paremalt vasakule ja samaaegselt kaldu pilu ääre poole ning nõel pistetakse teise pilurühma kõrvalt ühe lõnga sügavuselt riidesse.</p>		
<p>Siksak sõlmpilu</p>	 <p>Joonis 21. Siksak sõlmpilu (Laanpere, Raidla 1989, lk 104)</p>	

<p>Sõlmimissuund on paremalt vasakule. Nõel tuuakse esimese pilurühma kõrvalt ühe lõnga sügavuselt paremale poolele ja keerutatakse ümber esimese pilurühma kuni selle pikkuse kolmandikuni. Esimesel kolmandikul ühendatakse kaks pilurühma sõlmega nagu eelmisel pilul (vt sõlmpilu). Lõng viiakse mööda teist pilurühma teise kolmandikuni, nõelale võetakse suunaga paremalt vasakule teine pilurühmtemale lisaks vasakule jääv pilurühm ning ühendatakse sõlmega. Mööda juurdevõetud pilurühma tuuakse sõlmimislõngtagasi esimesele kolmandikule ja ühendatakse sõlmega käesolev ja selle kõrval vasakul olev pilurühm. Nii jätkatakse pilurühmade ühendamist vahelduvalt esimesel ja teisel kõrgusel.</p>		
<p>Ristikpistepilu</p>	 <p>Joonis 22. Ristikpistepilu (Laanpere, Raidla 1989, lk 104)</p>	
<p>Ristikpisterea võib tikkida kohe ilma servi pilutamata, kuid võib ka ühe serva pilutada, siis tikkida ristikpisterea töö paremalt poolt suunaga vasakult paremale, haarates lõngarühmi vaheldumisi ülevalt ja alt. Ristikpisterida ei kisu kiiva kui alumine lõngarühm võetakse nõelale nii, et pooled lõngad on ühe, pooled teise ülemise lõngarühmaga kohakuti olevatest lõngadest. Ristikpistepilu meenutab teiselt poolt kahte lähestikku asetsevat ühepoolset lihtpilu.</p>		
<p>Kastpilu</p>	 <p>Joonis 23. Kastpilu (Laanpere, Raidla 1989, lk 106)</p>	
<p>Kastpilu tegemiseks tuuakse nõel paremalt poolt alumise pilurea lahtiste lõngade vahelt välja ja suunatakse vertikaalselt ülemisse piluritta. Ülevalt paremalt pistetakse nõel lõngade vahelt kaldu vasakule alumisse piluritta ja tuuakse lõngade vahelt välja, nii et eelmise ja käesoleva väljapiste vahele jääb pilurühm. Nõel pistetakse suunaga paremale üle pilurühma eelmisse väljapistepunkti ja suunatakse kaldu vasakule ülemisse piluritta. Seal tuuakse nõel lõngade vahelt välja, nii et eelmine sissepiste ja käesolev väljapiste vahele jäävad pilurühma lõngad. Üle pilurühma suunaga paremalt vasakule pistetakse nõel ülemises reas</p>		

eelmisesse sissepistepunkti ja suunatakse kaldu alumise rea viimasesse väljapistepunkti.		
Põimpilu	 <p>mitme lõngarühma põimimine</p> <p>kahe lõngarühma põimimine</p> <p>Joonis 24. Põimpilu (Laanpere, Raidla 1989, lk 111)</p>	
Põimpilu puhul põimitakse kahe või enama rühma lõngad mustriks.		
Mähkpilu e punuspilu	 <p>Joonis 25. Mähkpilu (</p>	
<p>Mähkpilu tehes mähitakse lõngade rühmad punuspistega mustri järgi. Punuspiste aluseks on üleloomispiste. Tikkimissuund võib olla nii paremalt vasakule kui vastupidi. Üleminek ühelt sambalt teisele toimub väikese üleloomispistega pilu servas.</p>		
pilupalistus	 <p>Joonis 26. Pilupalistus (De Dillmont. 1886, Fig. 55)</p>	
Pilupalistus puhul kinnitatakse kahekordne palistus kohe lihtpilu võttega pahemalt poolt.		

antiik-pilupalistus	 <p>Joonis 27. Antiik.pilupalistus (De Dillmont, T. 1886, Fig 59)</p>	
<p>Lihtpilu variant, mida tehakse pahemalt poolt pistes nõela läbi ainult palistusest kuni palistiseservani. Paremt poolt jäävad näha tulpasid kinnitavad põiklõngad. Pahemalt poolt on näha lõnga jooksud.</p>		
Silmpistega võrkpilu	 <p>Joonis 28. Õhksilmpistega võrkpilu (Soone 1988, lk 72)</p>	
<p>Lõngade välja tõmmatud aukudesse tikitakse õhksilmapisted üle ühe ruudu.</p>		
Tikkpiste	 <p>Joonis 9. Tikkpiste (Laanpere, Raidla 1989, lk 21)</p>	
<p>Tikkpisterida koosneb vahedeta reastuvatest pistetest, mis töö paremal poolel meenutab õmblusmasina pisterida, töö pahemal poolel varspistet. Tikkimissuund on paremalt vasakule. Tikkpisterea saamiseks pistetakse nõel lähtekohast ühe piste pikkuse võrra tagasi ja viiakse see siis riide pahemalt poolelt kahe piste pikkuse võrra edasi.</p>		

Mähkpiste	 <p>Joonis 10. Mähkpiste ((Soone 1988, lk 43)</p>	
Mähkpiste puhul mähitakse tikkimisniit ümber koelõngade ning tikkimisniit katab ühtselt nii riide parema kui ka pahema poole.		
Üleloomispiste	 <p>Joonis 31. Üleloomispiste (Laanpere, Raidla 1989, lk 119)</p>	
<p>Üleloomispistega saab lõngu kiirelt kinnitada gruppideks, selleks tuuakse nõel lõngarühma vasakpoolsest servast välja ning viiakse diagonaalsuunaga vasakule üle võrguruudu ja esimese horisontaalrea võrgulõngade, nõelale võetakse riideruut suunaga paremalt ülalt alla vasakule. Väljatõmmatud nõel suunatakse üle diagonaalsuuna oleva võrguruudu ning nõelale võetakse järgmine riideruut.</p>		

2.2 Esemete algandmed

Lisas lasut nr	Eseme nimetus Inventari nr.	Oletatav valmistamise aastaarv	Valmistamise materjal	Värvi kasutus	Kasutatud pisted	Pilutikandi asukoht ja tikandi mõõtmed ja kombineerimine
3.1	Halliste mehe särk ERM 1818	1850	Linane	Valge	Lihtilupalistus, lihtpilu, põimpilu, sõlmpilu	Rinnalõhik – 1 cm rattakiri (joonis 32): lihtpilupalistus, lihtpilu, põimpilu (7 rida), lihtpilu. Tikandi servas: mähkpiste. Krael – 0, 3 cm pilutikand (joonis 33): lihtpilu, sõlmpilmpilu, lihtpilu
3.2	Helme mehe särk VM 9254 E 596	umbes 1812	Linane, puuvillane	Valge, punane maage-lõng	lihtpilu, põimpilu, sõlmpilu	Rinnalõhik – 5 cm pilutikand (joonis 34): lihtpilu, sõlmpilu, põimpilu (15rida), lihtpilu, sõlmpilu, lihtpilu. Tikandi servas: mähkpiste ja tikkpisterida. Varrukas - 3cm täsrattakiri (joonis 35): lihtpilu, põimpilu (7 rida), lihtpilu. Tikandi servas: mähkpiste Allääres - 1,5 cm (joonis 36): lihtpilu, sõlmpilu, pilupalistus Tikandi servas: mähkpiste ja tikkpisterida.

3.3	Paistu mehe särk ERM 509:5029	18.saj lõpp või 19.saj I pool	Linane	Valge	Antiikpilupalis- tus, lihtpilu, põimpilu, sõlmpilu	<p>Rinnalõhik – 4,6 cm rattakiri (joonis 37): Antiikpilupalistus, 2 x lihtpilu, sõlmpilu, 2 x lihtpilu, põimpilu (7rida), 2 x lihtpilu, sõlmpilu, 2 x lihtpilu. Tikandi servas: mähkpiste ja tikkpisterida.</p> <p>Rinnalõhiku all – 1 cm tikand (joonis 38): 2 x lihtpilu, põimpilu (2rida), 2 x lihtpilu. Tikandi servas: mähkpiste ja see üle tehtud lihtpiluga.</p> <p>Kaugas – 0,8 cm (joonis 39): Antiikpilupalistus, lihtpilu, sõlmpilu, lihtpilu.</p> <p>Krae – <u>ülemine pilurida</u> 1 cm (joonis 40): 2 x lihtpilu, sõlmpilu, 2x lihtpilurida, <u>Alumine pilurida</u> 0,6cm (joonis 41): lihtpilu, sõlmpilu, lihtpilu.</p> <p>Varrukasuu – 1 cm (joonis 42): antiikpilupalistus, lihtpilu, sõlmpilu, 2 x lihtpilu.</p> <p>Varrukapära – 1 cm (joonis 40): 2 x lihtpilu, sõlmpilu, 2 x lihtpilu.</p> <p>Alläär: 0,8 cm (joonis 39): antiikpilupalistus, lihtpilu, sõlmpilu, lihtpilu.</p>
-----	---	-------------------------------------	--------	-------	---	--

3.4	Tarvastu mehe särk VM 8984 E 416	18. saj. lõpp	Linane	Valge	Antiik- pilupalistus, lihtpilu, põimpilu, sõlmpilu. mähkpilu,	<p>Hõlm - 6, 2 cm tikand (joonis 43):</p> <p>Antiikpilupalistus, lihtpilu, põimpilu, 2x lihtpilu, põimpilu (19 rida), 2 xlihtpilu, põimpilu, 2 x lihtpilu.</p> <p>Rinnalõhiku all - 2 cm rattakiri (joonis 44):</p> <p>2x lihtpilu, põimpilu (7 rida), 2x lihtpilu.</p> <p>Kaugas-1 cm tikand (joonis 45):</p> <p>antiikpilupalistus, lihtpilu, põimpilu (3 rida), lihtpilu.</p> <p>Krae - 0,2 cm (joonis 46): mähkpilu postikesed.</p> <p>Varrukasuu - 1, 5 cm loogeline kiri (joonis 47):</p> <p>antiikpilupalistus, lihtpilu, põimpilu(4 rida), 2 x lihtpilu.</p> <p>Varruka õlakaar – 1 cm(joonis 48): lihtpilu, siksak sõlmpilu, lihtpilu</p>
3.5	Viljandi mehe särk ERM A 292:46	–	Linane, puuvillane	Valge, punane maage- lõng	Pilupalistus, lihtpilu, põimpilu	<p>Rinnalõhik – 4 cm lai tikand (joonis 49):</p> <p>lihtpilu, põimkpilu, lihtpilu, põimpilu (13 rida), lihtpilu, mähkpilu, lihtpilu.</p> <p>Tikandi servas: mähkpiste ja tikkpisterida.</p> <p>Krae – 0,3 cm (joonis 50):</p> <p>lihtpilu, sõlmpilu, lihtpilu.</p>

3.6	Viljandi mehe särk VM 2937 E 105	umbes 1838	Linane	Valge, punane	Antiik- pilupalistus Põimpilu	Rinnalõhik - 5cm lai tikand (joonis 51): Lihtpilu, põimpilu, 2 xlihtpilu, põimpilu, 2x lihtpilu, põimpilu, pilupalistus. Kaugas – 0,8cm (joonis 52) Antiikpilupalistus, lihtpilu, põimpilu, lihtpilu Alläär - antiikpilupalistus
4.1	Halliste naise särk ERM 447:270	1823	Linane	Valge	Pilupalistus, lihtpilu, põimpilu	Rinnalõhik – 0,7 cm poolratta kiri (joonis 53): Pilupalistus, lihtpilu, põimpilu (7 rida), lihtpilu Tikandi servas: mähkpiste
4.2	Halliste naise särk ERM 509:5006	–	Linane	Valge	Pilupalistus, lihtpilu, põimpilu	Rinnalõhik – 1,1 cm poolratta kiri (joon 54): Pilupalistus, lihtpilu, põimpilu (7 rida), lihtpilu Tikandi servas: mähkpiste
4.3	Halliste naise särk ERM 1780	1850	Linane	Valge	Pilupalistus, lihtpilu, põimpilu	Rinnalõhendik – 1cm poolratta kiri (joonis 55), Pilupalistus, lihtpilu, põimpilu (4 rida), lihtpilu.

4.4	Halliste naise särk ERM 5049	—	Linane	Valge	Pilupalistus, lihtpilu, põimpilu,	Rinnalõhendik – 1cm ratta kiri (joon 56): Pilupalistus, lihtpilu, põimpilu (7 rida), lihtpilu.
4.5	Tarvastu naisesärgi osad: värvlid, krae VM 3544 E 293	enne 1870	Linane	Valge	mähkpilu	Krae – 0,7 cm mähkpistepilu (joonis 57). Värvel - 0,6 cm mähkpilu (joonis 58).
4.6	Kolga-Jaani naise särk ERM 14092	—	Linane	Valge	Sisse jäetud lõngadega põimpilu, sõlmpilu Kahepoolne lihtpilu.	Rinnalõhendik –0,3cm (joonis 59) tulppilu Krae –3,5 cm (joonis 60): lihtpilu, sissejäetud lõngadega põimpilu ja sõlmpilu tikand (7rida), lihtpilu.
4.7	Kolga-Jaani naise särk VM 1267E	19.saj. II pool	Linane	Valge	Pilupalistus, sisse jäetud lõngadega põimpilu	Krae – 4 cm (joonis 61): Pilupalistus, sisse jäetud lõngadega põimpilu (13 rida), pilupalistus.

4.8	Pilistvere naise särk ERM 13881	arvatav 1850	Linane	Valge	Pilupalistus, sisse jäetud lõngadega põimpilu. lihtpilu, keerdpilu	Krae – 4 cm (joonis 62): Pilupalistus, lihtpilu, sissejäetud lõngadega põimpilu (9 rida), lihtpilu, pilupalistus. Rinnalõhik – 0,3 cm (joonis 63) lai pilupalistuse ja lihtpilu tulpadest moodudtunud keerdpilu.
4.9	Põltsamaa naise särk ERM 47:69	–	Linane	Valge	Pilupalistus, sisse jäetud lõngadega põimpilu	Krae – 4,2 cm (joonis 64): Pilupalistus , sissejäetud lõngadesga põimpilu (13 rida), pilupalistus. Tikandi väline serv ületehtud mähkpiluga
4.10	Suure-Jaani naise särgipiht VM 3148 E 153	enne 1890	Linane	Valge, punane	Pilupalistus, lihtpilu	Varrukasuu - (joonis 65) pilupalistus ja 0 5 cm kaugusel lihtpilurida.
4.11	Viljandi naise särgipiht VM 2531 E 146	umbes 1857	Linane	Valge	Pilupalistus, lihtpilu, sisse jäetud	Krae –2,7 loogeline kiri (joonis 66) Pilupalistus,lihtpilu, sissejäetud lõngadega põimpilu ja sõlmpilu (5 rida), pilupalistus.

					lõngadega põimpilu. sõlmpilu	Värvel – 1,7cm kassikäpa kiri (joonis 67): Tikkpisterida, sissejäetud põim- ja sõlmpilu(5 rida), lihtpilu.
4.12	Kolga-Jaani naise lahtkrae ERM A 509:4623	–	Linane	Valge	Pilupalistus, sisse jäetud lõngadega põimpilu	Krae – 4cm loogeline kiri (joonis 68): Lihtpilu, sissejäetud lõngadega põimpilu (8 rida), Lihtpilu.
4.13	Viljandi kampsuni lahtkrae VM 2008 E 142	umbes 1866	Linane	Valge	Pilupalistus, sisse jäetud lõngadega põimpilu, sõlmpilu	Krae – 1 cm kassikäpa kiri (joonis 69) Pilupalistus, sissejäetud lõngadega põimpilu ja sõlmpilu(3 rida), pilupalistus, tikkpisterida.
5.1	Kõpu põll ERM A 583:59	1890	Linane	Valge	Pilupalistus, lihtpilu, põimpilu, sõlmpilu	Allääres – pilupalistus Alt esimene –1,7 cm tikand (joonis 70): Pilupalistus, sisse jäetud põim- ja sõlmpilu (3 rida) kus on sissejäetud read üle tehtud lihtpiluga, lihtpilu Alt teine –2,7 cm (joonis 71): lihtpilu, sissejäetud lõngadega põim - ja sõlmpiludest (3 rida), lihtpilu

5.2	Pilistvere põll ERM A 509:4824	1860	Linane, puuvillane	Valge, punane (maage -lõng)	Pilupalistus, sisse jäetud lõngadega põimpilu, sõlmpilu mähkpilu, tulppilu	<p>Allääres – pilupalistus</p> <p>Kõik viis tikandirida on sissejäetud lõngadega.</p> <p>Alt esimene –1 cm (joonis 72), sõlmpilu sikask muster, äärtes tulppilu</p> <p>Alt teine –3 cm (joonis 73), tulpilupostid üle põimitud punase puuvaillase maagelõngaga, nenede vahel sõlmpilupisted.(9 rida)</p> <p>Alt kolmas – 0,8 cm (joonus 74) põimpilu</p> <p>Alt neljas – 4 cm (joonis 75) põimpilu ja sõlmpilu mida ääristavad tulpiluread. (11 rida)</p> <p>Alt viies – 1,3 cm (joonis 76) <i>kassikäpa</i> muster koosneb põim ja sõlmpilu ridadest, mida ülevalt ääristab tulppilu</p>
5.3	Põltsamaa põll ERM 47:88	1860	Linane, puuvillane	Valge punane	Pilupalistus, lihtpoli põimpilu, sõlmpilu	<p>Allääres – 0,1 cm (joonis 77) : pilupalistus</p> <p>Alt esimene – 2cm (joonis 78)</p> <p>Lihtpilu, põimpilumuster (6 rida), lihtpilu</p> <p>Alt teine – 0,4 cm (joonis 79)</p> <p>Sõlmpilu, üleloomispiste.</p>

5.4	Põltsamaa põll ERM 112:14	–	Linane	Valge	Pilupalistus, põimpilu, sõlmpilu	Allääres – 0,1cm (joonis 80): pilupalistus, lihtpilu Alt esimene –2,7 cm (joonis 81): lihtpilu, sissejäetud lõngadega põimpilu (4 rida), lihtpilu Alt teine –1 cm (joonis 82): sõlmpilu, lihtpilu.
5.5	Viljandi põll VM 2231 E 360	1907	Linane	Valge	Sissejäetud lõngaga põimpilu, sõlmpilu, tulppilu	Kõik mustrid sissejäetud lõngadega, mis on üle tehtud üleloomispistega Allääres – 0,4cm (joonis 83) sõlmpilu ja lihtpilu read Alt esimene –2 cm (joonis 84) kassikäppa sõlm -ja põimpilupisted kaunistatud tulppilu ridadega. Alt teine – 4 cm(joonis 85) loogelinepõim- ja sõlppilupites, mida ääristava tulpilu read Alt kolmas – 1,5 cm (joonis 84) kassikäpp, sõlm- põimpilu servades tulppilu read

5.6	Viljandi põlle katke VM 5958 E 197	Umbes 1897	Linane	Valge	Lihtpilud Sissejäetud lõngadega põimpilu ja sõlmpilu	Alumine – 2,5 cm (joonis 86): Pilupalistus, sissejäetud lõngadega sõlm- ja põimpilu (7 rida), lihtpilu Ülemine – 2,5 cm (joonis 86): Lihtpilu, sissejäetud lõngadega sõlm- ja põimpilu (7 rida), lihtpilu
5.7	Viljandi põll VM 10761:1 E 1676	1870-1880	Puuvillane, linane	Valge, punane	Võrkpilu lihtpilu sõlmpilu, põimpilu	38 cm võrkpilupits (joonis 88) All ääres – 3 cm (joonis 87) sissejäetud lõngadega põimpilu ja sõlmpilu muster.(5 rida)
27	Tarvastu põll mustla muuseumist	1887	Linane	Valge, (punane tikand)	Pilupalistus, lihtpilu, keerdpilu, tulppilu, kastpilu	Alt esimene – 1,2cm (joonis 89): Pilupalistus, tulppilu. Alt teine – 3 cm (joonis 90): Lihtppilu, keerdpilu, kastpilu, keerdpilu, lihtpilu Alt kolmas – 4,2 cm (joonis 91) Lihtppilu, keerdpilu, kastpilu, keerdpilu, lihtpilu kastpilu, keerdpilu, lihtpilu

						Alt neljas –3 cm (joonis 90) Lihtppilu, keerdpilu, kastpilu, keerdpilu, lihtpilu Alt viies – 1,2 cm (joonis 92): Pilupalistus, keerdpilu.
6.1	Pilistvere tanu ERM A 113:98	1850	Puuvillane, Lina	Valge	Pilupalistus, põimpilu, tulppilu	Kaltuse äär – 0,7 cm tikandi (joonis 95) Pilupalistus, põimpilu, lihtpilu.
6.2	Pilistvere tanu ERM A 8855	–	–	Valge	Pilupalistus, lihtpilu, sõlmpilu	Kaltuse äär – 0,8 cm tikandi (joonis 94) pilupalistus, sõlmpilu, lihtpilu.
6.3	Põltsamaa tanu ERM A 991:18	–	Linane	Valge	pilupalistus sõlmpilu, tulppilu,	Kaltuse äär – 0,7 cm tikandi (joonis 95) Pilupalistus, sõlmpilu, tulppilu.
6.4	Suure-Jaani tanu ERM A 509:4102	1823	Linane	Valge	Pilupalistus, sõlmpilu, lihtpilu	Kaltuse äär – 0,7 cm tikandi (joonis 96) Pilupalistus, kolm tulpa liidetud sõlpiluks, lihtpilu rida

6.5	Suure-Jaani tanu ERM 2077	18.saj. lõpp 1731-1761	Linane	Valge	sisse jäetud lõngadega põimpilu, sõlmpilu,	Kaltuse äär – 1,5 cm tikandi (joonis 97) Pilualistus, sissejäetud lõngadega põim- ja sõlmpilu (3 rida), lihtpilu.
6.6	Suure-Jaani tanu ERM 15449	–	Linane	Valge	Sõlmpilu, tulppilu	Kaltuse äär – 1,4 cm tikandi (joonis 98): Tulpilu, sõlmpilu, tulppilu. Vahelõngad kinnitatud ristikpistepiluga
6.7	Suure-Jaani tanu VM 3141 E 359	umbes 1869	Poe puuvillane	Valge	Pilupalistus. põimpilu	Kaltuse äär – 0,5 cm tikandi (joonis 99): pilupalistus, põimpilu.
6.8	Suure-Jaani tanu VM 3143 E 206	enne 1839	Linane	Valge	Pilupalistus põimpilu	Kaltuse äär – 0,8 cm tikandi (joonis 100): pilupalistus, lihtpilu, põimpilu (1 rida), 2 x lihtpilu
6.9	Suure-Jaani tanu VM 3357 E 208	umbes 1869	Poe puuvillane	Valge	Pilupalistus, siksak sõlmpilu	Kaltuse äär – 1 cm tikandi (joonis 101): Pilupalistus, siksak sõlmpilu. Lihtpilu. Sisse jäetud lõngad üle põimitud.

6.10	Suure-Jaani tanu VM 3358 E 358	umbes 1869	Linane	Valge	Pilupalistus, keerdpilu	Kaltuse äär – 0,4 cm tikandi (joonis102) Pilupalistus, keerdpilu, lihtpilu.
6.1	Suure-Jaani tanu VM 9261:3 E 515	1880 - 1900	Linane	Valge	Pilupalistus	Kaltuse äär – 0,3 cm tikandi (joonis 95): pilupalistus, põimpilu ja 2 sõlmpilu pistet vaheldumisi.

Lisa 3. Meeste särgid

3.1 Halliste mehe särk ERM 1818

Foto 10. ERM 1818 Esihölm

Foto 11. ERM 1818 Krae

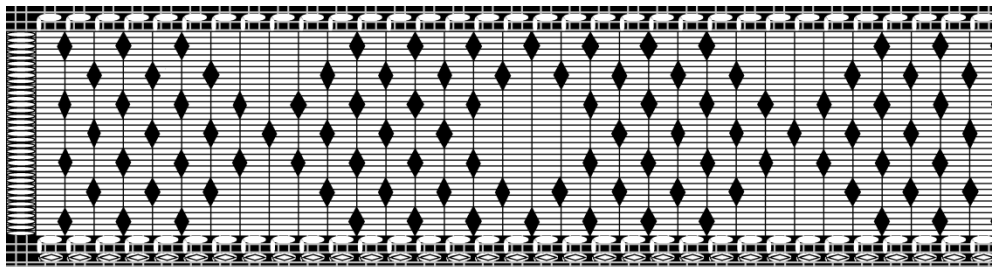
Legend: "Rattaga hame". Saadud 1911. a. Mari Nirk, Halliste khk. Vana-Pornuse v. Tõsta t.

Oletatav valmistamis aeg: 1850. a.

Madala püstkraega ja T-kujuline kaelaavaga kaukaga särk on valmistatud valgest labasest linasest riidest.

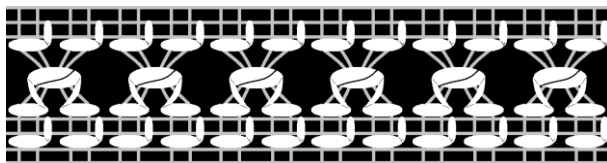
Tikitud valge linase niidiga.

Rinnalõhikuservas 1 cm lai ja 27 cm pikk rattamotiiviline pilutikand.

Joonis 32.

Püstkrae : 0,3 cm sõlmpilurida, mille alumises servas lihtpilu rida..

Joonis 33.

Foto 12. ERM 1818 Kraetikand

3.2 Helme mehe särk VM 9254 E 596

Foto 13. VM 9254 E 596

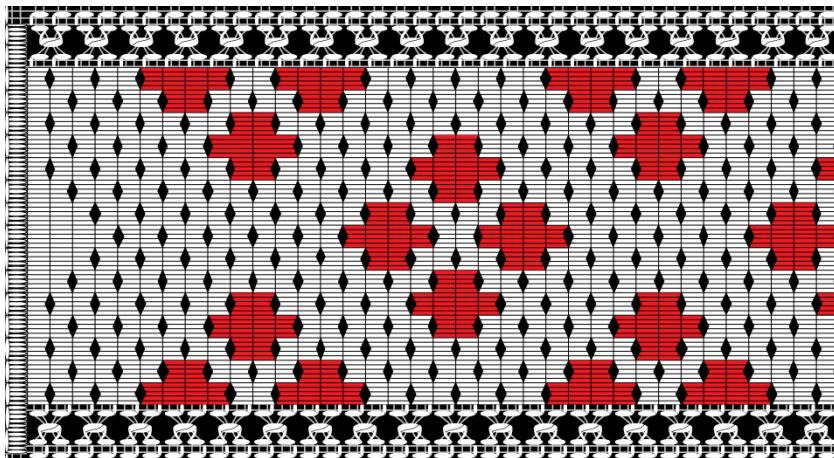

Foto 14. VM 9254 E 596 Esihõlm

Legend ja arvatav valmistamise aeg: Kandis müüja vana-vanaisa. Valmistatud Kärstna mõisas, vanuseks 1962.a nimetatud 150 aastat, umbes **1812 aasta**, Saadud Anna Kurrik käest, elukohaga Halliste, Risti alevik. 1962. a.

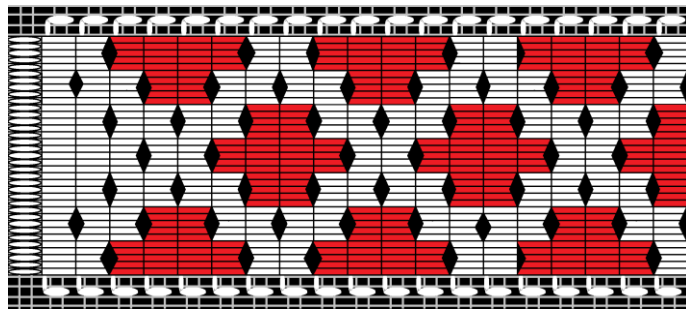
Arhailise lõikega särk on. Valmistatud labasest **peenlinasest** riidest (koetihedus 160).

Rinnalõhiku servas 5 cm lai ja 35 cm pikk valge ja punase maagelõngaga pilutikand.

Joonis34.

Varruka otstes (3 cm x 29 cm) valge-punase maagelõngaga tehtud pilutikand.

Joonis 35.

Foto 15. VM 9254 E 596 Varrukatikand

All ääres 1,5 cm lai ja 78 cm pikk pilutikand.

Joonis 36.

3.3 Paistu mehe särk ERM 509:5029

Foto 16. ERM 509:5029

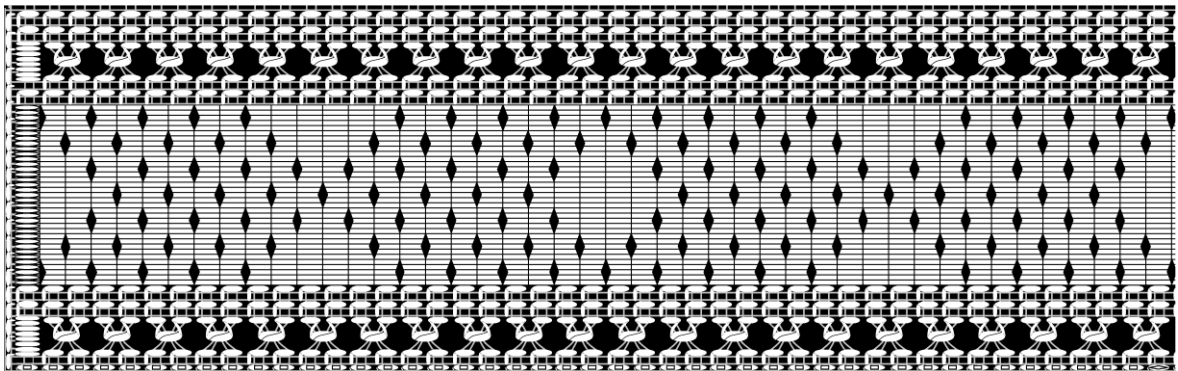

Foto 17. ERM 509:5029 Esihõlm

Legend: Üleantud Eesti Kunstimuuseumi poolt 1941. Aastal, registreeritud ERMis 1942. aastal. Saadud Juhan Adamilt 1939. a. Ame kinkija, kes 48 aastat vana on, seletas, et ame tema sugukonna kolmandast põlvest pärit

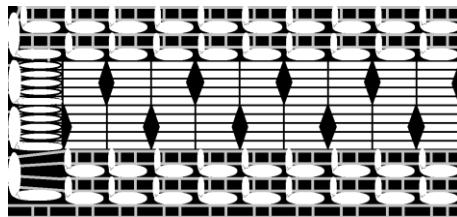
Valmistamisaeg 18 saj. Lõpp või 19. Saj. I pool ning valmistatud Loodi valla Taalri talus
Särk on valgest linases kangast (koetihedu 140) **vanamoelise** lõikega, püstkrae ja kahepoolse kaukaga. Kaugas jämedeamast kangast (koetihedus 120).

Rinnalõhik ääri kaunistab **4,6 cm** laiune pilutikand. Põimpilutikand on kaelaavast 2 cm pikem.

Joonis 11.

Rinnalõhiku alla tikandi all horisontaalis 1 cm lai ja 9 cm pikk põimpilu tikand.

Joonis38.

Kaukal (0,8 cm x 25 cm) ja allääres (0,8 x 80 cm ja 0,8 x 5cm) sama tikand (joonis 39).

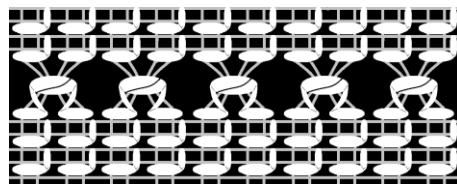

Joonis39.

Foto 18. ERM 509:5029 Alläär

Krae ülemine rida 1 cm lai ja sama tikand on ka varrukapäräl (1 x 48 cm) (joonis 32).

Joonis 40.

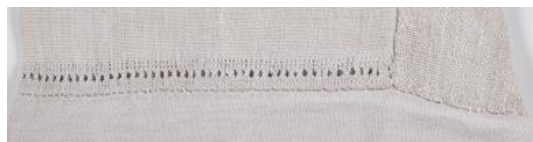

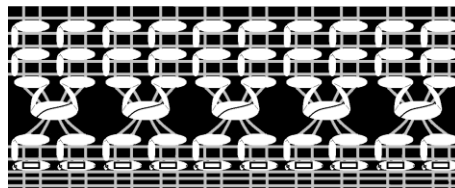
Foto 19. ERM 509:5029 Varrukapära

Krae alumine rida 0,5 cm lai.

Joonis 41.

Varrukasuus 1,1 x 33cm

Joonis 42.

Foto 20. ERM 509:5029 Varrukapära

3.4 Tarvastu mehe särk VM 8984 E 416

Foto 21 . VM 8984 E 416

Foto 22. Esihõlm

Foto 23
Varrukasuu

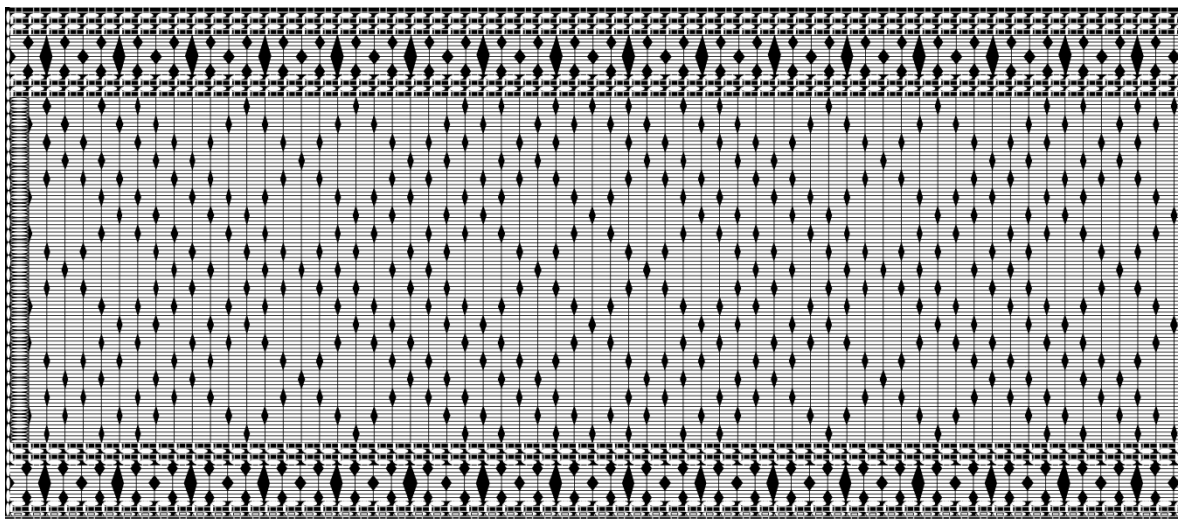
Foto24.
varrukapära

Legend: Valmistatud Tarvastu kihelkonnas, Tarvastu vald, Riuma külas. Valmistaja: Ann Kuusk või tema ema. Saadud: Elisabet Tibar, eluk Viljandi, Kungla tn. 17. 01.08.1958.

Oletatav valmistamise aeg: 18. saj. lõpp.

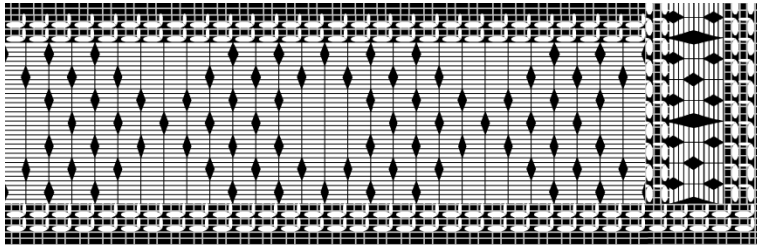
Meeste **vanamoelise** lõikega särk, kootud valgest labases koes kangast (Koetihedus 140).

Rinnalõhik kaunistatud 6,2 cm laiuse pilutikandiga

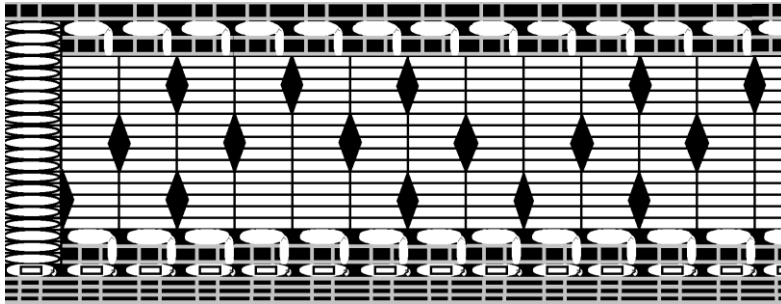
Joonis 43.

Rinnalõhiku all risti asetseb 2 cm laiune pilutikandi

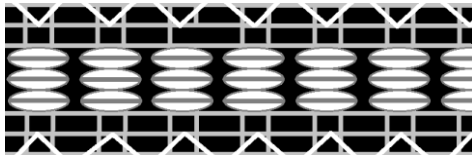
Joonis 44.

Kaukaservas 1 cm lai tikand.

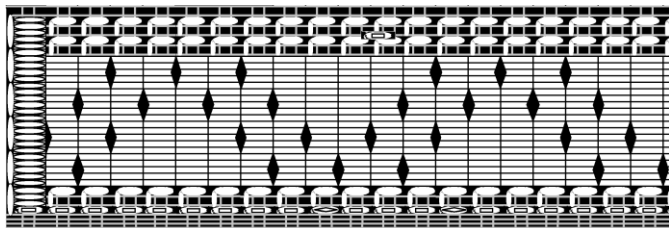
Joonis45.

4 cm laiusel **püstkrael** valge linase niidiga 3 keeruga mähkpilu postikesed (**0,2 cm**) ristikute ja kõverike vahel 3 rida.

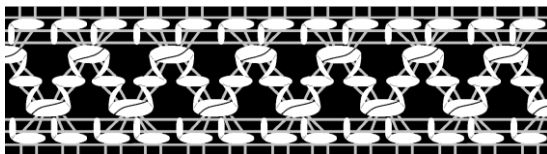
Joonis 46

Särgi varrukasuus 1,5 cm laiune loogeline põimpilutikand(4 rida), mida ääristavd ühelt poolt pilupalistus ja lihtpilu ning teiselt poolt 2 lihtpilu rida.

Joonis 47

Varruka õlapoolses otsas 1 cm laiune siksak sõlmpilupilu tikand.

Joonis 48

3.5 Viljandi mehe särk ERM A 292:46

Foto25. ERM A 292:46

Foto26. esihölm

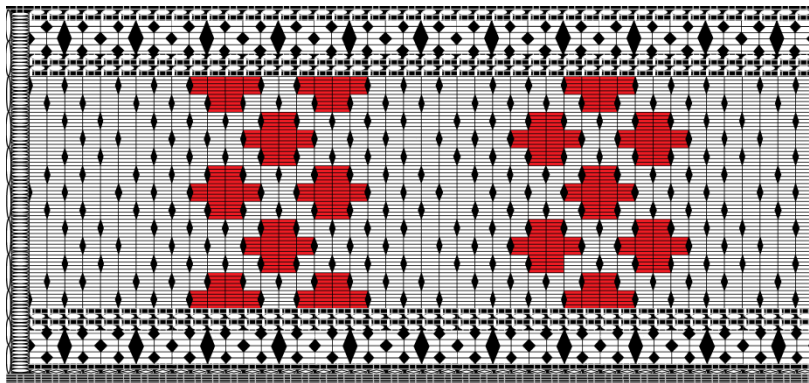

Foto 27. Krae

Legend: Eesti Üliõpilaste Seltsi kogu. Alustatud 1.X 1892. a. Lõpp 1912. a. II semestril. ERMi deponeeritud 1909. või 1910. a. **Valmistamisaeg** teadmata.

Meeste valgest linasest kaukaga **vanamoeline kraega** särk, mille varrukatele õmmeldud värvlid.

Rinnaesisel lõhandikul mõlemas servas 4 cm lai **valge ja punase** maagelõngaga põimpilu, Lõhandiku all otsas risti sik-sak mustri tikand.

Joonis49.

Püstkrae ülemises servas 0,3cm lai sõlmpilutikand ning selle all valge linase niidiga tikitud *ristikud ja kõverikud*. Püstkrae ääres tagid.

Joonis 50

3.6 Viljandi mehe särk VM 2937 E 105

Foto 28. VM 2937 E 105

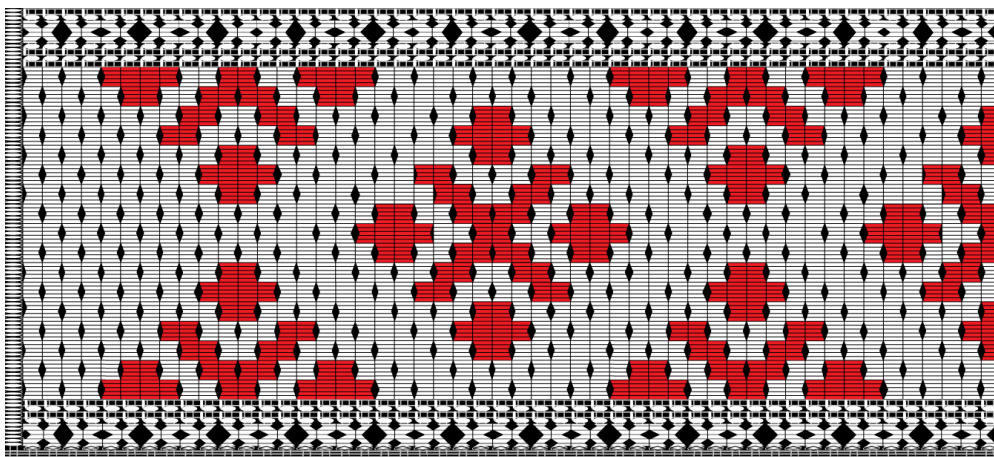

Foto29. VM 2937 E 105
Esihõlm

Legend ja oletatav valmistamise aeg: Valmistatud Viljandi khk, Mustapali külas, Kaasiku talus umbes 1838 aastal. Üleandja: Volmer, Salme 6.6.1938

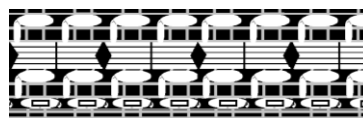
Meeste vanamoeline varruka värvlitega särk. Särk on valgest labasekoelisest kangast(koetihedus 160) ning tikand valge linase ja punase maagelõngaga.

Rinnaesise lõhandiku äärtes 5cm lai

Joonis 51.

Kaugas – 0,8cm tikand

Joonis 52

Alläär palistatud antiikpilu pistega.

Lisa 4 NAISTESÄRGID

4.1. Halliste naise särk ERM A 447:270

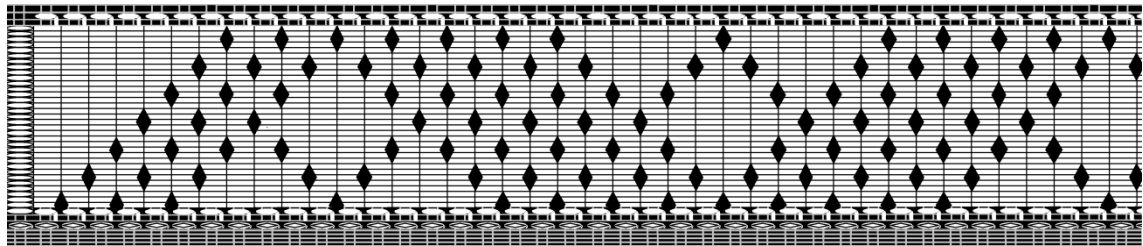
Foto 30. ERM A 447:270

Legend: Narva Linnamuuseumi poolt ERM-ile üleantud Tallinna Eesti Kunstimuuseumi deposiit.

1923 a. kogutud Halliste khk; Abja vallast, Ärna talust.
Saadud Leena Kulboki käest.

Oletatav valmisatamise aeg: 1823 Halliste khk, Abja vallas, Rootsi talus Tiina Pärna poolt.

Valge arhailise lõikega linasest kangast (koetihedus 200) naiste särk. **0,7 cm** lai pilutikand tehtud valge ühekordse linase lõngaga.

Joonis 53.

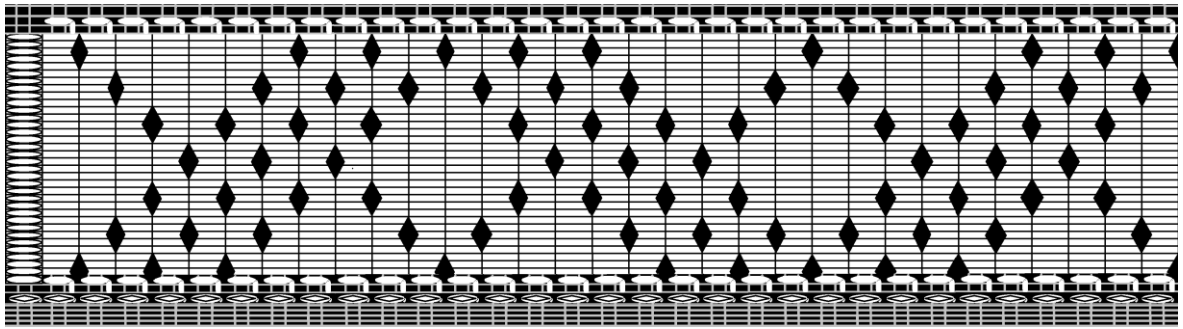
4.2. Halliste naise särk ERM 509:5006

Legend: Särk saadud Mõisakülalt Leeni Reisiku kaudu (Jürgen 2015, lk 32)

Vanamoelise lõikega valge linane naiste särk, mille rinnalõhendiku servi kaunistab **1,1 cm** laiune pilutikand ning tehtud valge linase lõngaga.

Foto 31. ERM 509:5006

Joonis 54.

4.3. Halliste naise särk ERM 1780

Foto 32 ERM 1780

Foto 33. ERM 1780 Hõlm

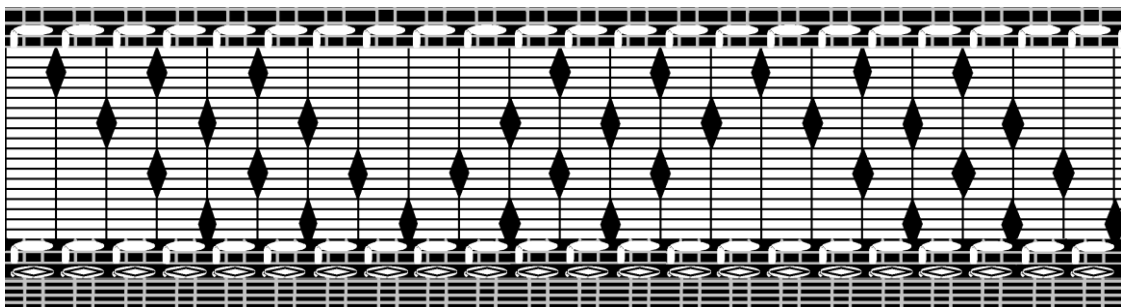

Foto 34. ERM 1780
Poolratta kiri

Legend: "Poolrattaga hame"

Kogutud 1911. A. Halliste khk, Laatre vallast, Samla karjamõisast. Muuseumile andis Ann Mikk. Särk valmistatud arvatavalt 1850. aastal.

Arhailise lõikega valgest labasekoelisest linasest kangast naiste särk , mille **1 cm** tikand

Joonis 55.

4.4. Halliste naise särk ERM 5049

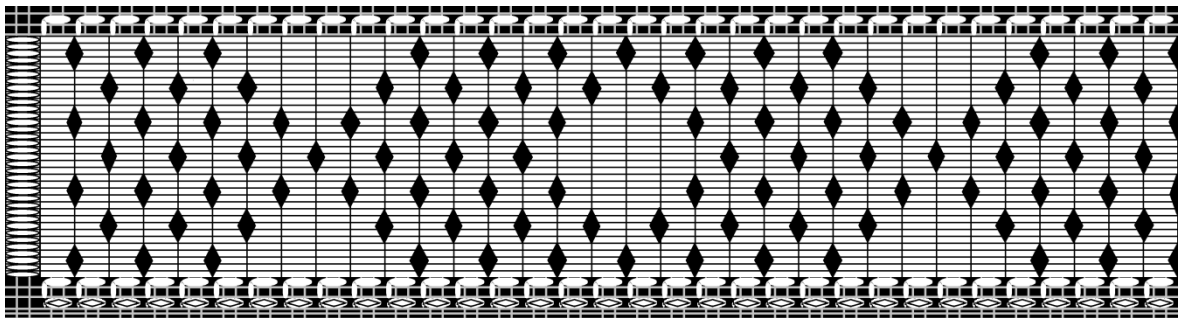
Foto 35. ERM 5049

Foto 36. ERM 5049 Esihõl

Legend: "Rattaga hame (naeste)". Muuseumile kinkinud 12.X 1912. a. Halliste khk. Vana-Pornuse v.

Arhailise lõikega särk, **1 cm** pilutikand. Tikitud valge linase lõngaga. Põimpilu sarnane meeste särki (ERM 509:5029) põimpiluga.

Joonis 56.

4.5. Tarvastu naisesärgi osad: värvlid ja krae VM 3544 E 293

Foto 37. VM 3544 E 293 Krae

Foto 38. VM 3544 E 293 Varruka värvel

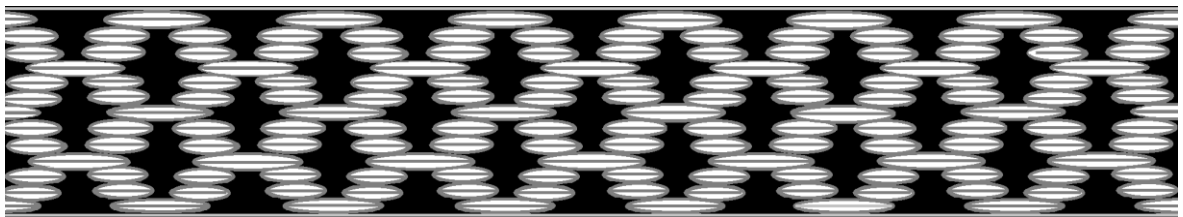
Foto 39. VM 3544 E 293

Legend: Valmistatud Tarvastu khk. Saadud 1931. a., siis vanus üle 60.a.

Valmistamisaeg enne 1870. a. Saadud Ella Piirilt, eluk. Puiatu v., Laiakivi t., 12.11.1931.

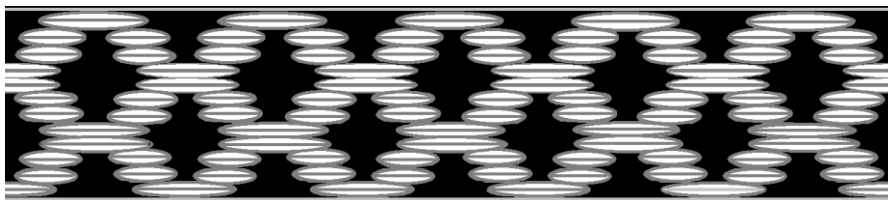
Varruka värvlid ja krae valmistatud valgest peen linasest.

Krae otstes **0,7 cm** lai **mähkpilu** pistetega tehtud tikand, pilu ääres väikesed püvisilmpistes motiivid.

Joonis 57.

Varrukavärvlid kaunistatud servadest tikkpistetega, püvisilmpiste motiividega ja **0,6 cm** laia **mähkpilutikandiga**, ääres nõelaga tehtud pits.

Joonis 58.

4.6. Kolga-Jaani naise särk ERM 14092

Legend: Kolga-Jaani Naeste särk

Valmistanud: Madli Kaup, Kolga-Jaani khk

Muuseumile kinkinud: Jakob Kaup, Kolga-Jaani khk Kirikuvalla Eesnurk

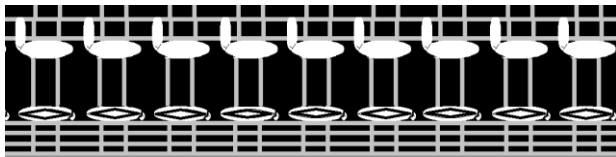
Kirjeldus: Tüüpiline naeste särk Kolgal. Õlalapid ja värvled valgega kirjatud, krael pilutus. Jakk kilbilisest riidest. Ese saadud: 17.12.1913.a. Eseme vanus omandamisel: ü. 60.a. Valmistatud umbes 1850.a.

Uuemoeline valgest linasest labase koelisest kangast (koetihedus 180) laia mahapööratav kraega särgipiht.

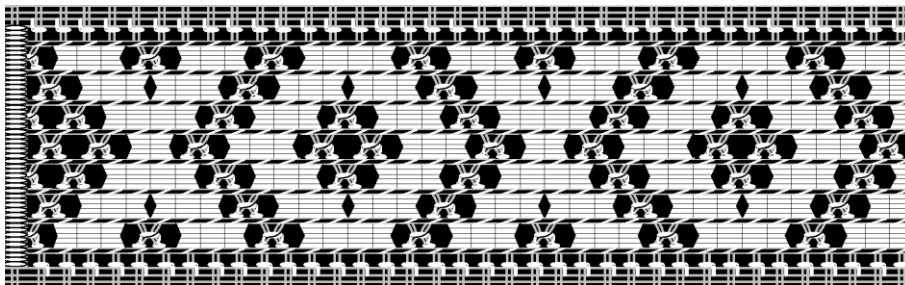
Foto 40. ERM 14092

Rinnalõheniku serva tehtud **0,3 cm** tulppilurida

Joonis 59.

Kraed kaunistab sissejäetud lõngadega **3,5 cm** lai põimpilutikand, mille mõlemas ääres tulppilu read. Sissejäetud lõngad üle mähitud, rühmitades põimpilu postid. Krae äärtesse tehtus nõelpits.

Joonis 60.

4.7. Kolga-Jaani naise säripiht VM 1267E

Foto 41 VM 1267E

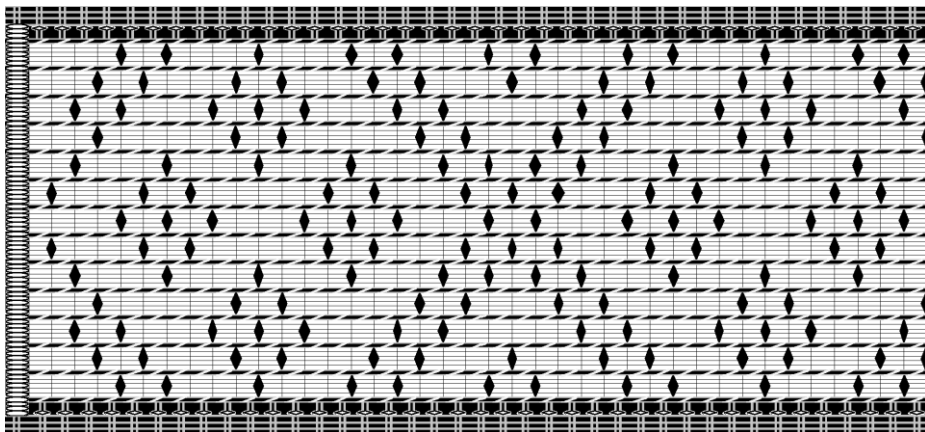
Foto 42. VM 1267E Krae

Legend: Saadud Kolga-Jaani khk, soosaare vallast, Elia talust. Valmistaja teadmata, arvatav valmistamisaeg 19. sajandi II pool. Üleandnud Aliide Viil 31.1.1936.

Uuemoeline mis valgest linasest labasest riidest(koetihedus 180/10) valmistatud särgipiht.

Õlalappidel ja varrukavärvlitel tikkpisted ja eelpistetikand. Krae ja värvli äärtesse õmmeldud kaunistuseks siksak pael .

12 cm laiuse krae servades 4 cm laiune pilu, mis koosneb sissejäetud lõngadega põimpilust ja seda ääristavad lihtpilu ja pilupalistus moodustunud tulbad. Sissejäetud lõngad üle loodud, moodustades põimpilu tulbad.

Joonis 61.

4.8. Pilistvere naise särk ERM 13881

Legend: Särki jakk kilbilisest riidest, krae eest pilutatud, õlalapp ja käisevärvled valgega väljaõmmeldud." 1913. a. kogutud muuseumi Pilistvere khk; Kiigevere külast, Lauri talust, Emilie Anveldti käest.

Oletatav valmistamise aeg: 1850.

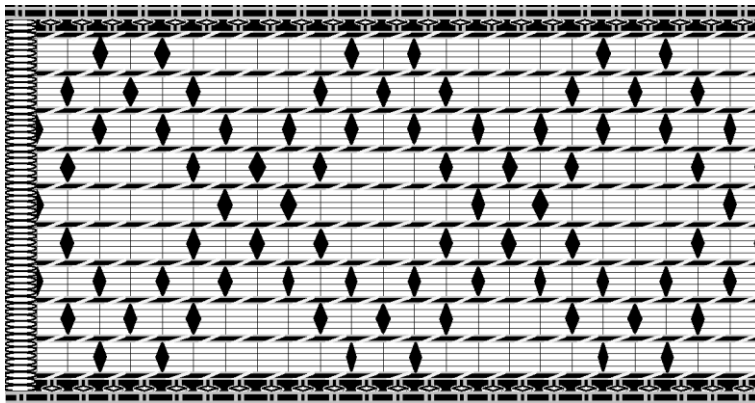
Foto 43. ERM 13881 Krae

Foto 44. ERM 13881
Hölm

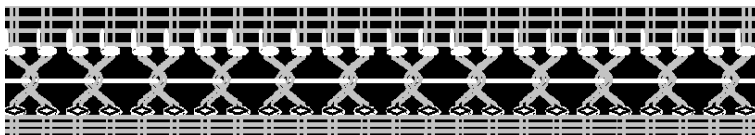
a.

13.5 cm laia kraega särk on valmistatud valgest linaset rõivast ning krae kaunistatud **4 cm** laiuse pilutikandiga.

Joonis 62.

Rinnalõhikut kaunistab 0,3cm keerdpilu.

Joonis 63.

4.9. Põltsamaa naise särk ERM 47:69

Legend: Vanus 55 aastat, umbes 33 aastat pole kantud, teinud ja ka kinkinud Ann Jürmann, Põltsamaa khk V-Põltsamaa vald Umbuse küla.

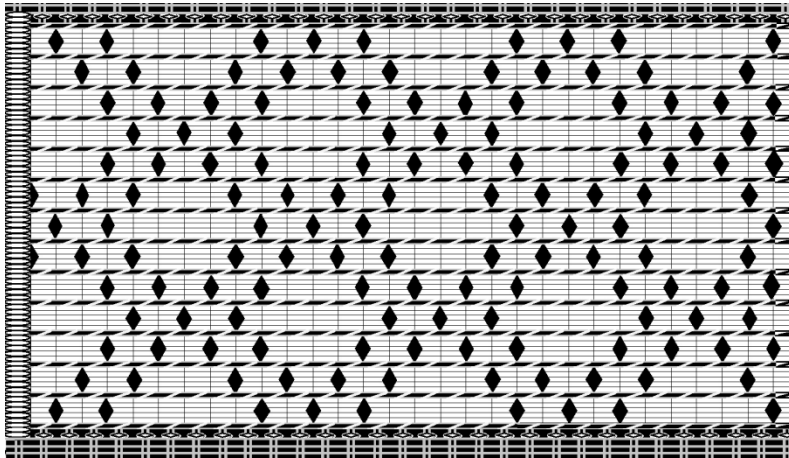
Stipendiaat Ernst Grünbergi poolt 1920. a. Kursi ja Põltsamaa khk. Kogutud ese.

Valmistamisaeg: umbes 1865.a.

Foto 45. ERM 47:69

T-kaelusega ja laia kraega linasest särk. 4,2 cm laia pilutikandiga ilustatud krae.

Joonis 64.

4.10. Suure-Jaani naise särgipiht VM 3148 E 153

Legend: 2.7.1939. a. muuseumi kogutud Suure-Jaani khk.

Vastemõisa vallast, Kaevandiku talust

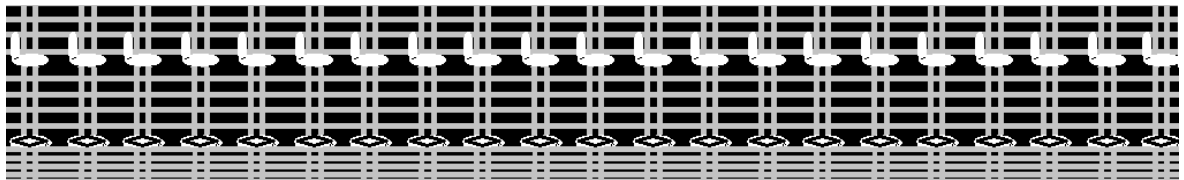
Annetamise hekel Liisi Saks nimetanud vanuseks üle 50 aasta, arvatav valmistamisaeg enne 1890. a.

Valgest labaseskoes linasest riidest särgipiht, püstkraega. Punase maageniidiga püvisilmpistes tikitud krae, õlalapid, varrukasuu ja eest hõlmad.

Varrukasuus 2,5 cm laiune pilupalistus, millest 0,5 cm kaugusel teine pilu, äärtes tikipisted ja rombi motiivid, õmblusest kahel pool kaks väiksemat samasugust motiivi.

Foto 46. ERM 47:69
varrukas

Joonis 65.

4.11 Viljandi naise särgipiht VM 2531 E 146

Foto 47. VM 2531 E 146

Foto 48. VM 2531 E 146 Krae

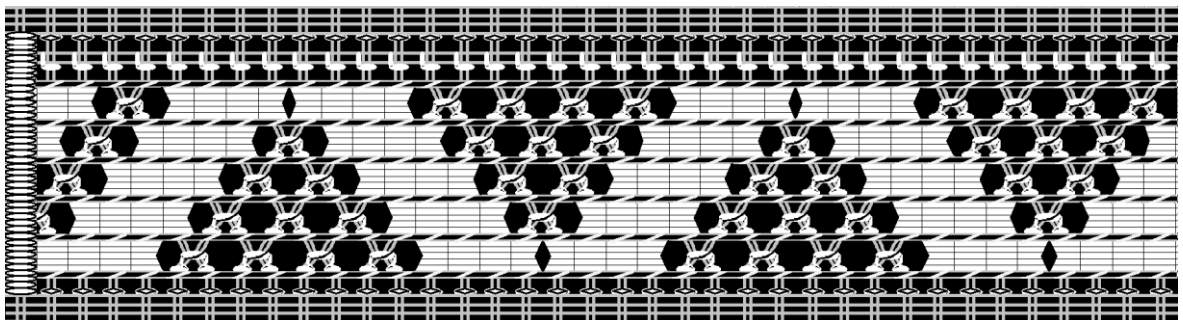
Legend: Korjandusraamatu andmed: Särgi krae ääres **hellerdatud loogeline hellerdus**. Käiste roogetel **kassikäpa hellerdus**. Käiste roogetel on enne mõlemal pool aasad olnud - nõöbid on hiljemalt nõelutud (1935.a.).

Saadus 1935 aastal Viljandi khk, Pärsti vald. Foto 49. VM 2531 E 146 Varrukas
Arvatav valmistamis aasta 1857. a.

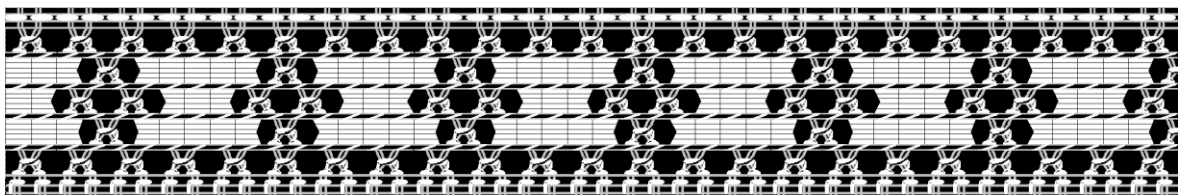
Särgipiht valmisataud valgest linasest labasest riidest (Koetihedus 160).

14 cm laiune krae kaunistatud **2,7 cm** pilutikandiga

Joonis 66

Varrukavärvlitel keskel **1,7 cm** laiune pilutikand nn kassikäpa muster.

Joonis 67.

4.12. Kolga-Jaani naise lahtkrae ERM A 509:4623

Legend: Kogunud 1924 aastal

Aleksander Jürgens. Müünud 50 mrk eest
A. Pärtens, K-Jaani khk Soosaare Vainu
talu. Esemel vanus omandamisel 45 aastat.

Valmitamisaeg: 1876.a.

Üle antud Eesti Kunstimuuseumi poolt
1941. aastal, registreeritud ERMis 1942.
aastal.

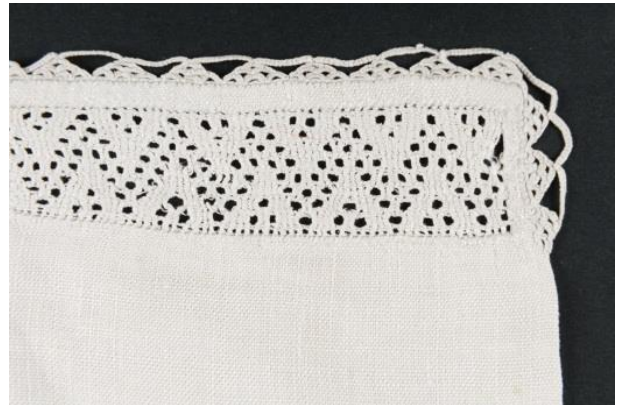
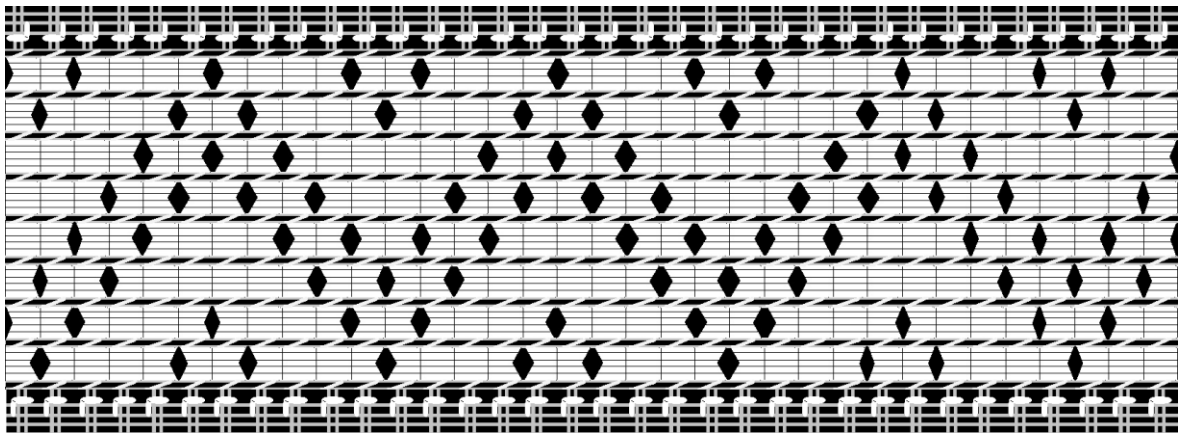

Foto 50. ERM A 509:4623 Krae

Valgest linaset kangast lahtkrae, millel kaunistuseks **4 cm** pilutikand. Muster moodustab loogelise kirja, millel on 7 rida sissejätud lõngadega põimpilu ja pilupalistused mõlemas servas.

Joonis 68.

4.13. Viljandi lahtkrae VM 2008 E 142

Foto 51. VM 2008 E 142

Foto 52. VM 2008 E 142

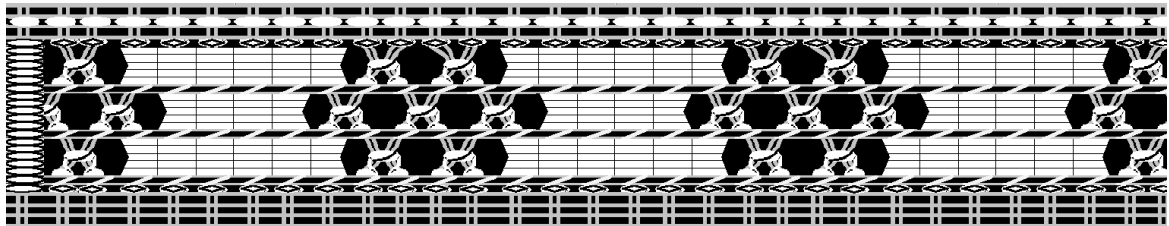
Valmistamiskoht: Viljandi khk, U.-Võidu v.

Valmistamisaeg umb. 1866.a. Valmistaja teadmata.

Saadud: Ann Palu, eluk. Viljandi khk, U.-Võidu v. 23.04.1936.

Legend: Krae otsad ilustatud auklise kassikäpa kirjaga. Rae ümmer loogeline (linnast ostetud) paal

Krae valmistatud valgest kodulinasest labasest riidest (koetihedus 210).

Joonis 69.

LISA 5 PÕLLED

5.1. Kõpu põll ERM A 583:59

Legend: Üleandja:

Tammemaa, Anni elukohaga
Türi linn, Pargipuiestee 13.

Arvatav valmistamise

aeg:1890 Kõpu khk-s

valmistaja Anu Tammann

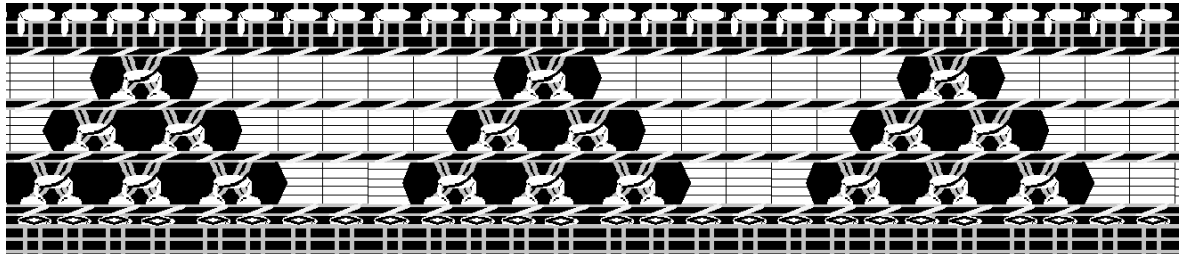
Valgest linasest riidest
(koetihedus 180/10cm) Põll on
kaunistatud põimpiludega.

Allääres pilupalistus.

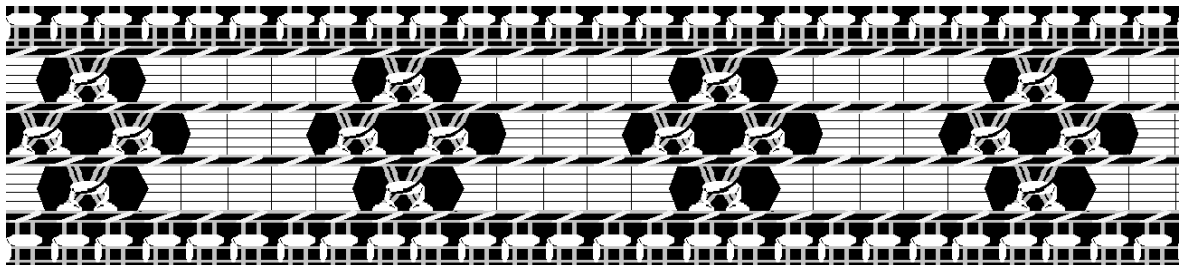
Foto53. ERM A 583:59

Alt esimene pilurida on 1,7cm laiune.

Joonis 70.

Alt teine 2,7 cm tikand.

Joonis 71.

5.2. Pilistvere põll ERM A 509:4824

Legend: Üle antud Eesti Kunstimuuseumi poolt 1941. aastal, registreeritud ERMis 1942. aastal.

1923 muuseumi kogutud Pilistvere khk, Kuula küla, Rongi talu.

Üleandja Mart Kees

Arvatav valmistamisaeg

1863. a.

Foto54 ERM A 509:4824

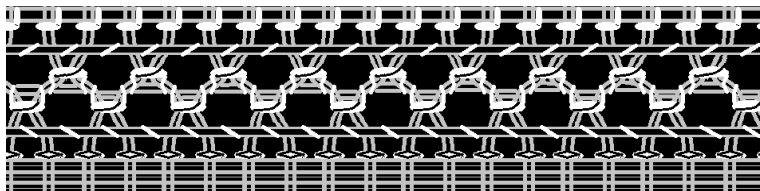
Foto 55. ERM A 509:4824

Põll valmistatud valgest

linasest kangast (koetihedus 170/10 cm). Põlle kaunistavad alaosas 5 pilurida.

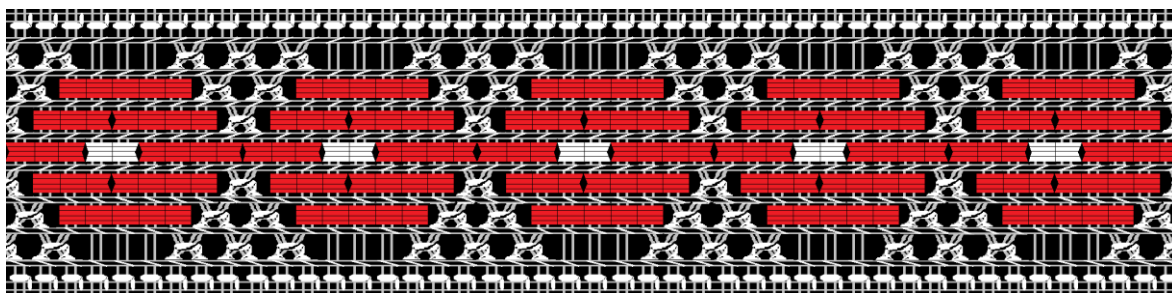
Kõik mustrid on tehtud sissejätud lõngadega .

Alt esimene 1 cm siksak sõlmpilu, ümber sissejätud lõngade.

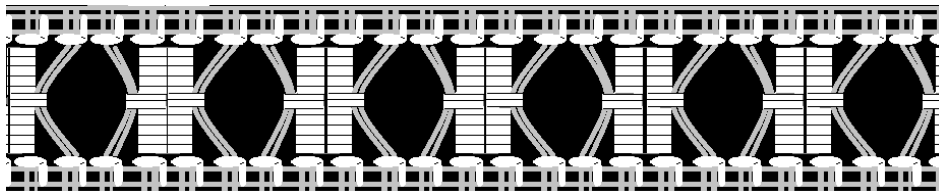
Joonis 72.

Alt teine –3 cm

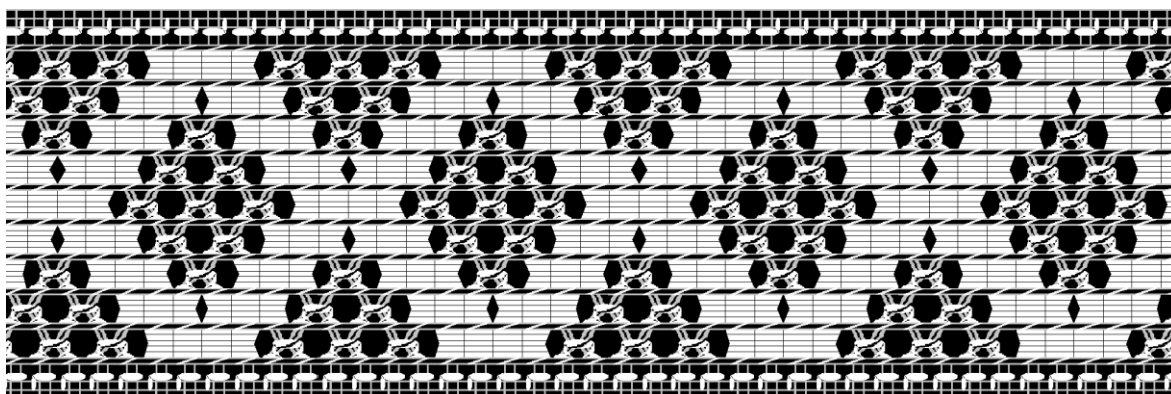
Joonis 73

Alt kolmanda rea moodustab 0,8 cm laiune põimpilupostid ning lajtised lõngad.

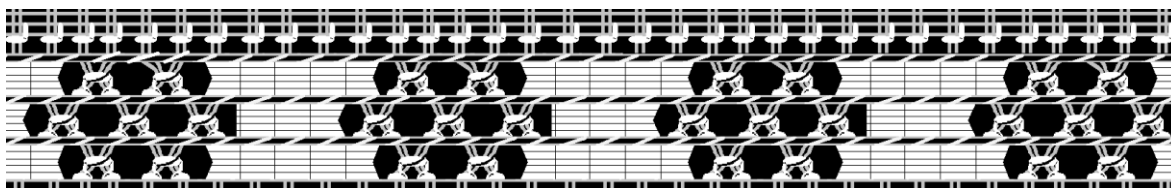
Joonis 74

Alt neljas 4 cm põimpilu ja sõlmpilu mida ääristavad tulpiluread. (11 rida)

Joonis 75.

Alt viies 1,3 cm

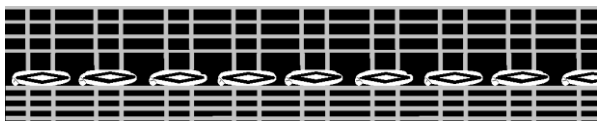
Joonis 76.

5.3. Põltsamaa põll ERM 47:88

Legend: kinkinud Alma Miiler Eesti Põltsamaa. Teinud Mari Odrats Põltsamaa khk, Vana-Põltsamaa vald.

Arvatav valmistamis aeg: 1860 . a.

Valge linane põll kaunistatud kahe pilutikandi reaga, **alläär** palistatud pilupalistusega.

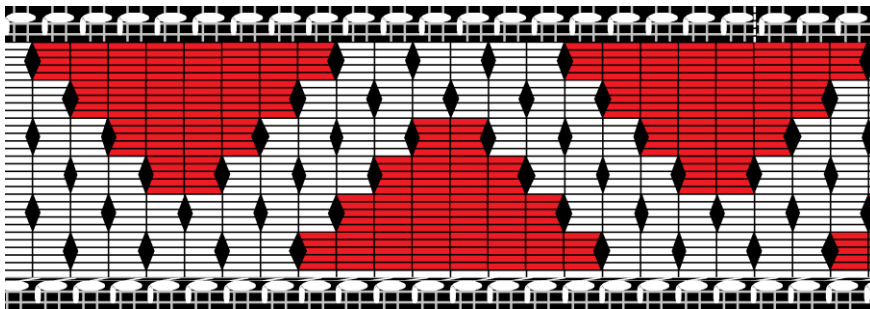

Joonis 76.

Foto 56. ERM 47:88

Alt esimene musteririda 2 cm laiune, kaunidust lisavad valge ja punase maagelõngaga tehtud kolmnurgad.

Joonis 78

Alt teine – 0,4 cm

Joonis 79.

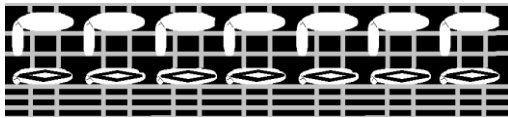
5.4. Põltsamaa põll ERM 112:14

Legend: Vanus umbes 40 aastat, olla juhuslikult tarvitatud. Kinkinud M. Veinglas, Põltsamaa khk ja vald Võhma küla. Kogutud aastal 1920. a.

Arvatav valmistamis aeg: 1880. a.

Valgest linaset kangast (koetihedus 180/10 cm)

Alläär: 0,1 cm Pilupalistus, lihtpilu

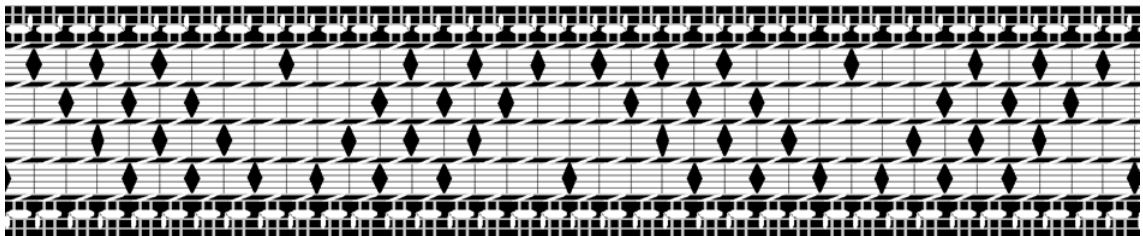

Joonis 80.

Foto 57. ERM 112:14

Alt esimene – 2,7 cm tikand

Joonis 81.

Alt teine – 1 cm tikand

Joonis 82.

5.5. Viljandi põll VM 2231 E 360

Foto 58. VM 2231 E 360

Foto 59. VM 2231 E 360

Legend: Põll linasest riidest kassikäpa ja loogelise kirjaga. Valmistatud Viljandi khk, U-Võidu v. Saadud: Anna Palu, eluk Viljandi khk, Uue-Võidu v, Kondrato t. 26.02.1937.

Valmistamisaeg: umb 1907.

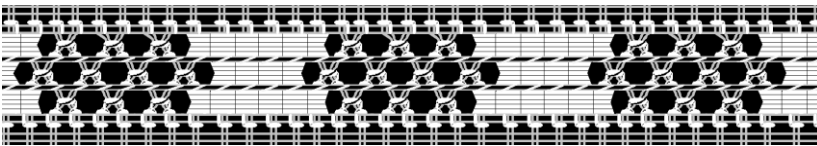
Põll tehtud kodulinasest riidest(koetihedus 170/10cm), kahe kassikäpa ja ühe loogelise kirjaga.

Allääre palistus kinnitatud sõlmpiluga. **0,4cm** lai tikand

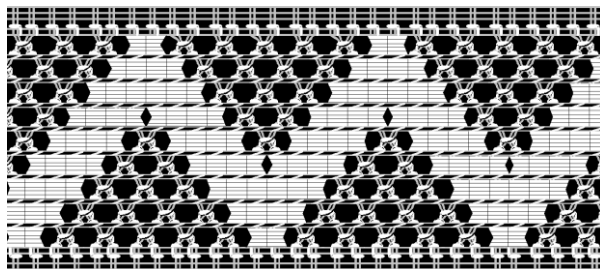
Joonis 83.

Alt teine 2 cm ja. Alt neljas 1,5 cm kassikäpa põim - ja sõlmpilutikand

Joonis 84

Alt kolmas 4 cm laiune põimpilu "loogeline".

Joonis 85.

5.6. Viljandi põlle katke VM 5958 E 197

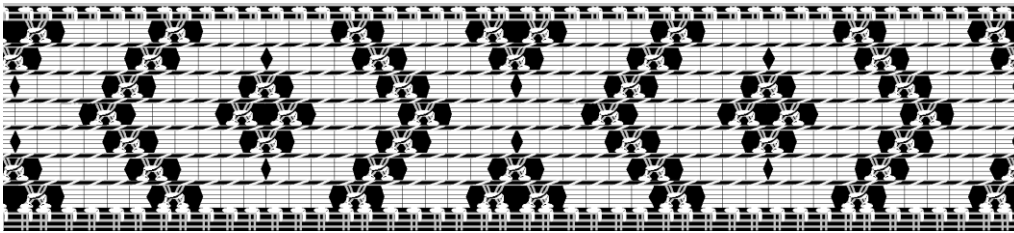
Foto 60. VM 5958 E 197

Foto 61. VM 5958 E 197 tikand

Legend: Valmistamiskoht: Viljandi khk. Saadud: Hilda Mikk, eluk. Viljandi khk, Viljandi v, Peetrimõisa k. 1947. **Valmistamisaeg:** 1947 > 50 aastat. umbes 1897

Katke koosneb kahest 2,5 cm sarnasest pilutikandis. Pilude vahel 3 cm poe pael, millel punasest niidist muster ning allääres poeniidist niplispits.

Joonis 86.

5.7. Viljandi põll VM 10761:1 E 1676

Foto 62. VM 10761:1 E 1676

Foto 63 VM 10761:1 E 1676

Foto 64 VM 10761:1 E 1676

Legend: Valmistatud Viljandi ehk Päri vallas u 1876.a. Muusemile kinkis Liana Parri 1999. a. Põlle valmistas tema isapoolne vanaema.

Uhke 38 cm võrkpilupits

All ääres 3 cm sissejääetud lõngadega põimpilu ja sõlmpilu muster.

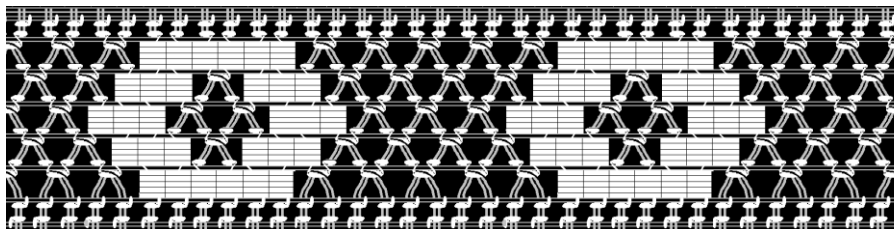
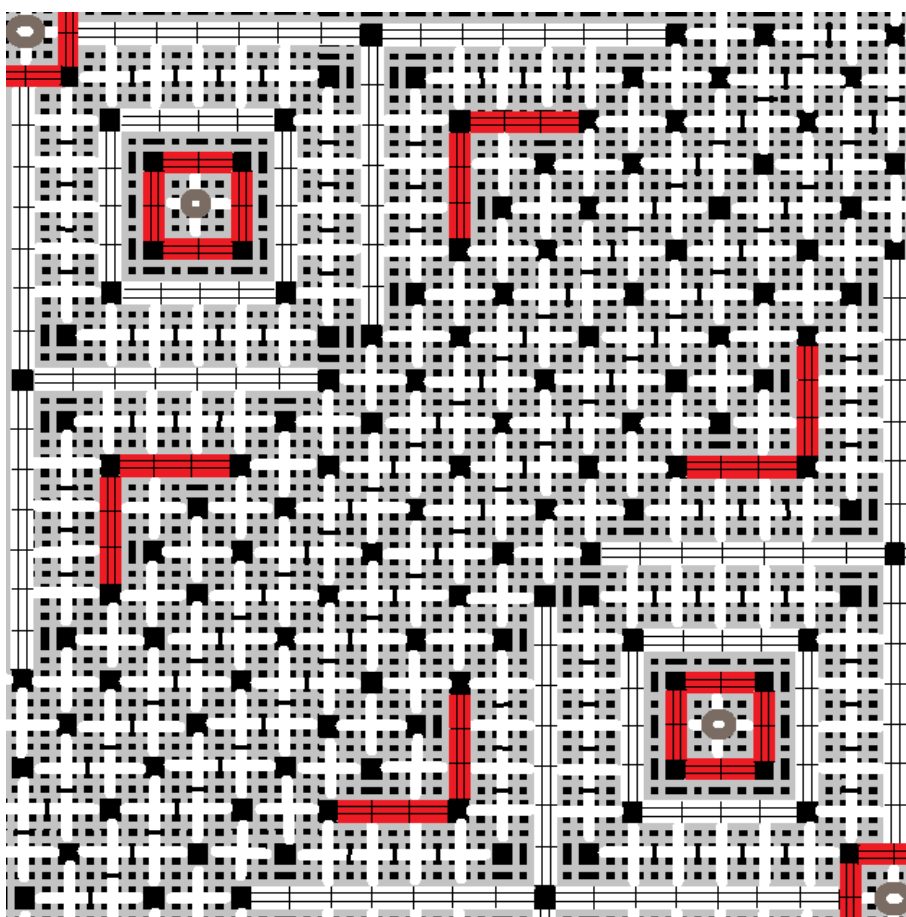

Foto 65.

Joonis 87.

Joonis 88. $\frac{1}{4}$ rombi mustrist

5.8 Tarvastu põll Tarvastu muuseumist

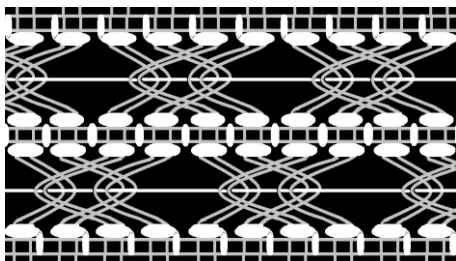
Valgest linasest kangast (koetihedus 260/10 cm) viie tikandiga põll, valmistatud pulmadeks 1887aastal.

Alt esimene 1,2 cm

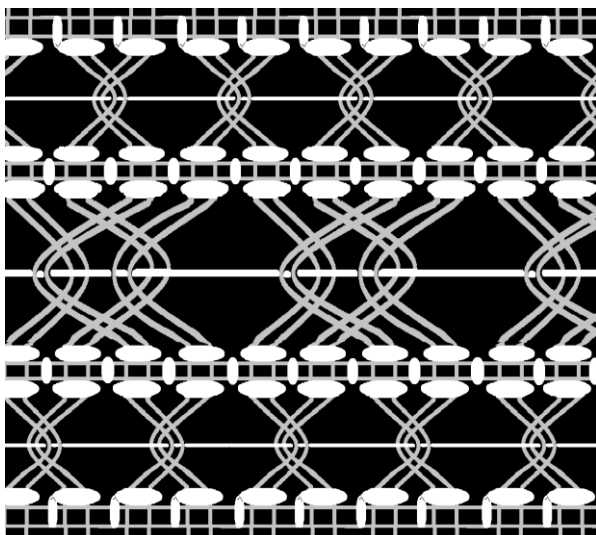
Joonis 89.

Alt teine ja neljas – 3cm

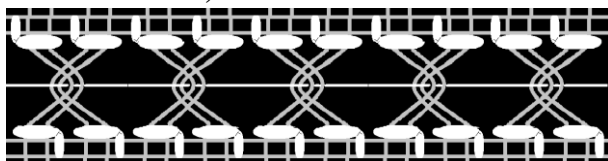

Joonis 90.

Alt kolmas – 4,2 cm

Alt viies – 1,2 cm

Joonis 92.

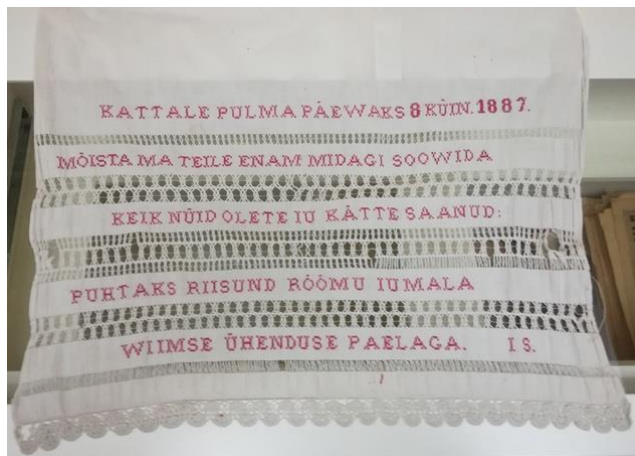

Foto 66. Tarvastu põll Tarvastus muuseumist
(autori foto)

Foto 67. Alt kolmas tikand

Joonis 91.

(autori foto)

LISA 6 TANUD

6.1. Pilistvere tanu ERM A 113:98

Foto 68. ERM A 113:98

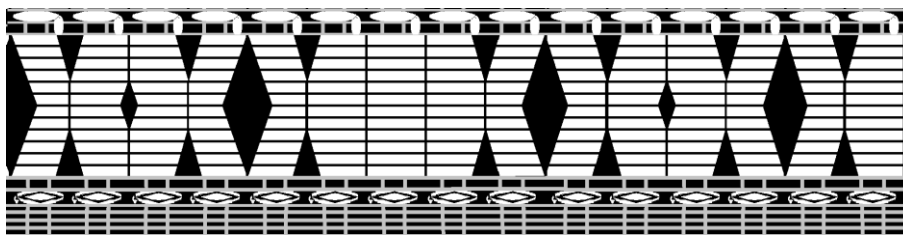
Foto 69 ERM A 113:98

Legend: "Olla laulatuse tanu. Kinkija oma mehe emalt pärinud. Kogutud 1920. a. Eesti Pilistvere; vald Imavere, küla Pällastvere, talu Upi I. Üleandja: Kolk, Ann.

Arvatav valmistamis aeg: 1850. a.

Valmistamiseks kasutatud puuvillast kangast, tikkimiseks linast lõngalina

Tikandi laius **0,7 cm.**

Joonis 93.

6.2. Pilistvere tanu ERM A 8855

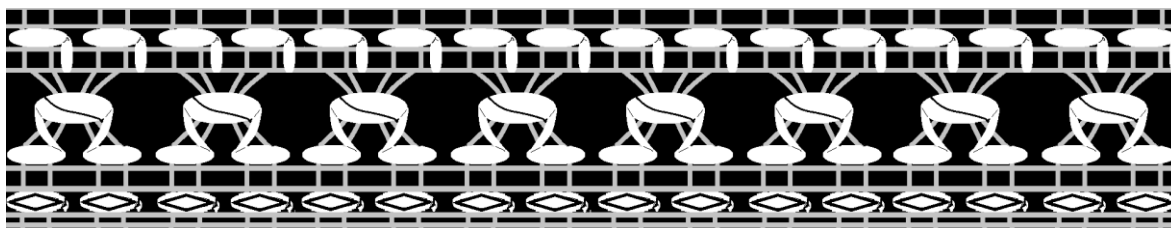
Foto 70. ERM A 8855

Foto 71. ERM A 8855 tikand

Legend: Muusemile kinkinud Liisa Allee, Kõo-Arrossare v. Silla-Mihkli t Pilistvere.

Tikandi laius **0,8cm**.

Joonis 94.

6.3. Põltsamaa tanu ERM A 991:18

Foto 72. ERM A 991:18

Foto 73. ERM A 991:18

Legend: Kuulus kinkija vanaema Anu Kuusikule (s 1868) V.-Põltsamaa v Umbusi k Antsu t). Abiellus Jaak Odratsiga (s1863), elasid Umbusi k Odratsi t. A. K. käis Põltsamaal mingitel kursustel.

Pleegitatud linasest kangast (koetihedus 180/10 cm)

Tikand **0,7 cm** : Pilupalistus, sõlmpilu, tulpilu.

Joonis 95

6.4. Suure-Jaani tanu ERM A 509:4102

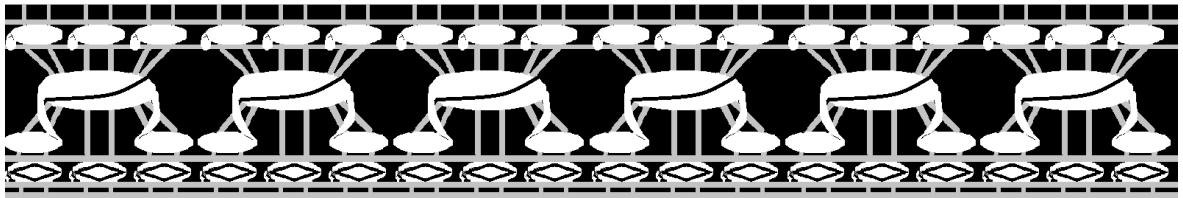
Foto 74. ERM A 509:4102

Foto 75. ERM A 509:4102

Legend: 1923 muuseumi kogumistegevus Eesti Suure-Jaani; vald Kabala, küla Villevere, talu Alaberti, üleandja: Birk, Julie

Valgest linasest kangast tanu. Tikandi laius **0,7 cm**

Joonis 96.

6.5. Suure-Jaani tanu ERM 2077

Foto 76, ERM 2077

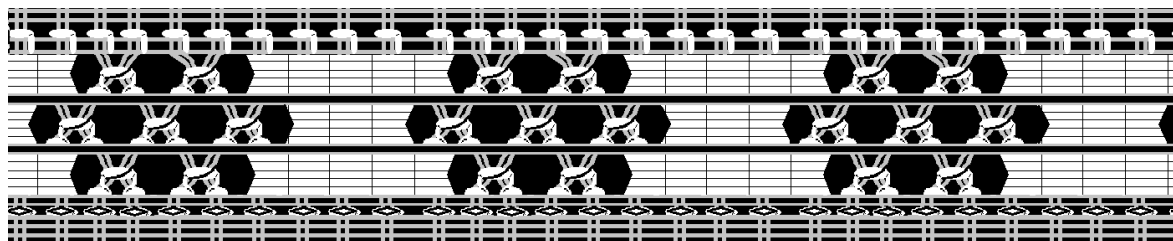
Foto 77. ERM 2077

Legend: KVISi kohajataloogi tekst „Naeste tanu“. Tehtud Suure-Jaani khk, saadud säätsamast Engemaõisast. Umbes 130-180 a. vana. Vahemine kiri ja pae ka näputöö. Saadud 1911. A. Kinkis pr. Kurik.

Valge lina kangas (koetihedus 190/10 cm)

1,5 cm Kassikäpa muster

Pilualistus, sissejäetud lõngadega põim- ja sõlmpilu(3 rida), lihtpilu.

Joonis 97.

6.6. Suure-Jaani tanu ERM 15449

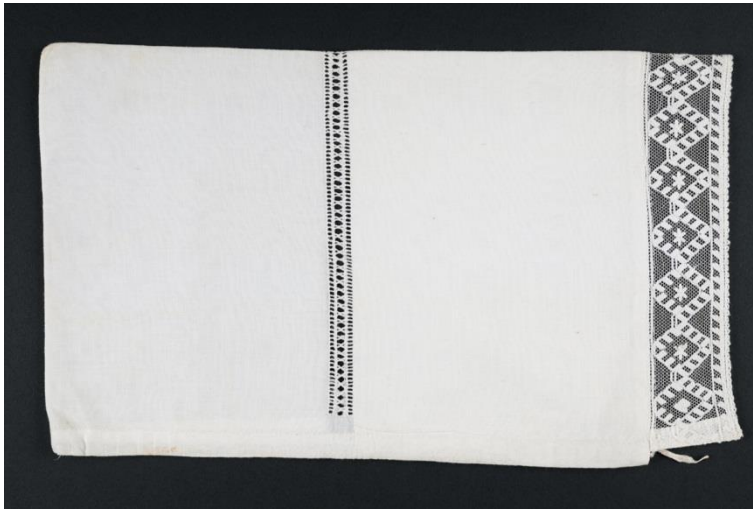

Foto 78. ERM 15449

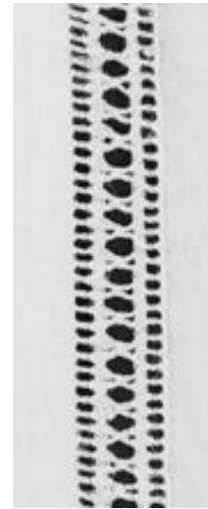
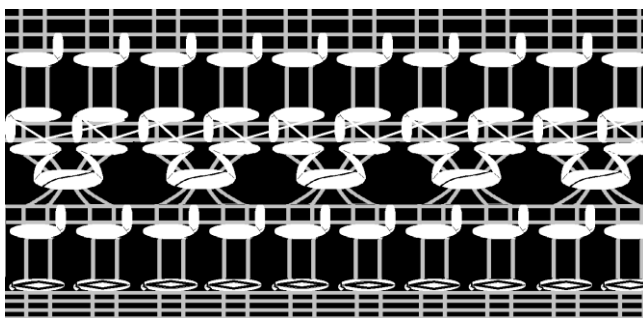

Foto 79. ERM 15449

Legend: ""Toritanu."" Esemel muuseumile kinkinud Tõnis Vahtramäe, Suure-Jaani khk Olustvere v Kurnuvere k Jäti I saun. Kirjeldus: "valge poomvillane tanu, pilu vahel, tüllpits otsal". Vanus: 50 a. Kogutud 1914. a. suvel.

Arvatav valmistamis aeg: 1864. a.

Tikand 1,4 cm lai. Sõlmpilu, tulppilu. Sissejäetud lõngad kinnitatud ristikpistepilu pistega.

Joonis 98.

6.7. Suure-Jaani tanu VM 3141 E 359

Foto 80. VM 3141 E 359

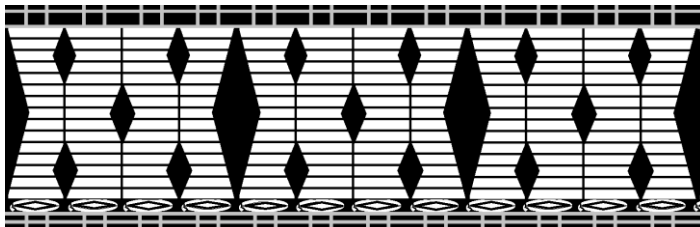

Foto 81 VM 3141 E 359

Legend ja arvatav valmistamis aeg: Tanu valmistatud Suure -Jaani khk, Vastemõisa vallas umbes 1869 aastal. Valmistaja teadmata. Saadud Marie Rebane, elukohaga Suure-Jaani khk, Vastemõisa vald, Põdrasilla küla 02.07.1939.

Tanu on valmistatud valgest puuvillasest poeriidest.

Kaunistusteks on tanul ääres **3 cm** laiune niplispits ja kaltus kinnitatud pilupalistusega, mille ääres 0,5 cm laiune põimpilu.

Joonis 99.

6.8. Suure-Jaani tanu VM 3143 E 206

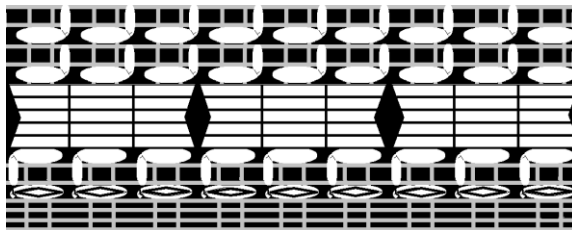
Foto 82. VM 3143 E 206

Foto 83. VM 3143 E
206

Legend ja arvatav valmistamis aeg: Tanu valmistatud Suure-Jaani khk, Vastemõisa vald, Puna talu. enne 1839 (vanus üleandmishetkel üle 100 aasta).Valmistaja teadmata. Saadud Sohvi Holtsmeierilt elukohaga Suure-Jaani khk, Vastemõisa vald, Puna talu 02.07.1939.

Tanu on valmistatud valgest kodulinasest riidest(koetihedus 180/10 cm). Tikandi laius

Joonis 100.

6.9. Suure - Jaani tanu VM 3357 E 208

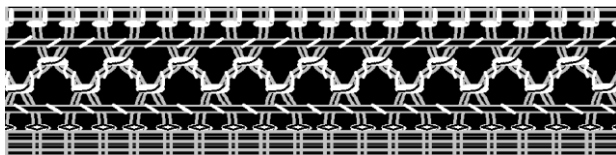
Foto 84. VM 3357 E 208

Foto 85. VM 3357 E 208

Legend ja arvatav valmistamis aeg: Tanus valmistatud Suure-Jaani khk. umbes 1869 aastal, muuseumi toomise hetkel vanus umb. 70 a. Tanu tegija on teadmata. Saadud: Reet Nõges, eluk. Viljandi linn. 1939.a.

Tanu, valgest puuvillasest poeriidest. Tikandi laius **1 cm.**

Joonis 101

6.10. Suure-Jaani tanu VM 3358 E 358

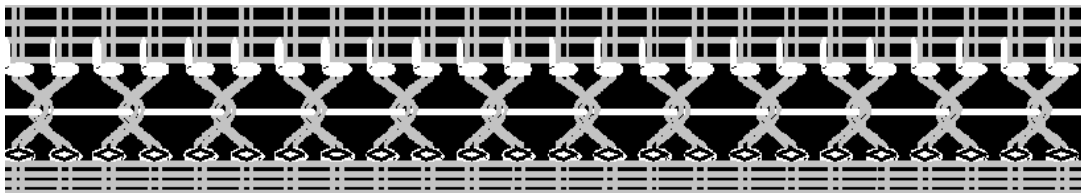
Foto86. VM 3358 E 358

Foto 87. VM 3358 E 358

Legend: Valmistamiskoht Suure-Jaani khk. Valmistaja: teadmata. Saadud: Reet Nõges, eluk Viljandi linn. 02.11.1939. **Arvatav valmistamise aeg:** umb 1869.

Tanu, valgest kodulinasest labasest riidest. Tikandi laius 0,4 cm

Joonis 102

6.11. Suure-Jaani tanu VM 9261:3 E 515

Foto 88. VM 9261:3 E 515

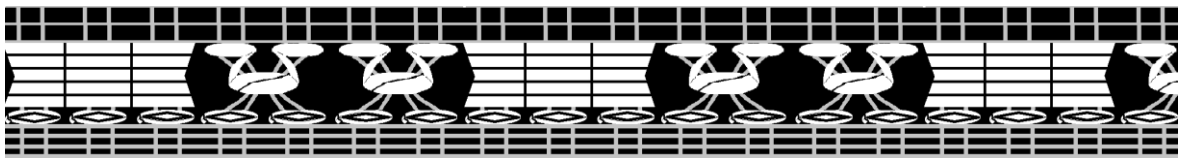

Foto 89. VM 9261:3 E 515

Legend: Valmistatud Suure-Jaani khk, Vastsemõisa v, Epra k. Valmistaja: annetaja, Kadri Mägi, ema. Saadud: Kadri Mägi, eluk Suure-Jaani khk, Vastsemõisa v, Epra k, 08.09.1962

Arvatav valmistamise aeg: 19.saj. lõpp. 1880 - 1900

Tanu, valgest labase koega linasest poekangast. Tikandi laius 0,3cm.

Joonis 103

SUMMARY

The goal of this seminar work was to map the types and the location of drawn thread work on Viljandi county traditional clothing and the usage of materials, colors, stitches and patterns.

I examined 39 objects - 16 in Viljandi Museum, 21 in Estonian National Museum and 1 in Tarvastu Museum. On these objects I identified 79 drawn thread works and prepared 71 pattern schemes based on these works. On the basis of gathered data I described and compared the usage of materials, stitches and patterns, and the location of embroidery on shirts, aprons and bonnets in southern and northern part of Viljandi county.

Southern Viljandi county group was formed on items from Halliste (with Karksi), Helme, Paistu and Tarvastu parishes, and Northern Viljandi county group consists of clothing from Viljandi, Kolga-Jaani, Kõpu, Suure-Jaani, Pilistvere and Põltsamaa parishes.

In my research work I gave overview of the drawn thread work history and explained the term and the types of drawn thread work.

According to the results of my research I can state that the color and material usage in Viljandi county traditional clothing (shirts, aprons and bonnets) is similar. Mostly linen fabric has been used for clothing and drawn thread work has been done with 1-ply linen thread. On some items in both southern and northern part of Viljandi county red cotton thread from Russia has been used.

I also detected that on the sleeves of northern Viljandi county shirts there is no drawn thread work like on Mulgimaa shirts, and women's shirts' sleeves have different manufacturing method, comparing the north with southern part. In Northern Sakala between drawn thread work lanes there are 2-3 threads that have not been pulled out, and they have been done with the hem stitch. But in Mulgimaa women's shirts I did not notice this kind of a technology.

When comparing the aprons, I discovered that different stitches were used in drawn thread work. Drawn thread works on aprons in Mulgimaa have used hem, simple, ladder and twisted stitch and 5 not pulled out threads have been done with box stitch. Aprons on northern part of Viljandi county have been combining hem stitch, simple, ladder, knot and

loop stitches, and between the lanes there are 2 threads not pulled out and done with simple stitch.

When observing bonnets, I acknowledged that all bonnets decorated with drawn thread work have been done in northern Viljandi county and their material is mostly linen fabric, but there are also bonnets from cotton. Drawn thread work has been used to connect the edge of lining and common stitches were simple, knot, zig-zag knot, twisted, ladder and cross stitch.

As a summary I can state that according to the results of my research in both southern and northern parts of Viljandi county similar materials and color combinations were used. As a result of pattern analysis, I found that clustered drawn thread work usually consists of central and side pattern. The comparison of stitches showed that that northern and southern part of Viljandi county drawn thread works were different, in the way of doing them but also how stitches were combined. In Mulgimaa mostly twisted drawn thread work stitch was used, but in northern part of Viljandi the combination of knots, twists and left-in threads was used.

I found my basic assumption to be true - on ethnographical items in southern and northern part of Viljandi the drawn thread works used similar materials and colors, but the manufacturing technologies were different.

I hope my research can be helpful for traditional national clothes makers and handicrafts makers who are interested in drawn thread works. In my final thesis I plan to go deeper into the subject of drawn thread work technology.